

**T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI**

**8. SINIF T.C. İNKILÂP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK DERSİNDE
VE DERS KİTABINDA HATAY MESELESİNİN YERİ VE ÖNEMİ**

MERVE DOĞANAY

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**NİSAN, 2019
MUĞLA**

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

8. SINIF T.C. İNKILÂP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK DERSİNDE VE DERS
KİTABINDA HATAY MESELESİNİN YERİ VE ÖNEMİ

MERVE DOĞANAY

Eğitim Bilimleri Enstitüsünde

“Yüksek Lisans”

Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Sözlü Savunma Tarihi: 05.04.2019

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Özgür YILDIZ

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Zafer TANGÜLÜ

Jüri Üyesi: Dr. Öğrt. Üyesi Yavuz TOPKAYA

Enstitü Müdürü: Prof. Dr. Ayşe Rezan ÇEÇEN EROĞUL

NİSAN, 2019

TUTANAK

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nün 22/03/2019 tarih ve 281/2 sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin (24/6) maddesine göre, İlköğretim Eğitimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Merve Doğanay'ın "8. Sınıf T.C. İnkılap Tarihi Ve Atatürkçülük Dersinde Ve Ders Kitabında Hatay Meselesinin Yeri Ve Önemi başlıklı tezini incelemiş ve aday 05/04/2019 tarihinde saat 11:30'de jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 60 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin **kabul** edildiğine oy birliği ile karar verilmiştir.

Doç. Dr. Özgür YILDIZ

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Zafer TANGÜLÜ

Üye

Dr. Öğrt. Üyesi Yavuz TOPKAYA

Üye

ETİK BEYANI

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırlanan “8. Sınıf T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersinde ve Ders Kitabında Hatay Meselesinin Yeri ve Öneminin İrdelenmesi Eğitimindeki Önemi ” başlıklı Yüksek Lisans tez çalışmasında;

- Tez içinde sunulan veriler, bilgiler ve dokümanların akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde edildiğini,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçların bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunulduğunu,
- Tez çalışmasında yararlanılan eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterildiğini,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapılmadığını,
- Bu tezde sunulan çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. 05 / 04 / 2019

Merve DOĞANAY

ÖZET

8. SINIF T.C. ATATÜRK İLKE VE İNKILÂP TARİHİ DERSİNDE HATAY MESELESİNİN YERİ VE ÖNEMİ

MERVE DOĞANAY

Yüksek Lisans Tezi, İlköğretim Eğitimi Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Özgür Yıldız

Nisan 2019, 107 sayfa

20 Ekim 1921'de Fransa ve Türkiye arasında yapılan Ankara Antlaşması'na göre İskenderun Sancağı Misak-ı Milli sınırlarımız dışında kalarak özel yönetimli bir statüye kavuşturuldu. Ancak Mustafa Kemal Atatürk'ün bu kırk asırlık Türk yurdunu Anavatan dışında bırakmaya niyeti yoktu. Tayfur Sökmen ve arkadaşlarını İskenderun'daki milli teşkilatlanma konusunda görevlendirdi. 1936 yılında Hitler'in Avrupa'da yarattığı gerginlik ve dünyanın yeni kutuplaşmalarla ikinci bir dünya savaşına yaklaştığının sinyalleri; Türkiye'yi İskenderun konusunda birtakım girişimlere itti. Fransa, Suriye mandasını kaldırarak Sancak'ın yönetimini Suriye hükümetine devredince, Türk hükümeti, İskenderun Sancağına da bağımsızlık verilmesi için diplomatik yollara başvurdu. Atatürk, Antakya, İskenderun ve çevrelerine "Hatay" adını vererek buradaki milli teşkilatın çalışmalarına da yön veriyordu. Türkiye'nin taleplerine Fransa olumsuz yanıtlar verdi. Ancak Milletler Cemiyeti'nin de çabaları ile 29 Mayıs 1937'de Hatay iç işlerinde serbest dış işlerinde Suriye'ye bağlı, ayrı bir anayasaya sahip hale getirildi. 3 Temmuz 1938'de yapılan seçimler sonucunda 2 Eylül 1938'de Hatay Meclisi toplanarak Hatay Devleti kuruldu. Bir yıl kadar bağımsız kalan Hatay Devleti sıkı ilişkiler içinde himayesini gördü~ Türkiye'ye 23 Haziran 1939'da Hatay Meclisi'nin oybirliği ile aldığı kararlar katıldı. Bu sonuç elbette sağlığını hiçe sayarak bazen sert bazen yumuşak bir diplomasi ile mücadele veren Atatürk'ün Türkiye'nin ve Hatay halkının bir zaferiydi.

Anahtar kelimeler: Hatay, Sosyal Bilgiler, İnkılap Tarihi, Sancak

ABSTRACT

THE ROLE AND IMPORTANCE OF HATAY ISSUES IN 8TH CLASS ATATURK'S PRINCIPLES AND REVOLUTION HISTORY

MERVE DOĞANAY

Master Thesis, The Department of Primary Education

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Özgür YILDIZ

April 2019, 107 pages

According to Ankara Treaty made between Turkey and France, İskenderun Sanjak gained custom-managed status, by remaining outside of the national boundaries banner of İskenderun Misakı. But Mustafa Kemal Atatürk didnot have any intention to leave forty year - Turkish hostel outside of the homeland. He commisioned Tayfur Sökmen and his friends on the subject of national organization. In Europe, the tension created by Hitler and the recently existed polarisations of the political World gave the signals of approaching World War for the second time. This current situation forced Turkey to take couitions about Alexandretta. Once France abolished the mandate of Syria and delivered the state government to the Syrian authorities, Turkish government started to use diplomatic channels to make Alexandretta independent again. In the mean time, Atatürk was leading the operations of national oraganisation naming Alexandretta and Antioch as "Hatay". France government refused the demands of Turkey. Hovewer, with the help of League of Nations, Hatay was revised as independent in internal affairs and dependent on Syria in external affairs on May 29, 1937. In consequence of elections held on July 3, 1938, Hatay parliament gathered and formed Hatay government on September 2, 1938. Hatay government, that stayed independent about a year, was ruled under the strict aegis of auspices and it was annexed to Turkey as a province by unanimity of Hatay Parliament on June 23, 1939. This is the victory of Turkey, people of Hatay and Atatürk who struggled by sometimes disregarding his health and also sometimes with soft diplomacy.

Key Words: Hatay, Social Studies, The History of Revolution, Sanjak.

ÖNSÖZ

Hatay sorunu, Fransa'nın Suriye'ye bağımsızlık verme kararı üzerine 1936 yılında ortaya çıkmış ve 1939'da İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasından birkaç ay önce, Hatay'ın Türkiye'ye bağlanması ile sonuçlanmıştır.

Eğitim ulusların ve ülkelerin kalkınması, sürekliliği ve hedeflere ulaşabilmesi açısından önemli bir araçtır. Dünya milletlerinin geleceğe güvenle bakabilmesi bakımından Sosyal Bilgiler önemli derslerden biridir. Sosyal Bilgiler ulusların kendi değerleri çerçevesinde evrensel değerlere ulaşabilmesi bakımından önemlidir. Sosyal Bilgiler bireylerin değişen dünya koşullarına uyum sağlaması amacıyla çeşitli disiplinlerin ortak bir payda da buluşturulduğu çalışma alanıdır.

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Yüksek Lisans öğrenciliğim sırasında her daim desteklerini sunan ve öğrencisi olmaktan onur duyduğum danışmanım Doç. Dr. Özgür Yıldız hocalarım Doç. Dr. Gürsoy Akça, Doç. Dr. Sabri Sidekli ve Doç. Dr. Zafer Tangülü'ye teşekkürü borç bilirim.

Çalışmanın yürütülmesinde maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen kıymetli dostlarım Ganime TOPAL, Hümeysra Uysal ve değerli annem Emine Doğanay babam Süleyman Doğanay'a saygılar sunarım.

İÇİNDEKİLER

Sayfa	
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ	vii
TABLolar DİZİNİ.....	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ	xi

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem Cümlesi	4
1.2. Araştırmanın Amacı	4
1.3. Araştırmanın Önemi	5
1.4. Sınırlılıklar	6
1.5. Tanımlar	6

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1.Hatay'ın Adının Tarihçesi	7
2.2. Hatay'ın Coğrafi Konumu	7
2.3. Hatay'ın Tarihi	8
2.3.1. Eski Çağlarda Hatay	8
2.3.2. Osmanlı Devleti zamanında Hatay	9
2.3.4. Hatay'ın Milli Mücadele Dönemindeki Durumu	15
2.4. Fransız Manda Yönetimi Döneminde Hatay	18
2.5. Bağımsız Hatay Devleti	20
2.6. Türkiye'nin Hatay Siyaseti	22
2.7. BM'nin Hatay'ın Bağımsız Olmasındaki Tutumu	29
2.8. Hatay'ın Anavatana Katılma Mücadelesi	35
2.8.1. Türk Ordusunun Hatay'a Girmesi	36
2.8.2. Hatay Meclisinin Kurulması.....	38
2.9. Hatay Antlaşmasının İmzalanması	42

2.10. Basında Hatay Meselesi	47
2.11. Hatay’da Eğitim	58
2.11.1. Yabancıların, Azınlıkların ve Cemaatlerin Açtıkları Okullar.....	60
2.12. İlgili Araştırmalar	60

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli	62
3.2. Verilerin Toplanması	62
3.3. Verilerin Analizi ve Yorumlanması	63

BÖLÜM IV

BULGULAR

4.1. Türkiye’ de 8. Sınıfta okutulan TC İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitapları öğretim programlarının konuya ilişkin bulgu ve yorumları	64
4.2. T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük 8. Sınıf ders kitabının konuya ilişkin Bulgu ve yorumları	67
4.3. İşgal döneminde Hatay okullarında program, öğretim ve ders kitaplarının konuya ilişkin Bulgu ve yorumları.....	70

BÖLÜM V

SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç	72
5.2. Tartışma.....	73
5.3. Öneriler.....	74

KAYNAKÇA	75
----------------	----

EKLER	82
-------------	----

ÖZGEÇMİŞ.....	96
---------------	----

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1 24 Ağustos 1938'de Yapılan Seçimin Sonucunda Kaydedilen Seçmen Sayısı	64
Tablo 2 24 Ağustos 1938'de Yapılan Seçimin Sonucunda Grupların Çıkaracakları 2. Derece Vekil ve Koltuk Sayıları.....	66

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. 18. yüzyılda Antakya.....	9
Şekil 2. Atatürk'e şiir okuyan kız	23
Şekil 3. Kurun gazetesinin Milletler Cemiyetinin kararını yayınladığı manşeti.....	33
Şekil 4. Hatay Deveti Meclis Binası.....	39
Şekil 5. Hatay Devletini bayrağı ve milli marşı.....	41
Şekil 6. TC İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitapları öğretim programı.....	67
Şekil 7. TC İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabı.....	69

BÖLÜM I

GİRİŞ

Mondros Ateşkes Antlaşmasından bir süre sonra Fransa'ya ait iki harp gemisi gaz ve erzak bahanesiyle İskenderun'a girmişti. Bundan sonra Fransızlar önce İskenderun'u sonra Hatay'ı işgale gelmişlerdi. Buna zemin hazırlayan olay Mondros Ateşkes Antlaşmasınının 7. maddesiydi. Fransızlar bu hakka dayanarak işgale başlamıştı (Siliöz, 1937).

Mustafa Kemal Atatürk Kurtuluş Savaşı döneminde Moskova Hükümeti ile ilişkilerini geliştirirken aynı zamanda itilaf devletleri arasındaki görüş ayrılıklarından faydalanmak istemiştir. İtilaf bloğundan en çok Türkiye'nin işine yarayacak olan devlet Fransa'dır. Çünkü Güneydoğu Anadolu da gördüğü direnişten dolayı yorgundu (Yalçın, Akbıyık, Özkaya, Bozkurt, Akbulut, Tokgöz, Turan, Köstüklü, Balcıoğlu, Tural, Erarslan, Avcı, 2002).

Sakarya Zaferi sonucunda siyasi başarılar gelmeye başlamıştı. Fransa'nın temsilcisi Franklin Bouillon Ankara'ya antlaşma yapmak için Haziran başında gelmişti. Ne yazık ki yapılacak antlaşmada Misak-ı Milli sınırları görmezden geliyordu. Bu isteksizliğin belirdiği zamanda Sakarya Zaferinin kazanılması Fransa'nın düşüncesini değiştirdi ve Misak-ı Milli sınırlarına uygun olarak bir 20 Ekim 1920 de Ankara Antlaşması imzalandı. (Akşin, 2016)

Ankara Antlaşması ile Fransa, Hatay dışında bugünkü Suriye ile olan sınırları tanımıştı. Hatay özel bir idare olacak ve Türk hakları korunacaktı. Bu antlaşma ile Fransa ve Türkiye barışa imza atmıştı. Fransızlar işgal ettikleri yerlerden çıktılar. Bu süreç Türkiye'ye silah kazandırdı (Akşin, 2016).

Suriye toprakları içinde bırakılan Hatay'ın Türk parası resmi para birimi olacak ve halkın milli kültürünü koruması için her türlü kolaylığı sağlayacakları Ankara Antlaşmasında yer almıştı (Özgen, 2018). Yine antlaşmanın 8. maddesinde imzalanma

tarihinden bir ay sonra, Türkiye-Suriye sınırını belirlemek için karma komisyon kurulması kararı yer alıyordu. Fakat komisyon belirtilen tarihte kurulamamıştı. 1926 yılının Eylül ayında ancak komisyon kurulabilmişti (Yalçın, Akbıyık, Özkaya, Bozkurt, Akbulut, Tokgöz, Turan, Köstüklü, Balcıoğlu, Tural, Erarslan, Avcı, 2002).

İtalyanlar Ankara Antlaşmasından sonra olumlu tutum sergilemeye başladılar. İngiltere Yunanları destekleme ve kışkırtma politikasında yalnız kaldı. Aynı zamanda İngiltere ve Fransa arasında ki ittifakta bozulmuştu. Yine İngiltere tüm bu olumsuzluklarla birlikte TBMM hükümeti ile 23 Ekim 1921 tarihinde antlaşma imzalayarak tutsakları karşılıklı bırakma kararı aldılar. Böylece, ilk olarak Fethi, Rauf Malta'da bulunan birçok siyaset adamı ve asker vatanlarına dönme imkânı elde etmişti (Akşin, 2016).

Sancak bölgesi Misak-ı Milli sınırları dâhilindeydi. Fakat Milli Mücadele döneminde Ankara Antlaşmasının yapılması Lozan Antlaşmasında Hatay meselesinin çok az konuşulmasına sebep olmuştu. Türkiye Ankara Antlaşmasının Lozan'da tekrar konuşulmasını istiyordu çünkü Fransa Meclisi antlaşmayı onaylamamıştı. Fransa bunun üzerine Ankara Antlaşmasının geçerli olduğunu bildirdi (Köylü, 2017).

Fransa, Avrupa da ki sıkıntılardan sonra 1936 yılının Eylülünde Suriye'ye ve Kasımında da Lübnan'a bağımsızlık verdi. Fakat Ankara Antlaşmasında Hatay'a dair hiçbir hüküm yer almıyordu. Bu da Fransa bölgeden çekilirken tüm haklarını Suriye'ye devretmesi anlamına geliyordu. Türk hükümeti böyle bir durumu kabul etmedi. Fransa'ya 9 Ekim 1936'da resmi bir nota verdi. Sancak'ın bağımsızlık almasını talep etti. Fransız Hükümeti, buna yetkisinin olmadığı ve böyle bir kararın Suriye'yi parçalamak anlamına geleceğini de bildirdi. Devam eden zamanda Fransa ve Türkiye karşılıklı iki nota daha verdi. Fakat hiçbir sonuç alınamadı. Bunun üzerine mesele Milletler Cemiyetine götürüldü. Tüm bu gelişmeler devam ederken halk ile polis arasında çatışmalar yaşanmıştı. Bu yaşananlarda Türk-Fransız ilişkilerini gergin bir havaya sokmuştu. 14 Aralık 1936'dan itibaren Birleşmiş Milletler soruna el koydu. Sancak İngiltere'nin arabuluculuk yapması ile 27 Ocak 1937'de statü kazandı. Yine 29 Mayıs 1937'de Birleşmiş Milletler öncülüğünde bir anayasa kabul edildi (Özgen, 2018).

Birleşmiş Milletlerin bu kararına bir yandan Suriye yönetimi tepki gösterirken bir yandan da Fransa Hatay meselesinin Türkiye'nin isteği doğrultusunda çözümlenmesinden rahatsızlık duymakta ve ayak direktmekteydi (Balcı, 2017). Fransa'nın tüm engelleme girişimlerine rağmen sancak iç işlerinde tamamen bağımsız,

dışılarında Suriye'ye bağlı ayrı bir varlık olarak kabul edildi. Bölgenin toprak bütünlüğünü Türkiye ve Fransa ortaklaşa koruma altına aldılar. Bundan sonra bölge Hatay adını almıştı (Özgen, 2018). Türkiye tüm bu gelişmelerden dolayı sevinçliydi. Yurdun her yerinde İçişleri Bakanlığı talimatı ile Cumhuriyet Halk Partisi, belediyeler ve halkevleri tarafından mitingler düzenlenmiştir. Suriye hükümeti ise ikili görüşmelere katılmak istemeyerek tepkisini göstermiştir (Ada, 2005).

Hatay için yapılan antlaşmalar ve anayasa bölgede uygulamaya konulamadı. Fransız temsilcisinin davranışları polis ve halkın çatışmasına sebep olmuştu. Hatay'da yaşayan diğer gruplar da Fransa'nın kışkırtması sonucu Fransa tarafında yer alarak çatışmaya dahil olmuştur. Türkiye de Fransa'ya karşı olumsuz bir kamuoyu oluşmuştu. Bunun yanında Suriye halkı Hatay'a bağımsızlık verilmesinden dolayı hükümete tepki gösteriyordu (Özgen, 2018) Yine Fransızların Türklere karşı olumsuz tutumlarından bir tanesi de Türk gazetecileri Sancağa sokmamaları oldu. Türk gazeteleri okumak ve aynı zamanda Atatürk'ün resimlerini evlerinde bulundurmamak suç unsuru sayıldı. Tüm memurları Suriyelilerden seçtiler (Siliöz, 1937).

29 Kasım 1937 de halk seçimlere gidecek ve Hatay Anayasası uygulamaya konulacaktı. Fakat bölgede ki şartlar buna müsaade etmedi. Yapılacak seçim konusunda Fransa ve Türkiye görüş ayrılığı yaşamıştı. Bu gelişmeler karşısında Birleşmiş Milletler bir seçim tüzüğü hazırlamış ve seçimlerin 15 Temmuz 1938 de gerçekleşmesi kararını almıştı. Fransa ve Türkiye seçim arifesinde gerginlikler yaşandı. Bu yaşanan olumsuzluklar sonucu Türkiye Hatay sınırına 30.000 kişilik askeri kuvvet gönderdi. Fransa bunun üzerine geri çekilmeye başladı. Hatay'ın Fransız valisini görevden alıp onun yerine Türk vali tayin etti (Özgen, 2018).

Avrupa da yaşanan gelişmeler Fransa'nın tutumunu değiştirdi. Türkiye'nin boğazlar ve Doğu Akdeniz'deki stratejik konumu Fransa'nın Türkiye'ye olan muhtaçlığını arttırdı. 3 Temmuz 1938 yılında Antakya'da Türk ve Fransız heyeti arasında bir antlaşma imzalandı. Anlaşma da her iki devletin 2.500 kişilik asker bulundurması ve Hatay'ın siyasal statüsünün iki devlet tarafından korunması esası kabul edilmiş (Köylü, 2017).

4 Temmuz 1937 tarihinde Türkiye ile Fransa arasında bir dostluk antlaşması imzalandı. Tarafların birbirinin aleyhinde bir tutum sergilememesi kararı alındı. Aynı yılın ağustos ayında meclis seçimleri gerçekleşti. Türkler 40 milletvekilliğinden 22'sini kazandılar. 2 Eylül 1938 yılında gerçekleşen ilk meclis toplantısında Hatay Cumhuriyeti adını aldı.

Ocak 1939 yılında Türk Ceza Kanunu ve Türk Medeni Kanunu kabul edildi. Hatay halkı Türkiye'ye katılmak için sabırsızdı. Fakat Hatay halkının bu isteği Fransızlar tarafından olumsuz karşılanıyordu. Tüm bu gelişmelere rağmen Fransa Hatay halkının bu arzusuna sessiz kalmak zorunda kaldı. 23 Haziran 1939'da Hatay'ın anavatanına katılması antlaşma yaparak onaylandı. Temmuz ayında Hatay Türkiye sınırları içinde bulunuyordu (Özgen, 2018).

1.1. Problem Cümlesi

8. Sınıf TC İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersinde ve Ders Kitabında Hatay Meselesinin Yeri ve Öneminin irdelenmesi

1.2. Araştırmanın Amacı

Dönemin belgelerini barındıran Başbakanlık Cumhuriyet Arşivini inceleyerek bilgi edinmek, Hatay meselesi hakkında bilinmeyen yönlerini ortaya çıkarmak, 8. Sınıf TC İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersinde ve Ders Kitabında ne boyutta öğretildiği araştırmanın amacını oluşturmaktadır.

Araştırmanın amacı doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır:

1. Türkiye' de 8. Sınıfta okutulan TC İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük ders kitapları öğretim programlarında önemi ve yeri nedir?
2. T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük 8. Sınıf ders kitabında konunun önemi ve yeri nedir?
3. İşgal döneminde Hatay okullarında okutulan ders programı, öğretim süreci nasıldır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Türkiye’de Hatay meselesi ender değinilen konulardan biridir. Antakya ve çevresi, 13.yüzyılın sonlarına doğru Memlûklûlar hâkimiyetine girdikten sonra 1516’da Mısır seferini düzenleyen Yavuz Sultan Selim tarafından ele geçirilerek, Osmanlı topraklarına katılmıştır. Buna bağlı olarak şehir, Halep Sancak’ına bağlı bir eyalet olarak yönetilmiştir. Genel hatlarıyla irdelediğimizde Anadolu’ya yapılan göçler, istilalar, savaşlar Antakya ve İskenderun’un dini, siyasi ve sosyal yapısının değişmesine sebep olmuştur. Buna bağlı olarak kozmopolit bir sınıfsal yapı ortaya çıkmıştır. Bu irdelemeyi yapmamızdaki amaç; Atatürk dönemi eğitim kültür alanında yapılan inkılâpların, insanlar üzerinde nasıl bir etki yaptığını ve insanların Hatay’ın anavatana katıldıktan sonra eğitime nasıl uyum sağladıklarını ortaya çıkarılması bakımından önem arz etmektedir.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivinden yola çıkılarak hazırlandığı için orijinal bir konudur.

1.4. Sınırlılıklar

Çalışma Hatay ili, 1923-1939 yılları, 8. Sınıf Atatürk İlke ve İnkılap Tarihi dersi ile sınırlıdır.

1.5. Tanımlar

Türk İnkılâbı: Türk İnkılâbı; toplum ve temel yönetiminde dinsel kuralları, bu kurallardan kaynaklanan yasaları, gelenekleri, düzenlemeleri, bunların oluşturduğu düzeni iten, ortadan kaldıran; onun yerine Batıda gelişen pozitif düşünceyi, bilime ve insanlığa dayalı yaşam biçimini koymak; bunun gereği olan düzeni kurmak, devlet ve toplum yapısını gerçekleştirmek isteyen bir eylem bütünüdür.

Sancak: Sancak, siyaset noktai nazarından bir içtimaî heyetin yani bir manevî şahıs sayılan devletin ve hakikî manasıyla o devleti tertip ve teşkil eden milletin hüviyetinin remzi ve mevcudiyetinin timsalidir.

Eğitim: İnsan davranışlarında bilgi, beceri, anlayış, ilgi, tavır, karakter ve önemli sayılan kişilik nitelikleri yönünden belli değişmeler sağlamak amacıyla yürütölen düzenli bir etkileşimdir.

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Hatay'ın Adının Tarihçesi

Hatay ismini tarihten Hattina'dan almaktadır. Hatay 140 yıl boyunca Hitit Devleti sınırları içinde kalmıştır. Hititler yıkılış sürecine girmesi ile Hitit prensleri birleşerek Hattina ismini aldılar. Bugünkü Kırıkhan-Çatalköy yakınlarını başkent ilan ettiler. Zaman geçtikçe Hattine ismi değişikliğe uğrayarak Hatay ismini almıştır (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 1998).

2.2. Hatay'ın Coğrafi Konumu

Hatay şehrinin, kıyısında Doğu Akdeniz, doğu ve güneyinde Suriye, batısında Akdeniz, kuzeyinde de Adana ve Gaziantep yer almaktadır (Erkal, 1998).

Hatay, Anadolu'dan, Suriye ve Mısır'a giden yolların geçiş noktasında bulunur. Aynı zamanda Hint Okyanusu kıyılarından başlayarak Bağdat, Musul ve Halep'ten geçerek Doğu Akdeniz limanlarına ulaşan önemli bölgedir. Belen boğazından Güneydoğu Toroslara ulaşan yolun zorunlu olarak geçtiği yer ve Akdeniz ile çöl arasında İskenderun limanı bağlantısı ile yapılan önemli doğu ticaretinin mal yükleme noktasıydı. Bölgenin bu önemi uzun yıllar devam etmiştir. Fakat coğrafi keşifler sonucunda Afrika'nın güneyinden deniz yolu ile Avrupa'nın Asya'ya bağlanması bölgenin önemli ticaret merkezi olma özelliğini kaybetmesine neden olmuştur. 19.

Yüzyılda açılan Süveyş Kanalı ile Hatay son darbeyi almıştır (Melek ve Pehlivanlı, 2011).

2.3. Hatay'ın Tarihi

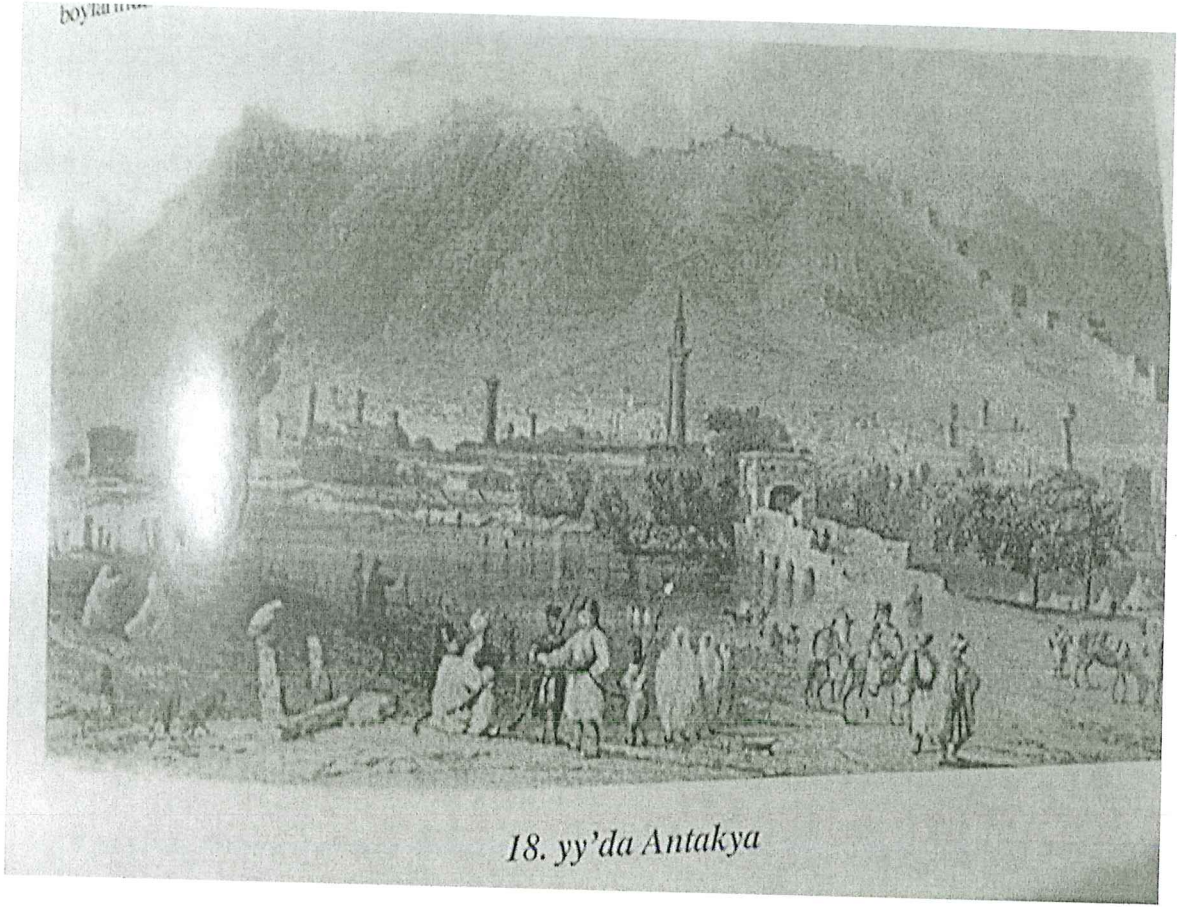
2.3.1. Eski Çağlarda Hatay

Ticaret merkezi olması, hayvancılık ve ziraata elverişli topraklara sahip olması tarihin ilk çağlarından itibaren bölgedeki devletlerin daima ilgisini çekmiştir. Hatay'ın tarihi, Paleolitik çağa kadar gitmektedir. Bu coğrafyada yapılan arkeolojik kazılar ve araştırmalarda Orta Paleolitik (M.Ö 100.000 – 40.000) dönemine ait önemli bulgulara ulaşılmıştır. Tunç çağında (M.Ö 3500- 1000) bölgeyi ilk olarak Akadlar ele geçirmiştir. Kısa süren hâkimiyetten sonra bölge, Babil, Hitit, Asur, Pers ve İskender'in egemenliğine girmiştir. İskender'in ölümü ile topraklarının, dört komutanı arasında paylaşılması sırasında, Hatay bölgesi İskender'in komutanlardan I. Selevkos Nikator'ın kurduğu Selevkos Devleti'nin sınırları içinde kalmıştır. I. Selevkos Nikator I. Aniokhos Soter adıyla kral olacak oğlu adına, (İ.Ö 305- 300) Antiokheia (Antakya) kentini kurmuştur (Ada, 2005, Rüstemoğlu, 2002). Daha sonra bölge, M.Ö 64'te Pompeius tarafından Roma İmparatorluğu sınırlarına dâhil edilmiştir. 400 yıl devam eden Roma İmparatorluğu, M.S 396 yılında yıkılınca bölge Bizans İmparatorluğu'na kalmıştır (Soyer, 1998).

Sasani Devleti'nin güçlenmesi ve bölgede söz sahibi olması ile birlikte şehir, Hıristiyanlık açısından eski önemini kaybetmeye başlamıştır. 638'de Yermük Savaşı'nda İslam orduları, Bizans kuvvetlerini yenilgiye uğratarak, Antakya şehrini abluka etmiştir. Bölge kronolojik olarak Ermeni, Abbasi, Tolunoğulları, İhşidioğulları ve Hamitoğulları'nın hakimiyeti altına girdikten sonra yeniden Bizans topraklarına girmiştir (Akdeniz, 1990).

1084 yılında Selçuklu hükümdarları Süleyman Şah, Hatay'ı topraklarına katmasıyla birlikte bölge yeniden İslam hakimiyetine girmiştir. Süleyman Şahın ölümü üzerine Sultan Melikşah Hatay'a Yağı Basan'ı emir tayin etmiştir. Çok kısa bir süre Selçuklu

hakimiyetin de kalan Hatay'da, 1098 yılında Haçlılar tarafından Antakya Haçlı Kontluğu kurulmuş ve bu kontluk, 1268 yılına kadar hayatını sürdürmüştür (Melek ve Pehlivanlı, 2011).

18. yy'da Antakya

Şekil 1.18. Yüzyılda Antakya

2.3.2. Osmanlı Devleti Zamanında Hatay

Hatay bölgesi 1516 yılında Mısır seferini yapan Yavuz Sultan Selim tarafından alınarak, Osmanlı topraklarına dahil edilmiştir. Buna bağlı olarak şehir, Halep Sancak'ına bağlı bir eyalet olarak yaşamını sürdürmüştür. Bölge Osmanlı döneminde İskenderun Sancağı olarak adlandırılmıştır. 1856 yılında İskenderun Sancağı mutasarrıflığa dönüştürülmesi ile Türk ve uluslararası belgelerde bölge “ İskenderun Sancağı” ya da kısaca “Sancak” olarak geçmektedir (Baskın, 2002). İskenderun Sancağı Osmanlı Devleti döneminde önemli bir liman kenti olması ile birlikte 1913 yılında yapılan demiryolu ile Bağdat Demiryolu hattına bağlanması daima önemli bir merkez olmasını sağlamıştır (Sofuoğlu, 2012).

Genel hatlarıyla irdelediğimizde Anadolu'ya yapılan göçler, istilalar, savaşlar Hatay'ın dini, siyasi ve sosyal yapısının değişmesine sebep olmuştur. Tüm bu yaşananlar Hatay bölgesinin kozmopolit bir sınıfsal yapının oluşmasına sebep olmuştur. Bu incelemeyi yapmamızdaki gaye; yaşanan bu değişimin Hatay bölgesinde verilen eğitime ve sosyal hayata nasıl bir etki yaptığını ortaya çıkarmamız açısından önem arz etmektedir.

Osmanlı Devleti'nin son dönemini incelediğimizde, Doğu Akdeniz'in önemli ticaret merkezi olan İskenderun limanı, coğrafi konumu ve jeopolitik önemiyle 18. Yüzyılda Batılı devletlerin göz diktiği yer olmuştur. Sanayi İnkılabının bir sonucu olarak Avrupa ülkelerindeki sanayileşme ve hammadde ihtiyaçlarının ortaya çıkması nedeniyle Hatay bölgesi, batılı devletler için çok cazip bir durum almıştır. Özellikle Musul, Kerkük ve Basra Körfezi'ndeki petrol yataklarına sahip olma isteği, bölgenin stratejik konumunu daha iyi ortaya koymuştur (Akçora, 1995; Gökoğlu, 2002). Hatay bölgesinde, Fransız-İngiliz paylaşım mücadeleleri üst düzeye ulaşacaktır. Böylece Fransa 19. yüzyılda; bölgeye eğitim, sağlık, din ve demir yolları alanlarında yatırım yaparak nüfuzunu yerleştirmeyi amaçlamıştır (Sarınay, 1996).

20. yüzyılın ilk yılları, Osmanlı Devleti'ne bağlı topraklar üzerinde batılı devletlerin amaçlarının iyice ortaya çıktığı ve bu toprakları paylaşmak için bir süredir yürüttükleri çalışmaları uygulamaya koydukları yıllardır. Hatay'ın jeopolitik konumu sebebiyle 18. yüzyıldan sonra bu bölgeye sahip olmak isteyen ve aynı amaçlarla hareket eden Fransa, İngiltere ve Rusya arasında bu yüzyıldan sonra çetin bir rekabet ortamının oluştuğu görülmektedir. İngiltere, Fransa gibi dönemin güçlü devletleri Hatay bölgesini ele geçirdiklerinde, bölgenin komşusu Suriye, Kilikya (Çukurova) gibi kilit bölgeleri de kontrol altında tutacaklarını çok iyi biliyorlardı. Bu sebeple ticari ve askeri bakımdan çok önemli olan Hatay'a sahip olmak amacıyla güçlü mücadeleler vermişler ve kendi aralarında gizli kapılar arkasında pazarlıklar yapmışlardır (akt. Hatay Barosu Stajyer Avukatları, 2013).

Bu yıllarda Atatürk'ün askeri hayatına bakacak olursak; Cebesoy (2016) "...Bizim için Hayat yeni başlıyor" (s.86) sözünü söyleyerek Mustafa Kemal Atatürk, İstanbul'dan bir vapurla Beyruta hareket eder. Beyrut'tanda Şam'a gider. Atatürk bu yıllarda Türk Devletinin sınırlarını şu şekilde belirlemiştir: Cebesoy (2016) "...Batı ve Doğu Trakya Türkiye'de...Edirne Bulgaristan içlerine doğru genişlemeli...Anadolu kıyılarına yakın olan adalar Türkiye'de kalmalı...güneyde Hatay, Halep, Musul Türkiye'nin olmalı...Geri kalan yerler Araplara terk edilmelidir." (s.115) Görüldüğü üzere Mustafa

Kemal, daha 1905 yılında, Hatay'ın tarih ve coğrafya olarak Türk bölgesi ve halkında Türk olduğunu savunmuştur (Cebesoy, 2016).

1. Dünya Savaşı başladığında Fransa, Toroslar ve Kilikya dahil tüm Suriye ile ilgilendiğini ve bu konuyu Türkiye ile yapacağı barış antlaşmasına dahil etmek istediğini dile getirmiştir. İngilizler ise 25 Ekim 1915'te Şerif Hüseyin'le görüşmeler yapmış, Mersin ve İskenderun Sancakları ile birlikte Şam, Humus, Hama, ve Halep'in batısında kalan arazinin halis Arap olmadığını söyleyip, bu bölgenin kurulacak bir Arap Devleti'nin sınırları dışında kalmasında ısrarcı davranmıştır (Sofuoğlu, 2012).

İngiltere, sömürgeleriyle bağlantısını sağlayan Akdeniz ve çevresinde güçlü bir Rusya'nın varlığına karşı güçsüz bir Osmanlı devletinin varlığını kendi çıkarına uygun bulmuştur. Bunun yanında Osmanlı Devletinin 1. Dünya Savaşında Almanya'nın yanında yer alması İngiltere'nin Ortadoğu stratejisini değiştirmesine neden olmuştur. İngiltere ve Fransa kendi aralarında 1916 yılı Mart ayında imzaladıkları Sykes-Picot Antlaşması ile Ortadoğu bölgesini paylaşmışlardır. Bu antlaşma Osmanlı Devleti açısından 1. Dünya Savaşı sırasında yapılan antlaşmalar arasında en önemli ve kapsamlı antlaşmadır. Bu antlaşma Hatay bölgesinin kaderini belirlemiş ve kimlerin nasıl işgal edeceği bu antlaşmada belirlenmiştir. Rusya'nın gücünden çekinen İngiltere Rusya ile doğrudan sınır komşusu olmak istemediği için Musul, Erbil ve Dohuk bölgelerini Fransa'ya vermiş, kendisi de Kerkük ve Süleymaniye'yi almıştır. Böylelikle İngiltere gücünden çekindiği Rusya ile arasına Fransa'yı koymuştur (Eskander, 2000).

İtalya ise bu anlaşmayı, 1917 yılında yapılan Saint-Jean de Maurienne Anlaşmasıyla tanımıştır (Armaoğlu, 1999). Ancak Fransa-İngiltere arasında yapılan, Rusya ve İtalya'nın onayından geçen Sykes-Picot Anlaşması, daha önce Mekke Şerifi Hüseyin ile Mısır'daki İngiliz Yüksek Komiseri Mc Mahon arasında yapılan anlaşmaya aykırı olarak Arap Krallığı değil, Araplara Suriye Krallığı verilmek istenmiştir (Tekin, 2002).

Birinci Dünya Savaşında Hatay bölgesini ilgilendiren cephe Filistin-Suriye cephesidir. Bu cephede Türk ordumuz arkasından vurularak büyük bir yenilgiye uğratılmıştır. Arap milliyetçileri bu cephede Türk ordusunu büyük bir hezimete uğratarak bağımsızlıklarını alacakları hayaline kapılmışlardı. İngiliz ve Fransız ajanları kendi çıkarlarına ulaşmak için uygun bir zemin hazırlamışlardı. Özellikle Filistin ve Suriye'de ki Arap toplumunu kolayca kandırmışlardı. Suriye İstikbali cemiyetinin mensupları ve Mekke Şerifinin adamları ordumuzu feci bir yenilgiye uğratmışlardır (Siliöz, 1937). Araplar Mondros

Ateşkes Antlaşması öncesinde Hatay topraklarını ele geçirip Arap Hükümeti kurmak istemişlerdir fakat Belenden gelen 41. Tümen 'in başarısı ile Arap Hükümeti kuramamışlardır (Melek ve Pehlivan, 2011).

Avrupa bölgesinde sıkışan ve yeni yerler arayan sanayileşmiş Batılı devletler, Birinci Dünya Savaşı devam ederken, Osmanlı Devleti'ni kendi aralarında gizli anlaşmalarla paylaşmışlardır. Bu olayların yanında Mekke Şerifi Şeyh Hüseyin'in oğlu Faysal, Sykes-Picot Anlaşması'nın uygulanacağını ve Suriye'nin Fransa'ya verileceğini anlayınca 7 Ekim 1918'de Şam'a giderek, tüm Suriye'yi içine alacak bir Arap hükümeti kurduğunu duyurmuştur. Hükümet binasına da Arap bayrağı çekerek 27 Ekim 1918'de Antakya'nın Halep Faysal hükümetine bağlandığını duyurmuştur (Melek, 1999).

İttifak devletlerinin yenilmesiyle, Birinci Dünya Savaşı sona ermiştir.30 Ekim 1918'de Osmanlı Devleti Mondros Ateşkes Antlaşması'nı imzalayarak topraklarının işgalini kabullenmişti. Mondros Murahhas Heyeti başkanı Rauf Orbay Kocatürk, (2000) "...Yaptığımız mütareke umudumuzun üstündedir. Devletin bağımsızlığı, saltanatın hukuku, milletin onuru, tümüyle kurtarılmıştır" (s.1) derken (Kocatürk, 2000) Mustafa Kemal Atatürk Antlaşmayı baştan sona kadar inceledikten sonra şu sözleri söylemişti:

Bu mütarekeyi baştan sona kadar tetkik ettikten sonra bende beliren kanaat şu idi: Büyük Osmanlı Devleti, bu mütakerename ile kendini kayıtsız, şartsız düşmanlara teslim etmeye muvafakat etmiştir. Yalnız muvafakat etmiş değil, düşmanların memleketi istilası için ona yardımcı olmayı da vadetmişti." "... Ben yapılan mütarekenin sakatlığını gördüm. Bu sakat noktaların düzeltilmesine çalışmak lüzumuna inanarak ilgili makamlara, söyledim. Bu mütakerename olduğu gibi tatbik edildiği halde ülkenin baştan sonuna kadar işgal ve istilaya maruz kalacağı kanaatini ileri sürdü. (Harp Akademileri Komutanlığı, 1981, s.112).

böylece mücadele başlamıştır.

30 Ekim 1918 tarihinde Mondros Antlaşması imzalandığı sırada, bölge Türk kuvvetlerinin elinde bulunuyordu. Ancak antlaşmanın 7. ve 16. Maddelerini bahane eden itilaf devletleri Yıldırım Orduları Komutanı olarak bulunan Mustafa Kemal Paşa'nın direnmesine rağmen 4 9 Kasım 1918'den itibaren başta İskenderun Limanı olmak üzere Hatay, Urfa, Antep, Maraş ve Çukurova bölgesini işgal altına almışlardır (Bıyıklıoğlu ve Ercan, 1962).

28 Haziran 1919'da kurulan "Mandat" sistemine dayanarak, işgalci devletler, Suriye ve Lübnan'ı 25 Nisan 1920 tarihli San Remo Konferansı'nda Mandat yönetimi adı altında

Fransa'ya vermişlerdir (Sosyal, 1985). İşgallere paralel olarak bölge gizli yapılan anlaşma gereği Fransa'ya verilmiş, bölgedeki gücünü korumak amacıyla merkezi Beyrut'ta bulunan Fransız Yüksek Komiseri General Gouraud'un yayınladığı bir kararname ile "İskenderun Sancak'ını Fransa kurmuştur. Bu kararname ile Sancak'ın Beyrut'taki Yüksek Komiserlik tarafından yönetim şekli ve kuralları belirlenecek. İdari merkezi ise İskenderun, kazaları ise; Antakya, Harim (Reyhaniye) ve Belendir (Melek, 1999).

İngilizlerin Filistin cephesine girmesi sonucu, Mustafa Kemal'in komutasındaki Türk ordusu kuzeye çekilmesi gerekirken, Mustafa Kemal Hatay'ın güneyinden Halep'e, oradan da Fırat'a kadar uzanan bölgede yeni bir cephe oluşturmuştur (Hatipoğlu, 2012). Verilen bilgiler ışığında anlaşılıyor ki İskenderun çıkarması Mondros Ateşkes Antlaşması imzalandıktan sonra gerçekleştirilmiştir. Fransa yapılacak çıkarmanın kendi komutanlarının öncülüğünde yapılmasını isterken, İngiltere de tam tersi düşünceydi. İngiltere hızlı davranıp 3 Kasım'da İskenderun'u işgal etmiştir. Birinci Dünya Savaşının sonunda yenen devletler arasında yer alan Fransa, gizli anlaşma ile kendisine vaat edilen Suriye'yi alamamış durumdaydı (Ada, 2013).

İngilizler, İstanbul Hükümeti'ne İskenderun'a asker çıkaracaklarını, bölgede görev yapan komutanın çıkartmayı engelleyici bir önlem almaması için durum hakkında bilgi verilmesini istediler. Sebepleri; Halep'teki askerlerine gıda malzemesi götürmek ve erzakı İskenderun limanından geçirmektir. Özetle Mondros Antlaşması'nın ilgili maddelerini öne sürerek, Halep'e erzak ulaştırma bahanesiyle bölgeyi işgal edeceklerdi. Yıldırım Orduları Grup Komutanı Mustafa Kemal Paşa olay karşısında Başkomutanlığa gösterilen sebebin anlamsız olduğunu ve işgali engellemek gerektiğini şu mesajla dile getirmiştir.

"İngilizlerin birkaç günden beri İskenderun'a asker çıkarmaktan ve Halep'te milyonlarca erzak var iken, oradaki kuvvetlerini beslemek için erzak biriktirmekten bahsetmeleri de İskenderun'un Kilikya mıntikasını gösteren haritada Suriye ve Kilikya hudutları mıntikasında oluşlarındandır. Pek ciddi ve samimi olarak, arz ederim ki mütareke şartları arasında kötü telakki ve anlayışları yok edecek tedbirler alınmadıkça orduları terhis edecek ve İngilizlerin her dediğine boyun eğecek olursak onların ihtiraslarının önüne geçmeye imkân kalmayacaktır" (Melek ve Pehlivanlı, 2011 s.45).

Mustafa Kemal Paşa'nın bu uyarılarına İstanbul Hükümeti'nden gelen cevap şu şekilde olmuştur;

Mütarekename hükümlerince İngilizlerin İskenderun'u işgale hak ve yetkileri yoksa Halep civarındaki orduları beslemek için İskenderun'dan faydalanmak istemeleri muhik bir talep mahiyetindedir. Mütarekenamede, bir hayli maddeleri tadil ederek vaktin darlığından dolayı bize yalnız sözlü olarak izahat ve teminat verebilen İngiliz murahhassının bu centilmenliğine karşılık bir cemile olmak Yunanistan'ın faaliyet alanına çıkarılmamasını sağlamak ve kolaylaştırmak üzere İskenderun limanından İngilizlerin erzak vs. göndermek hususunda istifade ve İskenderun- Halep yolunu tamir etmelerine müsaade etmekte bir mahzur görmüyorum. Bu limandan ve yoldan faydalanmasını temin etmekle, İskenderun limanını ve şehri kendilerine bırakmış olmuyoruz. Liman ve şehir yine bizde kalacak, askeri ve sivil hükümlerimiz, her şeyimiz yine yerli yerinde bulunacak. Onlar yalnız limandan ve yoldan bir misafir sıfatıyla istifade edebileceklerdir (Melek ve Pehlivanlı, 2011 s.45).

Keyfiyetine tarafınızdan İngiliz Suriye Ordusu Komutanlığına bildirilmesi...

Sadrazam ve Başkomutanlık

Kurmay Başkanı İZZET” .

Bu yazışmalarda da görüldüğü gibi Atatürk Türklerin çoğunlukta bulunduğu yerler üzerinde çok hassas ve fedakâr davranmıştır.

Mondros Ateşkes Antlaşması gereği Türkiye'de görev alan Almanların ülkelerine geri dönmeleri gerekmiştir. Mustafa Kemal Atatürk ordusunda bulunan subayları toplayıp durum değerlendirmesi yapması üzerine Alman subayları; “Artık harp bitmiştir” demelerine karşılık şu sözleri söylemiştir: Melek ve Pehlivan (2011) “Onlar için harp bitmiş olabilir. Bizim için yeni başlıyor, harb-i sağır başlayacaktır” (s.38) yıllar sonra bu Harb-i Sagir'in anlamı Mustafa Kemal Atatürk tarafından TBMM' de Melek ve Pehlivan (2011) “Başında zabıt bulunan küçük müfrezelerin oluşturduğu gerilla teşkilatının” (s.38) adı olduğu açıklanmıştır (Melek ve Pehlivan, 2011).

Yıldırım Orduları Komutanı Alman Generali Limon Van Sanders, orduyu 31 Ekim 1918'de, Mustafa Kemal Atatürk'e teslim etmiştir. Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan hemen sonra işgaller başlamıştır (Arsan, 1991). Böylece Atatürk Alman Generaline söylediği gibi, ilerde kurulacak olan Türkiye Cumhuriyetinin mücadelesi hazırlığına geçmiştir. Hatay da bu mücadelenin önemli bir parçasıdır; çünkü Hatay coğrafyası, tarihi, insanı, gelenekleri ile Türktür. Atatürk bir yandan İstanbul Hükümetine uyarılar gönderirken bir yandan da direnme tedbirleri üzerine düşünmekteydi. Ali Fuat Cebesoy'u 5 Kasım'da, Katma'dan Adana'ya gelmesini ister. Kendisine: Kocatürk, (2000) “...Artık milletin bundan sonra kendi haklarını kendisinin araması ve müdafaa etmesi, bizlerinde mümkün olduğu kadar bu yolu göstermemiz ve ordu ile beraber yardım etmemiz lazımdır” (s.3) sözleriyle mücadele önerisinde bulunmuştur. (Kocatürk, 2000)

2.3.4. Hatay'ın Milli Mücadele Döneminde Durumu

Hatay topraklarının anavatanına katılmasını sağlamak için 1920 ve 1930'lu yıllarda Türkiye Cumhuriyeti'nin yaptığı diplomatik çabalarını değerlendirirken, yapılan dış politika adımlarını Atatürk'ün Dış Politikası olarak ifade etmek doğru bir yaklaşımdır (Güçlü, 2001).

Bu dönemde bölgede Yıldırım Orduları Grup Komutanı görevini yapan Mustafa Kemal Atatürk, İskenderun'a yapılacak olası İngiliz saldırısına silahla karşılık verilmesin emretmişti. Fakat Mondros'un 16. maddesi gereğince Osmanlı hükümeti bölgedeki tüm ordularını dağıtmış, Mustafa Kemal Atatürk'ü de Harbiye Nezareti görevine verilmiştir (Pehlivanlı, 2001). 19 Aralık 1918 tarihinde, Dörtyol'da Fransızların işgaline karşı halkın silahla karşılık vermesi Millî Mücadele tarihinde önemli bir yer edinmektedir.. Millî Mücadele'yi başlatan "*İlk Kurşun'un*" burada atıldığı bilinmektedir (Tekin, 1993). Ermenilerden oluşmuş Fransız birliklerinin Dörtyol'a saldırmasıyla halk direniş geçmiştir. 15 Eylül 1919 tarihinde İngiltere ve Fransa aralarında "*Suriye İtilafnamesi*" adıyla bilinen bir sözleşme imzalamışlardır. Sözleşmeye göre; İngiltere; Adana, Maraş, Antep, Urfa, İskenderun ve Suriye'yi Fransa'ya vermiş, Musul'u ise kendisi almıştı (Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri, 2006).

Türklerin haklı mücadelesi ile tüm bu bölge Fransa için kaos ortamına dönüşmüştür. Bu dönemi en iyi şekilde Hatay'da Fransız işgaline karşı verilen çetin mücadelede başrole sahip olanlar arasında yer alan Nuri Aydın Konuralp şöyle ifade etmektedir:

...Mondros Mütarekesinden sonra Hatay'ın İçtimai, siyasi ve kültürel merkezi olan Antakya'da "eşraf" denilen aileler arasındaki ihtilaf ve ihtiraslar kabarmaya başladı. Bu aileler esas itibarıyla iki zümreye ayrılırlar: İlki Askeri şahısların (tımar, has, zeamet sahiplerinin) meydana getirdiği emniyet kuvvetleridir. İkincisi ise Merkezi düşüncelerin icabı iskân edilen şeyh ve hocaların meydana getirdiği zümrelerdir. Askeri şahısların teşkil ettiği eşraf "İttihat ve Terakki" partisinde, ikinci sınıf eşraf ise "Hürriyet ve İtilaf" cemiyetinde yerlerini almışlardır... Bu zümre "El Ehaül Arabi" Cemiyeti ile işbirliği yapmaya başlamışlardı. Bunlar bütün harp boyunca Arap milliyetçileri ile işbirliği yaparak, her fırsattan istifade ederek bilhassa cahil halkı Türkiye aleyhine tahrikten de geri durmuyorlardı (Konuralp, 1996, s.4).

Anavatanın bir parçası olan Hatay bölgesinin Misak-ı Millî sınırlarına dahil olmasına rağmen, Fransa tarafından işgal edilmesi ve yerli halka zarar verici tutumda bulunulması, başta Atatürk olmak üzere TBMM'nin dikkatini çekmiş ve işgal altında

olan Türk toprağının anavatana katılabilmesi için çalışmalara başlanmıştır. Meclisin açılışından bir süre sonra 1 Mayıs 1920'de Meclis kürsüsünde Atatürk: Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III, (2006)“Hep kabul ettiğimiz esaslardan birisi ve belki birincisi olan hudud meselesi tayin ve tespit edilirken hudud-ı millîmiz İskenderun'un cenubundan geçer. Şarka doğru uzanarak Süleymaniye'yi Musul'u, ve Kerkük'ü ihtiva eder. İşte hudud-ı millîmiz budur dedik!” (s.74) sözleriyle bölgenin Misak-ı Millî içinde bulunduğunu ifade etmiştir. (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III, 2006)

Hatay mücadelesi iki dünya savaşı arası dönemdir. Türkiye yönetiminde bulunan Atatürk Sancak bölgesi ile ilişkileri üst seviyede sürdürülmüş ve burada anavatana katılmak isteyen gruplar ile iletişim içinde kalınmıştır. Aynı zamanda Fransa tarafından mandater bölgede kendi kültürel yapısının yerleşmesine yönelik önemli adımlar atılmıştır. Eğitim dili olarak orta ve lise düzeyi okullarda Fransızcanın olması bu faaliyetlerin başında gelmektedir. Yine bu faaliyetler arasında misyonerlik faaliyetleri kapsamında bölgesel çalışmalar ve bölgenin Fransız kültürünü benimsemesi için birçok Fransız müfettişin görevlendirilmesi, Fransızca eğitim verilen yeni okullar açılması sayılabilir (Piolet, 1905).

Mustafa Kemal Atatürk'ün güçlü mücadelesine rağmen, görevinden çağırılmasıyla 9 Kasım 1918'de başta İskenderun limanı olmak üzere Antakya, Urfa, Antep, Maraş ve Çukurova bölgesini işgal etmişlerdir (Bayur, 1983). Mustafa Kemal Paşa'nın işgalci kuvvetlere karşı direnişi, Sancak bölgesi için verilen ilk mücadele olması bakımından anlamlıdır. 9 Kasım 1918'de, İskenderun limanına asker çıkarılması, ardından 12 Kasım Fransızlar 1918'de İskenderun'u işgal ederek, Mondros Ateşkes Antlaşmasına uygun olarak 14 Kasım 1918'de yayınladıkları bildiriye, İskenderun- Antakya sancağının İtilaf devletlerince işgal edildiğini, yönetiminin ise Osmanlı Devleti tarafından devam ettirileceği ilan ettiler. Aynı zamanda Fransız komutanının da İskenderun Kaymakamı'na belgeyi onaylattığını bildirmişlerdi (Melek, 1986).

Merkezi İskenderun olmak üzere Antakya, Harim (Reyhaniye) ve Belen kazalarını kapsayan “İskenderun Sancak'ı” adı altında bir idare 27 Kasım 1918'de, oluşturuldu. Bu idare, Beyrut'ta bulunan Fransız Yüksek Komiseri General Gouraund tarafından yönetilecekti. (Dağıstan, 2004) Antakya 7 Aralık 1918 de işgal edilmiş, Faysal idaresine son verilmiş, Arap bayrağı hükümet binasından indirilmişti (Melek, 1986). Sivas Kongresi ile memleketin bütünlüğü, Milli Mücadelenin önemi dünyaya ilan edilir.

Misakı milli Sivas Kongresi Beyannamesinin ilk maddesiyle de “30/Teşrinievvel/1334 tarihindeki hududumuz dahilinde kalan aksamı vatani yekpare ve bu vatanda yaşayan islâm vatandaşların yekvücut olduğu musarrahtır.” (S.98) Sözleriyle belirlenir (Atatürk’ün Tamim ve Telgraf Beyannameleri, 2006).

Bu sırada 19 Aralık 1919 tarihinde Dört Yol’da Fransızlara ve Ermenilere karşı ilk silahlı direniş, Kara Hasan ve yanına aldığı silahlı kişiler tarafından gerçekleşmiştir. Bu olayla 1921’e kadar sürecek silahlı mücadele evresi başlamış, bu kıvılcım bütün yöre halkına yayılmıştır. Milli Mücadelenin ilk direnişi olarak bu hadise hafızalara yerleşecektir (Halaçoğlu, 1995).

İşgaller Güneydoğu Anadolu bölgesinde devam ederken, Mustafa Kemal’in önderliğinde oluşan ana kadro, Anadolu’da örgütlenmeye başlamış, Amasya genelgesi, Erzurum ve Sivas Kongresiyle Milli Mücadelenin yönü belirlenmişti. Anadolu’da bu örgütlenme çabaları sürerken Osmanlı Mebusan Meclisi 28 Ocak 1920 tarihindeki toplantısında, ulusal kurtuluş hareketinin temel ilkelerini “Misak-ı Milli” adı altında ilan etmiştir. Misakı Milli, 30 Ekim 1918 tarihinde Mondros Mütarekesi imzalandığında, işgal edilmeyen bölgeleri kapsamaktadır. Bu bağlamda Tayfur Sökmen, Nisan 1920’de Ankara’ya çektiği telgrafta: “İskenderun ve çevresinin Misakı Milliye dâhil olup olmadığını öğrenmek istemiştir. Mustafa Kemal Paşa, Miralay Recep Bey vasıtasıyla verdiği cevapta: Kansu, (2009) “İskenderun Sancak’ı ve havalisinin Misakı Milli hudutları içinde olduğunu, Maraş’ta teşekkül eden ikinci kolordu komutanlığı ile temas edilmesini emrediyordu.” (s.540-541) ifadesiyle, Sancak’ta işgallere karşı direniş resmiyet kazanmış, bu söze paralel olarak Sancak’ın Anavatan’ın ayrılmaz bir parçası olduğu somut olarak gösterilmişti. Nitekim ilerdeki safhalarda “Misakı Milliye” atıflar yapılacak ve sorunların çözülmesinde “Misakı Milli” referans olarak kullanılacaktır. (Kansu, 2009). İşgaller devam ederken San Remo toplantısında, 28 Haziran 1919’da kurulmuş olan “Mandat” sistemine paralel olarak, Milletler Cemiyeti yasanının 22. maddesi gereği Fransa yönetimine, “A” türü mandat statüsüyle Suriye ve Lübnan’ı vermiştir. (Soysal, 1985). Oysa 13 Temmuz 1919’da konferans öncesi, bölgedeki halk İskenderun’a inceleme yapmaya gelen King-Crane Komisyonu’na, Fransız yönetimini istemediklerini söylemişlerdir (Hulki, 1953).

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti ile Rusya arasında 16 Mart 1921 de imzalanan Moskova Antlaşması ile Sovyetler Birliği Misakı Millinin uluslararası bir anlaşma metni olduğunu ve kapsadığı toprakları kabul etmiştir (Mumcu, 1985).

2.4. Fransız Manda Yönetimi Döneminde Hatay

20 Ekim 1921’de, Fransa ile imzalanan, Ankara Antlaşması’nın 6. maddesinde misakı millinin tanındığını belirtir bir ifade yer almaktadır (Cebesoy, 2016). Bu ifade doğrultusunda İskenderun, Suriye sınırları içerisinde kalacak; bu bölgede özel bir idare kurulup, Türk milli kültürünü geliştirmek için her türlü kolaylıktan yararlanacaktır. Resmi dil Türkçe olacaktır. Fransa’nın Anadolu’dan çekilip Suriye sınırlarında kalmasına rağmen, İskenderun için kabul edilen Milli kültür şartları, Misak-ı Milli’nin tanınmasından başka bir şey değildir (Armaoğlu, 1999). Antlaşmanın 7. maddesi ise bölge için “özel bir yönetim rejimi” kurulması, bölgenin Türk nüfusunun kültürünün geliştirilmesi ve Türkçe’nin resmi dil olarak kullanılması öngörülmüştür (Gönlübol ve Sar, 2014). Suriye’nin diğer kesimlerinde uyguladıkları etnik ve dini ayrımcılığı İskenderun Sancağında da Fransızlar, uygulamışlardır. Sancak Halep’e 1921 tarihinde bağlanmış, Suriye Devleti kurulunca da buraya bağlı özerk bir bölge olmuştur. (Umar, 2004). Atatürk ise, 11 Ocak 1922’de: Kocatürk, (2000) “...Türk barış şartları Misak-ı Milli’nin ilan günü olan, 28 Ocak 1920 tarihinden beri cihana malumdur” (s.307) der.

1921’de Hariciye Vekili Bekir Sami Bey, Fransa’da bulunduğu sırada, Fransız Başbakanı Briand ile bir antlaşma imzalar. Bu antlaşmanın en önemli maddesi olan 6. Madde Ünal (1998) “İskenderun ve Antakya bölgesinde Türk unsuru fazla olduğundan Fransa, burada Fransa isteğine bağlı bir politika sürdürecektir, Türk kültürünün yaşanmasına mani olmayacağı gibi resmi dili de Türkçe olacak.” (s.571) Ankara Antlaşması’nda aynen kabul edilmiştir (Ünal, 1998). Hatay’ın haklı mücadelesi bu maddeye dayanılarak verilmiştir. Misakı Milli sınırlarında olduğu tespit edilen Sancak bölgesi, Sakarya Savaşı sonunda, , Fransa ile TBMM hükümeti arasında imzalanan anlaşmaya göre bölgenin milli sınırlar dışında kalması Türkiye’nin şuan ki durumu için uygun görülmüştür. Bunun sebebi ise anlaşmayla Fransa’nın Ankara hükümeti ile bir anlaşma imzalaması, onun bu hükümeti yasal olarak tanıdığıının (Yavuz, 1992) ve bu antlaşma Ankara’nın Fransa’ya dayanarak, Avrupa’ya “ pencere açmaya” fırsat vermesidir (Hatipoğlu, 2012).

Mondros Antlaşması hükümleri bir kaç gün içinde çiğnenmeye başlanmıştır. Hatay bölgesi, Suriye’den Anadolu’ya ilerleyen Fransızlar tarafından işgal edilmiştir. Böylece birçok Anadolu toprağında olduğu gibi Hatay’da da milli mücadele cephesi açılmıştır.

Tayfur Sökmen başkanlığında bir heyet Ankara'ya gelerek Atatürk ile görüşürler. Heyet Hatay'ın misakı milli sınırları içerisinde yer almasını isterler. Atatürk bu heyete : Cebesoy, (2016)“...Hatay'daki mücadelelerin gaye ve hedeflerini biliyorum. İlk günden beri de bu mücadeleleri takip ediyor, imkânlarımızın müsaadesi nispetinde destek oluyoruz. Hatay zaten misakı milli sınırlarımız içerisinde” (s.575).

Atatürk, Hatay davası üzerine ciddi manada odaklanmış, Türkiye'nin dış politikasını uluslararası dengeleri iyi tartarak belirlemiş ve kan dökmeden çözümlenmiştir (Pehlivanlı, 2001).

Fransa Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra işgal ettiği Maraş, Antep ve Urfa'da Kuvva-yı Milliye güçlerine yenik düşer. Bu yenilgi üzerine Ateşkes imzalamak istediğini belirtmiş ve böylece Türkiye Fransa ile İskenderun konusunda pazarlık etme şansı yakalamıştır. Fransa'yı ateşkese götüren diğer sebep, Mustafa Kemal Paşa'nın Suriye'deki Türk ve Arap direniş hareketleri ile işbirliği yapma ihtimaliydi (Sonyel 2014). Yunanlılarla yapılan Sakarya Savaşı'nın (23 Ağustos–13 Eylül 1921) kazanılması Türk hükümetini güçlendirir ve Fransa ile görüşmelere devam eder. Hatay bölgesinin anavatana katılması için ilk adımlar 20 Ekim 1921'de TBMM hükümeti ile Fransa arasında yapılan Ankara itilafnamesi Bouillon Anlaşması ile başlamış, maalesef istenen sonuç alınamamış. İskenderun Türkiye dışında kalmıştır. Fransa ile bir anlaşma imzalamak o dönemde, TBMM'nin ilk defa batılı bir devlet tarafından hukuken tanınması anlamına geliyordu (Soysal, 2000; Oran, 2015).

Ankara Antlaşması'nın müzakerelerinin oldukça zor geçtiği Türk heyeti başkanı Yusuf Kemal Bey'in (Tengirşenk) hatıralarında görülmektedir. Tengirşenk, Ankara hükümetinin isteklerinin kabul olmadığını ve Fransız delegasyonu başkanı olan Bouillon'un olumsuz cevaplarını zorunlu olarak kabul ettiklerini, zira o dönemde Türk hükümetinin Fransa'ya dayanarak Avrupa'da bir pencere açmaya ihtiyacı olduğunu belirtir. Yine, Yusuf Kemal Bey Bouillon'a anlaşmanın imzalanmış olmasına rağmen eksik kaldığını, Türkiye sınırının güneyinde kalan Türk topraklarının ve halkının asla unutulmayacağını, buraların bir gün yeniden Türkiye'ye dâhil edilmesi için Türk halkının mücadele edeceklerini de söylemiştir (Tengirşenk, 2001). İskenderun'un sınır dışında kaldığı için TBMM'de de ciddi problemler yaşanmış ve bu sebepten dolayı anlaşmanın kabul edilmeme ihtimali ortaya çıkmıştır. Durumun önemini gören Mustafa Kemal Atatürk 16 Ekim 1921 de meclisin gizli oturumunda söz alarak:

TBMM Gizli Celse Zabıtları II, (1999) “Benim gördüğüme göre bugün henüz müsvedde halinde bulunan bu itilâfname davayı millimizle asla ve kata ihtilâf halinde değildir ve tama-men Misakî Millimize mutabıktır. Bunun heyeti umü-miyesi itibariyle kabulünde bir mahzur görmüyorum, kendi şahsım itibarıyla.” (s.351) demiştir. Anlaşılan şu ki, şuan ki gücümüz budur, ilerleyen zamanda gücümüze göre hareket ederek yarım kalan sınırimızı tamamlarız’ demek istemiştir.

Ankara Antlaşması’yla Türkiye’nin Suriye sınırı çizilmiş ve Fransa işgal ettiği yerlerden çekilmeyi kabul etmiştir. İskenderun Sancağı sınırlarımız dışında kalmış olmasına rağmen, Sancak’taki Türk unsurunun çıkarlarını koruyacak ve bu bölgeye muhtariyet verilmesi için gerekli zemini hazırlayacak hükümleri Ankara hükümeti Antlaşmaya koydurmuştu. Zira anlaşmanın 7. Maddesine göre “İskenderun mıntıkası için bir usul-i idare-i mahsusa tesis olunacaktır. Mıntika-yı mezkurenin Türk ırkından olan seknesi harslarının inkişafı için her türlü teşkilattan müstefid olacaklardır. Türk lisanı orada mahiyet-i resmîyeyi haiz olacaktır” (Melek 1986, s.6).

2.5. Bağımsız Hatay Cumhuriyeti Devleti

Hatay Türklerinin muhtariyet ve kültürel bakımdan ayrıcalık statüsü Suriye’nin Fransız manda yönetimine girmesinden sonra da devam etti (Soysal, 2000).

Mustafa Kemal Atatürk’ün İskenderun’a yönelik planlarını yansıtan ilginç bir olay da aktarılmıştır. Bağımsız Hatay Devleti’nin ilk cumhurbaşkanı seçilecek olan Tayfur Sökmen’in başkanlığında bir heyet Antlaşma’nın imzalanacağı sırada Ankara’ya gelerek Atatürk ile görüşmüş ve İskenderun’un anavatana katılmasını istemişlerdir. Fakat güney sınırını şimdilik emniyete almak isteyen ve bunda da zaruret gören Mustafa Kemal Atatürk heyete; Cebesoy, (2016) “Hatay’daki mücadelenin gaye ve hedefini biliyorum. İlk günden beri de bu mücadeleleri takip ediyor, imkânlarımızın el verdiği ölçüde de buna destek oluyoruz. Hatay zaten Misak-ı Millî sınırlarımız içerisinde” (s.575) sözlerini söylemiş ve bu görüşmenin ardından Tayfur Sökmen’i Antalya’dan milletvekili seçirmiştir (Cebesoy, 2016). Hatta Tayfur Sökmen’in Antalya milletvekili seçilmesi birçok kişinin dikkatini çekmiş, Adana veya Antep değil de niçin

Antalya'dan seçtirdiniz sorusuna Atatürk; Ünal, (1998) “sonra “l” yerine “k” koyacağız. Böylece Antalya Antakya olacak da ondan” (s.575) demiştir.

Türkiye, Lozan Barış Antlaşması ile bağımsız bir devlet olarak uluslararası alanda yerini almıştır. Lozan Barış Antlaşması'nın 3. maddesi ile Ankara Antlaşmasının hükümleri onaylandıktan sonra, Suriye'de ki Fransız mandası Milletler Cemiyeti'nin onayından 23 Eylül 1923'te geçmiştir. 1926 Ocak da İskenderun'un Suriye Parlamentosundaki temsilcileri, bölgenin Suriye'den ayrılarak Fransa'ya bağlanması önerisinde bulunmuşlardır. Fransa bu talebi ilk olarak kabul etmişse de Suriye Parlamentosu'nun sert itirazı ile reddetmiştir (Demir 2011).

Lozan'da Hatay, sınırlarımız dışında kalmıştır. Suriye ve Türkiye karma bir komisyon kurulacak ve bu komisyon sınır tespiti yapacaktı. Bu komisyon 1925 de kurulabildi. Sınırların çizilmesinde Suriye ve Türkiye anlaşamadı problem yaşadı. Türkiye problemi çözebilmek için Fransa ile Dostluk ve İyi Komşuluk Sözleşmesi yaptı. Musul meselesinin varlığı bu sözleşmesinin imza edilmesini geciktirdi. 18 Şubat 1926'da imzalanabildi (Armaoğlu, 1999).

Mustafa Kemal Büyük Nutuk'da: “Lozan'da 20 Ekim 1921 de İmzalanan Ankara Antlaşmasının sınırları olduğu gibi kalmıştır” der. (Atatürk, 1984) Lozan Konferansı devam ederken, 30 Mayıs 1923'de Antakya-İskenderun ve Havalisi Müdafaa-yi Hukuk Cemiyeti resmen kurulur (Sökmen, 1978).

20 Ekim 1921 de Türkiye ile Fransa arasında imzalanan Ankara Antlaşması ile Suriye sınırlarında bırakılan İskenderun Sancağına özel bir yönetim şekli tanınmıştı. Suriye'ye mandater devlet olarak Fransa'nın yerleşmesi zor oldu ve bir çetin bir mücadele verdi (Armaoğlu, 1999).

1936 yılının ortalarından sonra Fransa mandater yönetimine sonlandırmak amacıyla hazırlıklara yapmaya başlamıştır. Bu konuda hazırlanan Fransız planına göre manda yönetimindeki topraklar Suriye ve Lübnan olarak ikiye ayrılacak, bu topraklarda iki yeni devlet kurulacak ve Hatay sancağı, Suriye'nin içine dahil edilecektir (La Societe de L'Independence de Hatay, 1930).

Fakat Suriye ile Fransa arasında ittifak kuran ve Suriye'ye bağımsızlık veren Eylül 1936'da gerçekleşen antlaşmada Hatay hakkında hiçbir hüküm yer almıyordu. Yani Suriye'den çekilirken Fransa, bölge üzerindeki yetkilerini Suriye'ye devretmekteydi. Bu nedenle, Türk hükümeti bu duruma tepki gösterdi ve Milletler Cemiyeti Konseyinin

toplantısı ile aynı zamanda Eylül ayında Cenevre'de Fransa ile yapılan ikili görüşmelerden hiçbir olumlu sonuç alınmayınca, Fransa'ya 9 Ekim 1936 da verdiği resmi bir notada, Suriye'ye verildiği gibi, İskenderun Sancağına da bağımsızlık verilmesini istedi. Mustafa Kemal Atatürk de 1 Kasım günü Büyük Millet Meclisini açış konuşmasında, Armaoğlu, (1999) "Bu sırada Milletimizi gece gündüz meşgul eden başlıca büyük mesele, hakiki sahibi öz Türk olan İskenderun, Antakya ve havalisinin mukadderatıdır. Bunun üzerinde ciddiyet ve kat'iyetle durmaya mecburuz" (S. 180) sözlerini söylemişti (Armaoğlu, 1999).

2.6. Türkiye'nin Hatay Siyaseti

9 Eylül 1936'da Fransa ile Suriye arasında Suriye'deki Fransız mandasına son vermek için bir anlaşma yapıldı. Suriye'ye bağımsızlık kazandıran ve Fransa ile Suriye arasında ittifak oluşturan bu anlaşmada, İskenderun Sancağı ile ilgili hiçbir madde içermemekteydi (Soysal, 2000).

Türkiye hiçbir zaman Hatay'ı gözden çıkarmamıştır. 15 Mart 1923'te Adana'ya giden Mustafa Kemal Atatürk, siyah giyimli birkaç kız çocuğunun, Hatay'ın kurtarılması için yaptıkları konuşmaya karşılık, Atatürk: MEB (1998) "Kırk asırlık Türk yurdu ecnebi elinde kalamaz" (s.22) şeklindeki sözleri bu düşüncelerinin tezahürlerindedir. Aynı seyahatte, iki gün sonra, Mersin'de, Siliöz (1937) "Hemşireniz Suriye'yi de unutmayınız" (s.78) pankartıyla çıkan topluluğa Atatürk, Siliöz (1937) "Biz Suriye'nin istikbaline kavuşmasını candan isteriz." (s.78) sözleriyle cevap verip yürümesine devam etmiştir (Sevük, 2014).

Şekil 2. Atatürk'e şiir okuyan kız

Bu süreçte Hatay meselesi çeşitli sebeplerle halka mal edilmeye çalışılmıştır. Mustafa Kemal Atatürk 26 Kasım 1930 tarihinde Samsun'da bir liseyi ziyareti sırasında, öğrencilerden birini tahtaya kaldırarak Türkiye haritası çizmesini rica eder. Öğrencinin çizdiği haritayı dikkatli bir şekilde inceleyerek; Gündüz, Gökhan, Hatipoğlu ve Bahadır, (2013) "Yavrumsu bu haritayı çizerken kırk asırlık Türk yurdunu sınırlarımız dışında bırakmadın mı?" (s.362) diye sorar ve hemen tebeşiri eline alarak İskenderun'u Türkiye sınırları içerisinde gösteren bir harita çizer ve Gündüz, Gökhan, Hatipoğlu ve Bahadır, (2013) "Böyle olmayacak mı?" der (s.362).

Almanya ve İtalya tehlikesi 1933 yılından itibaren giderek artış göstermesi Türkiye ile Fransa'yı siyasal bir işbirliğine itmştir. Küçük Antantın ve Balkan Antantının birer üyesi olan Yugoslavya ve Romanya vasıtası aynı zamanda 2 Mayıs 1935 tarihli Fransız-Sovyet Karşılıklı Yardım Antlaşması Fransa ile Türkiye'yi dolaylı olarak bağlanmışlardır. İtalya'nın Habeşistan'a 1935 yılında saldırması sonucunda, Türkiye de, Milletler Cemiyeti çerçevesinde yaptırımlara dahil olmuş ve Temmuz 1936 yılında

İspanya'da çıkan iç isyan, İngiltere ve Fransa'nın öncülük yaptığı İspanya iç savaşına karışmama komitesinde Türkiye de yer almıştır (Gönlübol ve Sar, 2014).

1936'da Atatürk verdiği bir emirle Antakya-İskenderun ve havalisinin ismini bölgenin Türk kimliğine vurgu yapmak amacıyla Hatay olarak değiştirmiştir (Oran, 2015).. Aynı zamanda Atatürk cemiyetin çalışmalarını Hatay'a geçiş yolu üzerinde bulunması sebebiyle Dört Yol'da yoğunlaştırılmasını ve Hassa, Kilis ve Mersin'de de şube açılmasını istemiştir (Sökmen 1992). Diğer taraftan Tayfur Sökmen'in şubelerin umumi mümessili vazifesini görmesi de kararı alınmıştır. Yine bu dönemde, Sökmen'le birlikte mücadele eden Abdurrahman Melek'in bir süre İstanbul'da bulunması gerektiğinden Dört Yol şubesinin Tayfur Sökmen tarafından yönetilmesi uygun görülmüş ve Mustafa Kemal Atatürk'ün seçtiği "Hatay Bayrağı" cemiyet binasına asılmıştır (Melek, 1999). Tayfur Sökmen'in bölgede yaptığı çalışmalardan rahatsız olan Fransızlar; onun mebus olması sebebiyle Ankara hükümetini protesto etmiş (Ünal, 1998).

Türkiye'nin Hatay meselesinin çözümü konusunda bastırmaya başlamasına rağmen Fransa'nın direnmeye devam etmiştir. Aynı zamanda Hatay'da Aralık 1936'da Türklere karşı provokatif olayların çıkması sebebi ile Beyrut Başkonsolosu Feridun Cemal Erkin olayları yerinde incelemekle görevlendirilmiştir. Erkin; başta Fransız delegesi Durrieux olmak üzere, Türkler ve diğer cemaat temsilcileriyle görüşüp, hazırladığı raporu Ankara'ya göndermiştir. Hatay'da Türklerin kendisine coşkulu yoğun ilgiyi gösterdiğini ve onların bu tutumunun sebebini anavatanı özleyişleri olarak değerlendirmektedir. Atatürk Erkin'in raporunun Ankara'da inceledikten sonra; Pehlivanlı, Sarımay, Yıldırım, (2001) "...Biz şimdiye kadar Sancak'ta genişletilmiş özerkliğe doğru gidiyorduk. Bundan sonra Feridun'un belirttiği gibi özerkliğe değil, düpedüz ilhaka gideceğiz" sözlerini söylemiştir (s.70).

Sancak'ta başlayan toplumsal ve siyasi hareketlenmeleri Türkiye kurduğu istihbarat ağıyla yakından takip etmiştir. 1936'dan itibaren Milli Emniyet Hizmetleri kısa adıyla MAH teşkilatına bağlı elemanlar bölgenin siyasi, politik, ekonomik durumunu bildiren raporlar hazırlamaya başlamışlardır (Pehlivanlı, 1997).

1936 yılında dünya barışının bozulmaya başlaması, devletleri yeni politika arayışına itmiştir. Türkiye de Lozan Barış Konferansı'nda bazı meseleleri istediği gibi çözemeyince, yeni durumdan faydalanarak Boğazların durumunu kendi lehine daha gerçekleştirmek için çalışmalarını yoğunlaştırmıştır. Montrö Boğazlar Sözleşmesi 20

Temmuz 1936'da imzalanmış ve Türkiye'nin istekleri kabul edilmiştir. Antlaşma'nın yürürlüğe girmesinden sonra Afet İnan, Mustafa Kemal'e Türkiye'nin tüm problemlerinin çözüldüğünü söylediği zaman; Gündüz ve diğerleri (2013) "Şimdi Antakya, İskenderun yani Sancak meselemiz var" (s.369) diyerek şimdi Hatay meselesi için mücadele edileceğini vurgulamıştır. Boğazlar problemini Türkiye lehine çözen Atatürk, Hatay için yüklenme zamanının geldiğine inanır ve her daim yanında olan güçlü Türk halkı ile birlikte harekete geçer. Türkiye, 9 Eylül 1936'da Suriye'ye verilen bağımsızlığın Hatay'a da verilmesini talep eden 10 Ekim 1936 tarihli bir notayı Fransa'ya yollar (BCA, 030.10/224.510.12).

Türkiye'nin mektubuna Fransa kısa zaman sonra cevap vermiştir, bu mektupta Fransız tezini bildirmiştir. Bu teze göre; "

1. Fransa 1921 anlaşmasında belirlenen esaslara bağlı kalmaya devam edecektir.
2. 1921 anlaşması, Türkiye ile Suriye arasında ayırıcı bir sınır oluşturan esaslara sahiptir. Ayrıca mandater yönetimin uygulamaya konulmasından itibaren Hatay'a bu bölgede yaşayan Türk ırkından insanların haklarının korunacağı şekilde bir yönetim sistemi sağlanmıştır.
3. Hatay Sancak'ın günümüzdeki durumu dikkate alınmış ve Suriye devleti içinde ve genel bir yönetime dahil edilerek var olması düşünülmüştür.
4. Fransa yeni durumu oluşturmada 1921 antlaşması ile 25 Nisan 1920 kararlarını temel almıştır.
5. Simdi Fransa'nın mandater yönetimi sona ermiştir. Mandater topraklar Suriye ve Lübnan olarak ikiye ayrılmıştır. Bu iki bölgeye bağımsızlık verilmiş ve bu karar kesinleşmiştir.
6. Fransa tarafından yapılan değerlendirme çerçevesinde Hatay Sancak'ının manda rejimi ile çizilen sınırlar içinde kalması uygun görülmüştür. Paris'te bu konudaki çalışma sonuçlandırılmış ve buna göre geleceğe donuk olarak Suriye'nin bağımsızlığına ve bölgesel hakimiyetine karar verilmiştir.
7. Suriye'nin yönetimi ile ilgili hususların dayanağı manda yönetimi esasları olacak ve bu nedenle ayrı bir taslak yönetmelik hazırlanmayacaktır. Dolayısıyla 1921 antlaşmasında belirtilen hususların dışına simdi ve gelecekte çıkılmayacaktır.
8. Suriye bir devlet yapısı içinde teşkil edilirken Hatay Sancak'ının da bu yapı içinde federatif veya benzeri olarak dahil edilmesi düşünülmüştür.
9. 1921 Antlaşması dikkatli bir şekilde incelendiğinde Sancak'a Suriye yönetiminin dışında kalmasına imkan veren maddelerin olmadığı görülmektedir. Yani ayrı bir politik bir statü kazandırılmamıştır. Ayrıca, Sancak Suriye'ye katılması sonucunda önceden kazandırılmış haklarından yoksun kılınmayacaktır.
10. Fransız hükûmeti mandater yönetimi bırakırken yeni devletleri oluşturmaktadır. Bu kapsamda Suriye'nin teşkili için her safhada Türk hükûmeti ile işbirliği yapacaktır" (La Societe de L'Independence de Hatay, 1930; s.14-15).

Fransa'nın tezini belirten mektuba cevap olarak 17 Ekim 1936'da Türk hükûmeti bir yazısı yollayarak Hatay hakkında Türk tezini belirtmiştir. Türk teze göre; "

1. Versail’de Milletler Cemiyeti (MC) hükümlerini kapsayan antlaşma yapıldığında acık bir şekilde Suriye’deki durum askeri bir özellik arz ediyordu. Fakat simdi Suriye’nin statüsü ile durum daha değişik bir özellik oluşturmaktadır ki Türkiye bu konudaki egemenlik hakları kapsamında isteği, mevcut statükonun devamı yönündedir.
2. 1920 yılında San Remo antlaşmasıyla Suriye Fransa’nın mandater yönetimine verilirken Türkiye ile Suriye arasında doğal coğrafi farklılık vurgusu yapılmıştır. Bu vurgu o zaman da Türkiye tarafından kabul edilmediği gibi simdi de kabul edilmez niteliktedir.
3. Fransız hükümeti tarafından Suriye’ye devlet niteliği kazandırılması konusu sürekli olarak Lozan’a ve 1921 antlaşmalarına dayandırılrsa da her iki sözleşmede de gecen sınır çizgileri günümüz şartlarına göre kabul edilebilir nitelikte değildir.
4. Bu anlaşmaların yapıldığı dönemlerin siyasi ortamı farklıdır. Öncelikle bu dönemde Suriye olarak bir devlet yapısı yoktu. Bu nedenle Türkiye bu sınırı antlaşmaların gerekliliği nedeniyle ve devlet yapısı olmaksızın kabul etmiştir. Yani belirli bir hat oluşturulmuştur. Bu nedenle de günümüz şartlarında sorgulanabilir niteliktedir.
5. Lozan’ın 16. maddesi ve 1921 antlaşmasından doğan yükümlülükler çerçevesinde Türkiye her dönemde güney sınırı ile yakından ilgilenmiştir. Dolayısıyla günümüzde Fransa’nın Suriye’ye Sancak’ı da içine alarak bağımsızlık vermesi, Türkiye’yi bu bölgeyi tarihi mirası görmesi nedeniyle etkilemektedir. Çünkü Sancak, 1921 ve 1923 antlaşmalarında da ifade edildiği gibi Türklerin yoğun olarak yasadıkları yerlerdir.
6. 1922 yılında Fransa tarafından manda yönetiminin haritası ve siyasi yapısı sessiz ve itirazsız bir şekilde çizilmiştir. Eğer bu sessizlik, Suriye ve Lübnan devletlerinin oluşturulması esnasında Sancak bölgesinin hesaba katılmayacağını kabulü anlamına geliyorsa bir yanlış düşünce olduğu şeklinde algılanmalıdır. Ayrıca bu durum acık bir şekilde Fransa’nın 1921 antlaşmasında olduğu gibi Sancak bölgesinin merkeze bağlı olduğundan yola çıkarak Suriye devleti içinde düşündüğü anlamı çıkmaktadır.
- Dolayısıyla Fransa’nın gönderdiği not bu alternatifte işaret etmekte ve Türkiye’nin 1921 ve Lozan Antlaşmasından doğan hakları engellenmektedir. 1921 Antlaşması gereği bu dönemde Fransa, Hatay Sancak’ına gerekli ilgiyi göstereceğini belirtmiş ve sancak tarafından ticari faaliyetlerin de yürütülmesine müsaade etmiştir. Fakat simdi bu antlaşmalar göz ardı edilerek Sancak Suriye içine dahil edilmekte ve Türklerin Suriye içinde asimile edilmesine imkan sağlanmaktadır.
7. Dolayısıyla yapılmaya çalışılan şey, manda yönetimi esasları ile 1920 şartlarının kaldırılmaya gayret edilmesidir. Bu da Türkiye için kabul edilemez bir durumdur.
8. 1921 yılından sonra Türkiye Fransa’nın bu bölgede mandater yönetimine ses çıkarmadı, fakat Fransa’nın daha sonra buralarda Türkiye’nin bilgisine başvurmaksızın bir devlet oluşturacağını düşünmek istemiyordu. Dolayısıyla Fransa’nın bu topraklarda Türkiye’nin görüşünü almadan bir devlet kurma gayreti içine girmesi, hem etik değildir hem de kanuni ve mevcut şartlara uygun gelmemektedir. Bu durumu kabul etmek mümkün değildir. Fakat sonuçta böyle bir yapı ortaya çıkarılmaktadır. Dolayısıyla bu topraklarda yaşayan diğer gruplara da aynı hakların verilmesi gerekmektedir.
9. Nasıl olursa olsun bir devletin ikinci, üçüncü devletlere dayanması veya taahhütlere güvenerek varlığını sürdürmeye çalışması günümüzde imkansızdır. Çünkü taahhütlerin doğasında değişkenlikler vardır. Bu çerçeveden bakıldığında Fransa’nın yeni planında Suriye oluşumu ve bu oluşuma Sancağın da dahil edilmesi taahhüdü vardır. Oysa Fransa ile Sancak arasında hiçbir şekilde bu tur bir görüşme yapılmamıştır. Bu nedenle de Sancağın Suriye’ye dahil edilmemesi gerekmektedir.
10. Bu nedenlerden dolayı Türkiye tarafından Suriye yönetimine Hatay Sancak’ının bağımsızlığının kabul edilmesinin tek çözüm yolu olacağı ısrarcı bir dille bildirilecektir.

11. Suriye ve Lübnan'a bağımsızlık verilmesi Fransa için çok önemli ve değerli olduğu gibi Türkiye'de aynı duygu ve düşünceleri şüphesiz paylaşmakta ve sevindirici bir gelişme olarak görülmektedir. Türk hükümeti bundan sonra da kuvvetli bir siyasi bağ oluşturacaktır. Aynı şekilde Türkiye'nin Hatay hakkındaki görüşleri Suriye ile güçlü bir dostluk bağı kurmasına engel değildir. Aksine iki devlet arasındaki bağların güçlenmesi için önemli bir fırsattır.

12. Bunun yanı sıra 1922 şartı ve 1930 yönetmeliği gereği Fransa, bu bölgede yapmak istediği bütün değişiklikler konusunda Türkiye'nin de görüşünü ve onayını almak zorundadır. Fransa bu şartlara uyduğu surece her konuda Türk hükümetinin olumlu yaklaşımı ile karşılaşacaktır. Yapılan bu açıklamalar çerçevesinde Fransa hükümetinin Hatay Sancağı ile ilgili ortaya çıkan sorunlara şartsız ve tarafsız olarak yaklaşmak zorundadır. Fakat günümüzdeki gelişmeler üzüntü verici bir seviyede seyretmektedir. Türkiye ise bu problem sahalarının asılmasında gereken her şeyi yapmaya hazırdır" (La Societe de L'Independence de Hatay, 1930; s.16-17).

Montrö Boğazlar Sözleşmesi ile Boğazlarda hakimiyet sağlayan Türkiye'nin uluslararası ilişkilerde ağırlığı artmış, Birbirine düşman olan devletler Türkiye'nin dostluğuna gerek duyar hale gelmiştir. Sözleşme ile Türkiye'nin hem Boğazlar bölgesini silahlandırma hakkı elde etmesi, hem de boğazlardan geçiş bakımından onun kendi güvenliği için yeni olanaklar elde etmesinden Fransa hoşnut kalmıştır. Aynı yıl İtalyan denizaltılarının Akdeniz'de oluşturduğu güvensizlik sebebiyle yapılan Nyon Konferansı'nda da Türkiye; İngiltere ve Fransa ile birlikte hareket etmiştir (Armaoğlu, 1999).

Meselenin çözümü noktasında artık Türkiye'nin üç yılını alan Hatay meselesi Türk dış politikasının en önemli gündemi olmuştur. Atatürk, Türkiye'nin meseleye verdiği önemi, 1 Kasım 1936'da TBMM Beşinci Dönem İkinci Toplanma Yılı açış konuşmasında şöyle ifade eder ve Fransa'ya şu mesajı verir:

Bu sırada, milletimizi gece gündüz meşgul eden başlıca büyük mesele, hakiki sahibi öz Türk olan İskenderun Antakya ve havalisinin mukadderatıdır. Bunun üzerinde, ciddiyet ve katıyetle durmaya mecburuz. Daima kendisiyle dostluğuna önem verdiğimiz Fransa ile aramızda tek ve büyük mesele budur. Bu işin hakikatini bilenler ve hakkı sevenler alakamızın şiddetini ve samimiyetini iyi anlarlar ve tabii görürler (Gündüz ve diğerleri, 2013; s.370).

Atatürk'ün yaptığı bu önemli açıklamayla, Türk milletine mal olan Hatay davasında Fransa'yı bir defa daha uyarmak niyetinde olduğu ortadadır. Fransa, Türkiye'nin bağımsızlık isteğine olumsuz cevap vererek, meselenin Milletler Cemiyeti'ne taşınmasını teklif eder ve bu durum Türkiye tarafından kabul edilir. Türkiye'de bu tarihten sonra Hatay meselesiyle ilgili büyük bir hareketlilik başlamış ve halkın da olumlu tepki vermesiyle devletin en üst biriminden en alt birimine kadar herkes ve tüm basın Hatay'la meşgul olmuştur. Bu dönemde Hatay meselesi Türk kamuoyuna o kadar

mal olmuştur ki; İstanbul, Kadıköy Kızıltoprak'ta oturan Osman Şevki ve Fuad Receb adlı şahıslar satın aldıkları Ebuislâh isimli geminin adını Hatay olarak değiştirmek istemişler ve onların bu istekleri İktisat Vekili Celal Bayar ve Başvekil İsmet İnönü tarafından kabul edilmiştir (BCA, 030.10/224.510.12).

Türkiye ile Fransa arasında diplomatik müzakereler devam ederken, Hatay Türkleri heyecanlanmış ve halk ile bölgedeki güvenlik güçleri arasında çatışmalar meydana gelmiştir. Hatay'daki bu olaylar anavatanda da tepkiye neden olmuştur. Atatürk, bunun üzerine Ocak 1937'de Konya'ya, oradan Ulukışla'ya seyahat eder ve Fransa'ya bir mesaj vermek ister. Daha sonra da Ankara'ya dönerek hükümetin toplantısına başkanlık eder. Bu süreçten sonra Türk-Fransız ilişkileri daha da gergin bir döneme girer (Armaoğlu, 1999).

Türkiye'nin Hatay'dan vazgeçmemeleri ve işi sıkı tutması üzerine Hatay'ı kaybedeceklerini anlayan Suriyeli devlet adamları Türkiye aleyhine konuşmaya başlamışlardır. Bunun üzerine Başbakan İsmet İnönü Suriye'nin tutumuna karşı Ankara'da yapılan bir açılışta şu sözleri söylemiştir:

... Bir de meselenin Suriyelilere taallük eden cephesini izah etmek istiyorum; bazı Suriye siyaset adamları bu mesele vesilesiyle, son zamanlarda sinirlilik gösterdiler. İskenderun ve Antakya havalisinin Suriye'den ayrılmasına itiraz ediyorlar... Biz İskenderun ve Antakya mıntikasını hiçbir zaman Suriyelilere vermiş değiliz. Hukukî tasfiye esnasında malı veren biz olduğumuza göre, hiç olmazsa malı kime ve nereye verdiğimizizi bizim iyi bildiğimizi kabul etmek lazımdır... Biz kuvvetle kaniyiz ki, Suriyelilerin Türklerle iyi komşuluğu esas tutmaları, Arap milletinin de menfaatine daha çok yarayacaktır. Fakat bir noktayı açık yürekle söylemek isterim; bizimle, hem hudut olan bir Türk memleketinin, bir Arap devleti tarafından, dini, harsi ve iktisadi türlü vasıtalarla milletinden uzaklaştırılabileceğini zannetmek yanlış bir hesaptır... Suriye devletini doğarken muhabbetle selamlıyoruz; fakat onun daha doğarken Türk illerini elde etmek hevesleri göstermesini doğru bulmuyoruz...(Soyak, 2018; s.548–551).

Yeni bir dünya savaşı tehlikesinin belirdiği dönemde, Türkiye'nin savaş şartlarını değerlendirerek ileri bir harekât yapmasından korkmaktaydılar. Hatta Fransa'da aynı korkuyu Suriye'deki emperyal çıkarlarından dolayı yaşamaktaydı. Fransız istihbaratı Türkiye'nin Suriye'deki diğer ayrılıkçı gruplarla ve bazı Suriyeli politikacılarla irtibatla olduğunu rapor etmekteydi (Martin, 2005).

2.7. Birleşmiş Milletler 'in Hatay'ın Bağımsız Olmasındaki Tutumu

9 Eylül 1936'da Suriye üzerindeki manda yönetiminin kaldırılması ile Türkiye hemen bir nota vererek Suriye ve Lübnan'a verilecek statünün İskenderun Sancağına'da verilmesini istedi. Fransa bu öneriyi reddedince konunun Milletler Cemiyeti'ne götürülmesi kararlaştırıldı (Akşin, 1991).

10 Kasım'da Fransız Hükümeti verdiği cevapta, Sancağa bağımsızlık vermenin Suriye'yi parçalamak anlamına geldiğini ve mandater devlet olarak da böyle bir şeye yetkisi olmadığını bildirdi. Daha sonraki zamanlarda iki devlet arasında birer nota daha verildi. Ancak görüşlerde hiç bir değişme olmadı. Bu arada Fransa sorunun Milletler Cemiyetine taşınmasını teklif etti ve Türkiye de bunu uygun gördü (Armaoğlu, 1999)

Suriyeli milliyetçileri Türkiye'nin bu tutumu rahatsız etmiştir. İskenderun sancağının Suriye topraklarının bir parçası olduğunu savunmaktadırlar. Hatta Suriye Meclis Başkanı Jamil Mordam bu toprakların Suriye'den ayrılmasını asla kabul etmeyeceklerini söylemiş ve uzun süre devam edecek olan olumsuz Türkiye- Suriye gerginliğini başlatmıştır (Alantar, 2004).

Türkiye ile Fransa arasında bu tartışmalar devam ederken, bir yandan Türk kamuoyu, öte yandan da Hatay'da ki halk heyecanlanmış ve bölgede halk ile polis arasında çarpışmalar yaşanmıştı. Tabii bu olaylar Türk kamuoyunda büyük bir tepki uyandırmıştı (Armaoğlu, 1999).

9 Ocak günü, Hatay'da Türkler iş yerlerini kapattı, lise öğrencileri grev yaptı, buna karşın Arap okullarında da aynı gelişmeler yaşandı. Arapların bu hareketlerine karşılık olarak ertesi gün 2500 e yakın Türkün katıldığı büyük bir eylem Hatay turizm binasının önünde düzenlendi. Okullarda yasal hak olmasına rağmen baskılar nedeniyle Türkçe eğitime izin verilmemesi, 1936-1939 yılları arasında yapılan gösteriler okulların ve öğrencilerin sürekli olarak kullanılmasına sebep olmuştur (Shields, 2011). Milletler Cemiyeti'nde konunun görüşüleceği günler yaklaştıkça bölgede kıpırtılar başladı. Milletler Cemiyeti'nin açılışını fırsata dönüştüren Araplar, her türlü ayrılığı protesto etmek amacıyla Sancak'ta kepenk kapattılar. Bir iki gün sonra İstanbul'da, Sancağın statüsünün ve anayasanın hazırlandığı haberi radyolarda duyuldu. Bunun üzerine bölge Türkleri tekrar toplanarak bir eylem yaptılar. Bu eylemlerin çoğalması Arapları

korkuttu. Olayların artması üzerine bütün toplum kendi aralarında Fransız otoritesinin tekrar geri gelmesini konuşmaya başladı. Tüm bu olanların sonunda Fransa liderliğinde yerel yönetim temsilcileri ve vekiller görüşerek uzlaşmaya çalıştı. Bununla birlikte iyileşmeler yaşandı. Türkler ve Araplar birbirlerinin mahallelerinde rahatça hareket başladılar (Bazantay 1939).

23 Mayıs 1938 tarihinin sabah saatlerinde başlayan seçimler yerel basına konu olmuştur. Bu konuda her gün gazetelerde haberler ve yazılar yayınlanmıştır. Seçimin şehrin beş yerinde başladığı haberler “*Tescil mıntıkasına koş!*” sloganları ile manşetlere taşınmıştır (Atayolu Gazetesi, 1938).

Fransa’da bu dönemde Leon Blum başkanlığında solcular uzunca bir aradan sonra başa gelmişlerdi. Bu değişiklikle toplumda daha özgürlükçü bir politika beklentisi oluşmuştu. Fakat yine de Fransız siyasetçilerin eski alışkanlıklarını sürdürme amacında oldukları, böl-yönet stratejisini uygulamak istemelerinden anlaşılmaktaydı. Durum böyleyken Halep, Şam ve Lazkiye devletlerini 1923’de kurarak etnik yapıya dayanan bir idari bölünme yapmışlardı. Kurulan bu düzenin Front Populaire partisinin Fransa’da iktidara gelmesiyle değişik bir tarzda tekrar uygulamaya konulduğunu görmekteyiz. 10 Ocak 1936’da Suriye’yi İskenderun Sancağı’nın da dahil olduğu 8 ayrı idari birime ayırma girişimi bunun en açık göstergesidir. Bu arada İngiltere 1930’da Irak ile dostluk anlaşması imzalamış ve bu anlaşmayı Irak’ın Cemiyet-i Akvam’a alınmasını sağlayarak ödüllendirdi. Mısır ile buna benzer bir anlaşma da imzalanmıştır. 1933’de Hitler iktidara gelmiş, 1935’de İtalya Habeşistan’a saldırmış, 1936’da ise İspanya’da iç savaş başlamıştı (Dağıstan, Sofuoğlu, 2008). Tüm bu gelişmeler devam ederken Türkiye, Milletler Cemiyeti’ndeki görüşmeler devam ederken sunduğu önerilerinin kabul edilmemesi durumunda Sancak’taki Türk Nüfusunu korumak amacıyla sınırın üç ayrı yerinde Türk askerlerini bulunduracağını bildirdi. Aynı zamanda İngiltere soruna dahil olarak Türkiye’nin sınırda birlik bulundurmasını kabul etmeyeceğini duyurdu. İngiltere’nin korktuğu diğer bir konuda Suriye’de Türk tezlerinin kabul edilmesi hâlinde, Türkiye’nin Irak üzerinde de genişlemek isteyeceğidir (Alantar, 2004).

Cemiyet-i Akvam’ın 93. Oturum tarihi 26 Eylül 1936’da gündeme gelmiştir. 10 Aralık’ta Hariciye Umum Katibi Numan Menemencioğlu, Cemiyet-i Akvam Türk daimi delegesi Necmettin Sadak, müşavir sıfatıyla da Tayfur Sökmen ve Adliye Vekaleti Hukuk İşleri Umumi Müdürü Şinasi Devrin görüşmeye katılmışlardır. Dışişleri Bakanı Tefik Rüştü Aras “uluslararası hukuka atıfta bulunarak Fransa’nın Hatay’da

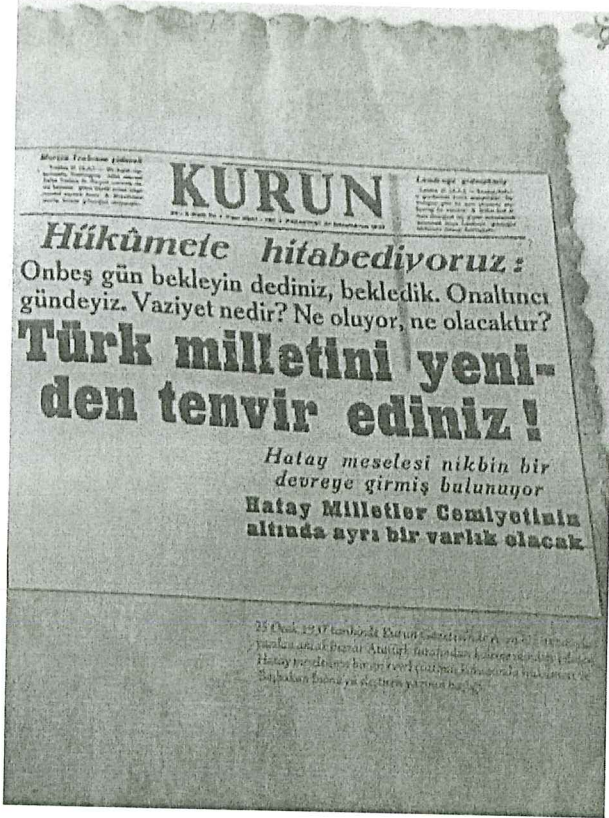
kalamayacağını ancak İskenderun limanından faydalanabileceğini, Lozan Antlaşması'ndan ve 1926 ve 1930 yıllarında teyit edilen Türk halkının haklarının korunmasının Türkiye için öneminden söz ederek, bu konuyu dostlukla ikili görüşmelerle çözüme taraftarı olduklarını" ifade ederek Türkiye'nin uzlaşmacı yönde olduğunu göstermiştir. Bu tarihten sonra Türkiye diplomatik bir sürece yönelmiştir (Aita, 1949).

Fransa'nın Hatay meselesini Milletler Cemiyeti'ne götürme çabalarını Türkiye'nin de kabul etmesinden sonra, Konsey 14-16 Aralık 1936 tarihleri arasında meseleyi görüşmüştür. Konsey sorunun çözümü için İsveçli temsilci Sandler'i raportör tayin etmiştir. Hazırladığı raporunda Sandler, Sancak bölgesine üç kişilik bir gözlemci heyet gönderilmesini, tarafların raportör ile temas halinde görüşmeye devam etmesini, konunun Milletler Cemiyeti'nin Ocak ayı toplantısında tekrar ele alınmasını önermiştir (Akçora 2010). Raporun Meclis tarafından onaylanması üzerine 22 Aralık 1936'da üç kişilik bir gözlemci heyeti kurulmuş ve 1937 yılının Ocak ayı başında heyet görevine başlamak üzere bölgeye ulaşmıştır. Bundan sonra Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras, Meclisin kararı gereğince ikili görüşmelerde bulunmak üzere 21-22 Aralık 1936 tarihleri arasında Paris'i ziyaret etmiştir. Ancak Fransız Hükümeti ile yapılan görüşmelerde olumlu bir sonuç elde edilememiş (Soysal, 1985).

Milletler Cemiyeti, 20 Ocak 1937'de Hatay meselesini görüşmek üzere toplanmıştı. Toplantılar da İngiliz Hariciye Bakanı Antony Eden'in arabuluculuk yaparak Türk Tevfik Rüştü Aras ve Fransız Delbos Dışişleri Bakanları ile görüşmeler yapmışlardır. Müzakereler sonucunda 27 Ocak 1937'de bir anlaşmaya varılabilmiş ve bu anlaşma Milletler Cemiyeti tarafından da onaylanmıştır (Soysal, 2000). Sancak meselesi üzerinde bir anlaşmaya varılabilmisti. Anlaşmada varılan hususlar, 27 Ocak'ta Sandler raporu olarak isimlendirilmiş ve Milletler Cemiyeti Konseyi onayı alınmıştır (Gönlübol ve Sar 2014). 27 Ocak 1937 tarihin de toplanan Konsey hazırlanan raporda;

Sancağın -ayrı bir varlık- olacağı, Sancak için bir anayasa ve statü hazırlanacağı, Sancağın içişlerinde bağımsız kalacağı; dışişlerinin Suriye Devletince yönetileceği, ancak Suriye'nin Milletler Cemiyeti Konseyinin iznini almadan Sancağın statüsüne zarar verici kararlar alamayacağı; Suriye ile Sancak arasında bir gümrük ve para birliği olacağı, ortak işler için özel memurlarla eşgüdüm sağlanacağı; Türkçe'nin resmi dil olacağı, ikinci bir dil için MC Konseyinin karar vereceği; gayri askeri olması, Sancak Statüsü ve Anayasasına uyulmasını Konsey adına denetlemek üzere Sancak'a Fransız uyruklu bir delege atanacağı gibi", açıklamalara yer verilmiştir (BCA, 030.10/224.510.12.).

14 Aralık 1936'dan itibaren Milletler Cemiyeti meseleye dahil oldu ve yapılan tartışmalardan sonra özellikle İngiltere'nin de arabuluculuğu ile Konsey, 27 Ocak 1937 de bölge için bir statü onayladı. Bu statüye göre Sancak; içişlerinde tamamen bağımsız, dışişlerinde Suriye'ye bağlı, kendine ait bir anayasa ile yönetilen "*ayrı bir varlık*" (entite distincte) olacaktır. Bölge Milletler Cemiyetinin gözetimi altına kalacak ve bu gözetim bir Fransız aracılığı ile yürütülecekti. Türkiye ile Fransa bir anlaşma imzalayarak, bölgenin toprak bütünlüğünü birlikte koruyacaklardı (Armaoğlu, 1999).

Şekil 3. Kurun Gazetesinin Milletler Cemiyetinin kararını manşete taşıması

Hatay içişlerinde bağımsız, dışişlerinde Suriye'ye bağlı, kendine özgü bir anayasa ile idare edilen "ayrı bir yapıda" olacaktır. Bölge Milletler Cemiyeti'nin gözetimi altında olacak ve bu gözetim bir Fransız aracılığı ile yürütülecekti. Bu zamandan sonra da Fransa ile Türkiye aralarında bir anlaşma yaparak, Sancak'ın toprak bütünlüğünü garanti altına alacaklar ve ayrıca İskenderun Sancağı, bu anlaşma ile Atatürk'ün verdiği "Hatay" adını da alacaktı. Atatürk; müzakerelerin yapıldığı günlerde, Hatay davasıyla ilgili düşüncelerini *Kurun (Vakit)* gazetesinde beş gün üst üste Asım Us adıyla yazıyordu. Atatürk; ilk üç yazısında Fransa'yı eleştirerek; Fransa'nın işleri yokuşa sürmemesini ve Türkiye'yi Osmanlı Devleti gibi sanmaması gerektiğini ifade ettikten sonra, devam ettiği politikalarla dost Türkiye'yi kaybetmek üzere olduğunu ifade

etmiştir.. Üçüncü yazısında Türkiye'nin olayı farklı yerlere çekmemek için [savaş hali] dikkat gösterdiğini de belirtmektedir. Dördüncü yazısında Atatürk, Başbakan İsmet İnönü'ye seslenerek Hatay meselesinin ne aşamada olduğu konusunda Başbakandan bilgi istemektedir. Beşinci ve son yazısında ise Türkiye'nin Hatay davasında haklı olduğunu vurgulamakta ve Fransa'ya üstü kapalı bir şekilde gözdağı vermektedir. Atatürk'ün *Kurun*'un 23–27 Ocak 1937 tarihleri arasında tam 5 yazı çıktı yazılarından bazı önemli satırlar şu şekildedir:

22 Ocak 1937

“... Acaba Fransız devlet adamlarının bu işi böyle çıkmaza sokmaktan maksadı ne olabilir? ... Onun için biz artık Fransız ricaline hitap etmeye lüzum görmüyoruz. Bundan sonra Fransızların kendi menfaatleri namına, dostları ve müttefikleri olan devletlerin [İngiltere] hakikati yakından görerek vaziyetin icabına göre hareket etmelerini istiyoruz.”

23 Ocak 1937

“... Zavallı Fransa, bugün kendisine pek mütemayil bir dostunu daha kaybetmek üzeredir.”

24 Ocak 1937

“... Dostlarımızın kendilerine teveccüh eden vazifeyi yapmaları pek lüzumlu olduğu kanaatindeyiz. Biz, dostluğa layık ve lazım olduğu kadar hürmette, hak ve menfaatlere azami riayette kusur etmiyoruz. Fakat Türkiye Cumhuriyeti'ne eski Osmanlı İmparatorluğu'nun bir temadisi nazarı ile bakılarak ona karşı yozlaşmış bir politika takip olunduğu ve hala bu sevdada yaşayan diplomatların siyasette hükümler olduklarını görürsek bunun yalnız kendimizi alamayız.”

25 Ocak 1937

“Başbakan İsmet İnönü, on beş gün evvel Hatay sorunu üzerinde konuşurken şöyle demişti: ‘On beş gün bekleyiniz.’... Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne ve onun hükümetine hitap ediyoruz: On altıncı gündeyiz. Vaziyet nedir? Bizi, Türk milletini yeniden tenvir ediniz!”

27 Ocak 1937

“Türkiye Cumhuriyeti çok haklı olduğu Hatay davasını ortaya atarken bunun bütün avakıbını (sonuçlarını) düşünmemiş olduğunu kim iddia edebilir? Dava arsulusal (uluslararası) olmuştur. Davasında haklı olan Türkiye'dir. Artık, dinlenilecek sözün kimin ağzından çıktığına çok dikkat etmelidir. Türk'ün sözü, Türk'ün haklı ve yerinde sözü Türk'ün kendisidir. Ona riayet etmemek, onu tanımamak, onu hiçe saymak, buna cesaret gösterenlerin düşünmedikleri akıbetle karşılaşacaklarına asla şüphe etmemelidir. İşte bizim bu defa da söyleyebildiğimiz bundan ibarettir” (Melek, Pehlivanlı, 2011; s.120).

Milletler Cemiyeti, Hatay Anayasası'nın hazırlanmasında da doğrudan etkin rol almıştır. Milletler Cemiyeti Konseyi, 20 Şubat 1937'de Sandler raporu çerçevesinde yeniden toplanarak, Sancak Statü ve Anayasasını hazırlamak amacıyla beş üyeli bir “Uzmanlar Komitesi” kurulmasının kararını almıştır. Gözlemcilerle birlikte çalışmak üzere 25 Şubat'ta kurulan Komitede Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri Numan

Menemencioğlu Türkiye'yi temsil etmiştir. Sancak'tan dönüşünde Uzmanlar Komitesi, Sandler raporu çerçevesinde, Türkiye ve Fransa tarafından sunulan tasarıları da göz önüne alarak, "Sancak'ın Statüsü, Anayasa ve Sınırlarını" içine alan ayrıntılı bir rapor hazırlamıştır (BCA, 030.10/224.510.9.).

Ayrıca bölge Mustafa Kemal Atatürk'ün daha önce vermiş olduğu "*Hatay*" ismini bu antlaşma ile almıştır (Hatipoğlu, 2012).

Bu gelişmeler sonucunda Milletler Cemiyeti, Hatay için tarafların da görüşlerini alarak bir anayasa kabul etti. Anayasa'nın 29 Mayıs 1937'de yürürlüğe girer ve Türkiye ile Fransa arasında, Hatay'ın toprak bütünlüğünü koruyan bir antlaşma imzalanır. Anayasada, ortaya konulan konular;

- Yasama erkinin çeşitli topluluklara göre hazırlanacak iki dereceli bir seçim yolu ile 40 üyeden oluşan Meclis tarafından kullanılacağı
- Meclisin yürütme erkinin başındaki Cumhurbaşkanı seçeceği
- Cumhurbaşkanı'nın da Yürütme Konseyi (Hükümet) Başkanını atayacağı; bu Konseyin Başbakan ile birlikte 5 üyeden oluşacağı
- Yargı erkinin bağımsız olacağı
- Temel insan haklarının güvence altında bulunacağı; (Soysal, 2000).

Seçimlerde ırk ve mezhep farkı gözetilmeksizin bütün Hatay halkına seslenen Milliyetperver gazeteler "Hür, müstakil, müreffeh, şanlı, şerefli yaşamak evlatlarının istikballerini korumak isteyenlerin hiç şaşmadan göğsünü gere gere Türk yazılması" gerektiğini birçok defa vurgulamışlardır (Atayolu Gazetesi, 1938).

1938 yılının başında kontrolsüz bir döneme girildiğinin farkına varıldı. Fransa kendi askeri otoritesini güçlendirmek amacıyla Albay Collet'i Hatay'a yolladı, bu esnada Sancak bölgesine Atatürk tarafından Hatay ismi verildi. Bu durum da Fransız lideri tarafından olumsuz karşılanırsa da Fransa'nın Türkiye ile yaptığı antlaşmaya uyulacağı ve Sancağın yeni meclisinde çoğunluğun Türklerin oluşturulacağını doğruladı. Bu yaşananların üzerine Türk karşıtları arasında yeni bir hoşnutsuzluk başladı (Bazantay, 1939).

Bu antlaşma Sancak meselesini tamamen bitirememiştir; Türkiye Hatay'da yeni durumun hemen uygulanmasını istediği halde, Fransa Türkiye'nin tersine hareket etmiştir. Hatay sorununun yeniden çözümsüz bir duruma gelmesi üzerine, Türkiye tedbir amacıyla güney sınırında askeri tahkimat yapmıştır (BCA, 030.18.1.2/81.102.2).

Türk-Fransız ilişkileri Fransa'nın Hatay'da yaşayan farklı unsurları kışkırtması üzerine daha da bozulmuştur. Fakat bir süre sonra Şükrü Kaya, Hasan Rıza Soyak, Şükrü Sökmensüer ve Abdurrahman Melek'in bulunduğu Türk heyeti; Cenevre'de güçlü bir mücadelenin sonunda Türk tezinin kabul ettirmişlerdir. Bunun üzerine, Türkiye'de ikamet eden Hataylıların oylarını kullanabilmeleri için bölgeye gelmeleri sağlanmıştır. Aynı zamanda Abdurrahman Melek oy kullanmak için bölgeye gelerek buranın valisi olmuştur (Sökmen, 1992).

2.8. Hatay'ın Anavatana Katılma Mücadelesi

Fransa, Hatay meselesinin çözümü konusunda; Hatay'ı Türkiye sınırlarına girmesi anlamına gelecek uygulamaların Suriye'nin tepkisine sebep olacağı düşüncesinden ve dolaylı olarak Suriye ile Lübnan'ın da elinden gideceği fikrinden oldukça yavaş hareket ediyordu. Fransa'nın bu tavrı sebebiyle Mustafa Kemal Atatürk yurt gezisine çıkmaya karar vermiştir. Atatürk 10 Mayıs 1938'de Mersin'e hareket eder ve 19 Mayıs kutlamalarını izledikten sonra 20 Mayıs'ta Mersin'de halk tarafından coşkuyla karşılanmıştır. Atatürk, burada Hatay davasıyla ilgili çalışmaları konusunda bilgi almış ve üç gün Mersin'de bulunduktan sonra, 24 Mayıs günü Adana'ya geçiş yapmış ve askeri birliklerin resmigeçidini izlemiştir. Bu davranışıyla Fransa'ya gözdağı vermek istemiştir. Bu arada törende uzun süre ayakta kaldığından dolayı rahatsızlığı artmış ve Ankara'ya dönmek zorunda kalmıştır (Tekin, 2002). Mustafa Kemal Paşa'nın gerçekleştirdiği bu gezi ve denetlemeler etkisini göstermiş, Hatay sorununun çözümü üzerindeki tutumunu Fransa değiştirmiş ve bu değişiklik iki ülke arasındaki buzların erimesine sebep olmuştur (Ünal, 1998). Hatay'daki temsilcisi Garreau'yu Fransa görevden almış ve yerine seçimler süresince Binbaşı Collet'i temsilci olarak atamıştır. Fransa'nın bu temsilci değişikliğinde sebep olan asıl olay; Almanya'nın Avusturya'yı işgali ve Çekoslovakya'yı parçalamasıyla Avrupa'da tehlikenin artış göstermesidir. (Pehlivanlı, Sarıay ve Yıldırım, 2001). Fransa'nın bu durumda daha fazla direnecek hali kalmamıştır. Türk ve Fransız hükümetlerinin 26 Haziran 1938 tarihinde aldıkları bir kararla statü ve Anayasa'nın uygulanması için Hatay'da ilk seçim işlerinin yürütülmesini birlikte üstlenmeye karar vermişlerdir. Hangi ırk ve dine mensup olurlarsa olsunlar seçim işlerinin kesinlikle ihlaline izin vermeyeceklerini ve en güçlü

tedbirleri alacaklarının sözünü İki devletin temsilcileri de vermiştir (Melek, 1999). Devam eden süreçte Fransa, Hatay'daki son durumu tespit etmek için, Academie Française üyesi Mösyö Pierre Benoit'i bölgeye yollamıştır. O, bölgedeki izlenimlerini Fransız kamuoyuna bildireceğinden, Türkiye'nin Paris Büyükelçiliği her türlü kolaylığın kendisine sağlanmasını Ankara'dan istemekteydi (BCA, 030.10/200.369.8). Fransa ile yoğun görüşmelerin olduğu bu süreçte bir dönem Milli Emniyet Hizmeti Reisliği de (MİT Müsteşarlığı) yapacak olan Celal Tevfik Karasapanın Türkiye'nin Hatay Başkonsolosu olması oldukça dikkat çekicidir (BCA, 030.10/224.511.6).

2.8.1. Türk Ordusu'nun Hatay'a Girmesi

Hatay için bir anayasa hazırlamak amacıyla Milletler Cemiyeti komisyon oluşturmuştu. Bu komisyonun, Türkiye ile Fransa'nın da görüşlerini alarak hazırladığı anayasa 29 Mayıs 1937 de Milletler Cemiyeti Konseyi tarafından onaylandı. Aynı gün, Hatay'ın toprak bütünlüğünü ortak garanti altına alan Türkiye ile Fransa arasında anlaşma yapıldı. Ancak bu anayasa ve anlaşmaları Hatay Devletinde uygulamak zor oldu. Hatay'daki Fransız temsilcisi, bunların uygulanmasını engellemek amacıyla hareket etti. Halk gösterilerde yapmak istese de Fransa'nın sömürge memurları gösterileri önlemek yönünde hareket ettiler ve polisle halk arasında yeniden çarpışmalar çıktı. Diğer yandan, Hatay'daki diğer azınlıkları Türklere karşı Fransızlar kışkırttılar. Türkler yine galeyana geldi. Fransa aleyhine güçlü bir eğilim Türkiye'de baş gösterdi ve Türk-Fransız ilişkileri yine darmadağın oldu. Hatay'a bağımsızlık verilmesinden dolayı Suriye halkı hükümeti protesto etti. Suriye'nin bazı şehirlerinde hükümete tepki amacıyla gösteriler oldu. 20 1937 Kasım da Hatay Anayasası yürürlüğe girdi. Seçimlerin yapılması gerekiyordu. Ancak seçimler gerçekleştirilemedi. Diğer yandan seçim sistemi konusunda Türkiye ile Fransa arasında sorun çıktı. Bunun üzerine Milletler Cemiyetinin oluşturduğu komite, Türkiye'nin de itirazlarını göz önünde bulundurarak bir seçim tüzüğü hazırladı ve 15 Temmuz 1938'e kadar seçimlerin bitirilmesine karar verdi. Mayıs 1938 de seçmen listelerinin oluşturulmasına başlandı. Ancak Fransız memurlarının hareketleri Hatay'da olayların yeniden başlamasına neden oldu. Hatay sınırlarına Türkiye 30.000 kişilik bir askeri kuvvet gönderdi. Bu durum ve Avrupa'da ki olaylardan dolayı Fransa Hatay meselesinde Türkiye'ye karşı daha yumuşak bir tutum sergilemeyi tercih etti ve

Hatay'ın Fransız valisini alıp onun yerine bir Türk vali tayin etti. Bunun üzerine durum biraz yatıştı. 1938 Martında Almanya'nın Avusturya'yı ilhaki, Fransa'nın Sancak meselesindeki politikasındaki tutumunda belirleyici olmuştur. Berlin-Roma Mihverinin varlığı iyice hissedilmeye başladığı bir sırada, Fransa'nın Doğu Akdeniz'de stratejik önemi olan ve Boğazların egemenliğini elinde tutan Türkiye'ye olan muhtaçlığı da artmıştı. Bu nedendir ki, 1938 yazından itibaren Hatay meselesindeki tavrını da değiştirmiş ve gelişmeler Türkiye lehine dönmüştür. 13 Haziran'da Hatay'da Türk ve Fransız askeri birlikleri arasında gerçekleşen görüşmeler sonunda 3 Temmuz 1938 de imzalanan bir anlaşma ile Hatay'ın toprak bütünlüğü ile siyasal statüsünün Fransa ve Türkiye tarafından korunması ve bu amaçla da her iki devletin de Hatay'a 2.500'er kişilik askeri yollaması kararı alınmıştır. 4 Temmuzdan itibaren Türk askeri bölgedeki görevine başlamıştır (Armaoğlu, 1999).

Atatürk'ün sağlık durumu ile ilgili özellikle Fransız ve Arap basınına yansıyan asılsız haberlerin Hatay'da umutsuzluk ve karamsarlık yaratması beklenirken Atatürk'ün bu haberlere karşılık sağlıklı olduğu hatta gerekirse Başkumandan olarak ordularının başında bulunmak için hazır olduğu yönünde haberler yayınlanmaya başlanmıştır. Beyrut'ta Türk gazeteleri Atatürk'ün rahatsızlığı ile ilgili olumsuz haberler çıkaran gazetelere cevap niteliğinde Falih Rıfkı Atay'ın Ulus gazetesinde "Artık Hakikaten Yeter!" başlığı ile yazı yayınlamıştır. Yine Tan gazetesinde Ahmet Emin Yalaman "Fransız siyasetinin ve Beyrut basınının çirkin yüzü" başlıklı makaleyi yayınlamıştır. Asım Us ise Kurun gazetesinde Hatay seçiminden mutlu olduklarını bildirmiştir (Atayolu Gazetesi, 1938).

Fransa Avrupa'nın tehlikeli bir durum almasından dolayı Hatay konusunda uyuşmazlığa son vermek amacıyla Türkiye ile ikili görüşmeleri kabul etmiştir. Bu kapsam da Orgeneral Asım Gündüz başkanlığında bir heyet Antakya'ya giderek, 17 Haziran 1938'den itibaren Fransız askeri heyeti ile görüşmelere başlamıştır. İki taraf arasındaki görüşmeler sonucunda Antakya'da Orgeneral Asım Gündüz Türkiye adına, Tümgeneral Huntziger Fransa adına 3 Temmuz 1938'de imzalamıştır (BCA, 030.10/224.510.12.). 32 maddelik ek protokole ve Antlaşmaya göre, Hatay'ın toprak bütünlüğü ile siyasal statüsünün Fransa ve Türkiye tarafından korunması ve bu amaçla da her iki devletin Hatay'a 2500'er kişilik askerî kuvvet göndermesi, kabul edilmiştir. Bu antlaşmadan sonra Kurmay Albay Şükrü Kanatlı komutasındaki Türk kuvvetleri, 4 Temmuz 1938'den itibaren Hatay'a girmiştir (Melek, 1999).

Türkiye, Fransa ile varılan görüşmeler sonucunda Hatay'a asker göndermeye başlar. Antakya'da 4 Temmuz gecesi, Türk askerinin şehre geleceği haberi duyulmaya başlamış, halk karşılama töreni için şehri boşaltmış ve yüz bini aşan bir kalabalık büyük bir coşkuyla Türk askerini karşılamıştır. 5 Temmuz günü Albay Şükrü Kanatlı komutasındaki Türk askerleri Payas ve Hassa üzerinden bölgeye girmiştir. Bu durum Hatay meselesinde önemli bir adım olmuş ve böylece on sekiz yıl boyunca yılmadan devam eden kararlı politikanın sonucunda hedefe varılmıştır (Melek, 1999).

Diğer taraftan, ilk Paris de başlayıp sonra Ankara'da devam eden görüşmeler sonucunda da, 4 Temmuz 1937 de Türkiye ile Fransa arasında bir Dostluk Antlaşması imzalanmıştır. Bu müzakereye göre iki tarafta, birbirleri ile ilgili olan hiçbir politik veya ekonomik anlaşmaya ve birbirlerine yönelen herhangi bir saldırıya katılmayacaklar. Yine taraflardan biri, herhangi bir devlet tarafından saldırıya uğrarsa, diğeri, saldırganlara hiçbir şekilde yardım etmeyecekti (Armaoğlu, 1919).

2.8.2. Hatay Meclisinin Kurulması

Türk-Fransız askeri ve siyasi antlaşmalarının imzalanmasının ardından iki hükümet, Hatay'da seçimlerin iki devletin ortak denetiminde yapılması ve işbirliğine devam edilmesi konularında anlaşmışlardır. Bunun üzerine Türkiye Cevat Açıkalın'ı, seçim işlerini Fransız Yüksek Komiserinin Hatay'daki temsilcisi Yarbay Collet ile birlikte yürütmek üzere olağanüstü temsilci olarak tayin etmiştir (Birsell ve Duman, 2013).

Cevat Açıkalın, Hatay'a giderek, Fransız temsilcisi ile resmi görüşmelere 15 Temmuz 1938 tarihinde başlamıştır. 22 Temmuz 1938 tarihinde Türk-Fransız yakınlaşmasından sonra seçim komisyonu Hatay'da çalışmalarına yeniden başlamış, 24 Ağustos 1938'de iki devletin ordularının kontrolü altında Hatay'da gerçekleştirilen milletvekili seçimlerinde Türkler, 40 milletvekilliğinden 31'ini kazanmışlardır (Hatipoğlu, 2012).

Tablo 1

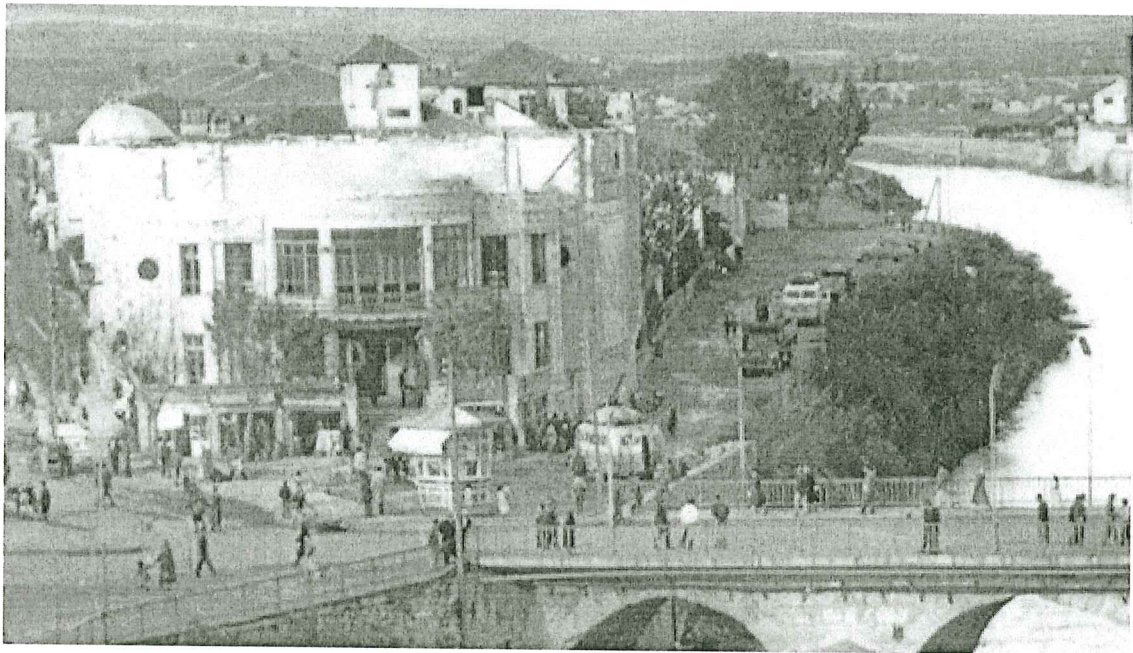
24 Ağustos 1938'de Yapılan Seçimin Sonucunda Kaydedilen Seçmen Sayısı

Alevi topluluğu	11.319
Ermeni topluluğu	5.504
Arap topluluğu	1845
Hıristiyan topluluğu	2098
Diğer topluluk grubu	359

Tablo 2

24 Ağustos 1938'de Yapılan Seçimin Sonucunda Grupların Çıkaracakları 2. Derece Vekil ve Koltuk Sayıları

Türk topluluğu	358
Alevi topluluğu	113
Ermeni topluluğu	55
Arap topluluğu	18
Hıristiyan topluluğu	20
Diğer topluluk grubu	-
Türk topluluğu	22
Alevi topluluğu	9
Ermeni topluluğu	5
Arap topluluğu	2
Hıristiyan topluluğu	2
Diğer topluluk grubu	-

Şekil 4. Hatay Devleti Meclis Binası

Hatay'da 1 Ağustos 1938 de gerçekleşen seçimlerin sonucunda, yirmi iki Türk, iki Rum Ortodoks, dokuz Alevi, iki Sünni Arap ve beş Ermeni, milletvekili seçilmiştir (Soysal, 2000). Türk ve Fransız ordularının garantörlüğünde sonuç olarak bütün hazırlıklar bittikten sonra Hatay Meclisi açılmış. Türkiye'nin desteklediği ile Tayfur Sökmen, 2 Eylül 1938'de Hatay Cumhurbaşkanlığı'na, Abdülgani Türkmen Meclis Başkanlığı'na seçimin sonunda getirilmiştir. Yemin merasiminden sonra ise Başbakan olarak Dr. Abdurrahman Melek atanmıştır. Devletin adı da aynı gün Hatay olarak kabul edilmiştir. Tayfur Sökmen Atatürk'e teşekkür mektubu göndermiş ve Atatürk de 4 Eylül 1938'de çektiği telgraf ile Sökmen'i tebrik etmiştir (Sökmen, 1992). Yeni kurulan Hatay Devleti'nin acil ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için Türkiye, 50.000 TL ödenek yollamıştır (Pehlivanlı, Sarıнай ve Yıldırım., 2001). Bu olayların devamında Hatay Millet Meclisi gösterişli bir törenle ilk toplantısını gerçekleştirdi. Hatay Cumhuriyeti ismiyle bir devlet kurulmuş ve Hatay Bayrağı asılmıştır. Milletvekilleri, Meclis'te Türkçe yemin etmiş ve yeni Hatay Devletinin resmi dili Türkçe ve Arapça kabul edilmiştir. Türkiye Cevat Açıkalın'ı 2 Eylül günü Hatay'a olağanüstü temsilci olarak atamıştır (Soysal, 2000). Hatay'ın ilk kabinesi, 6 Eylül 1938 tarihinde mecliste hükümet programını okuyarak güvenoyu almış ve anayasa kabul edilmiştir. Anayasanın birinci maddesinde devletin ismi "Hatay Devleti" yönetim şekli ise Cumhuriyet olarak belirtilmiştir. 1936 yılında aynı gün, Hatay Bayrağı Atatürk'ün çizdiği, al zemininin üzerinde beyaz ay ve ortasında al bir yıldızın bulunduğu bayrak olarak kabul edilmiştir. Meclis'te Hatay Türklerinin de bir milli marşının olması gerektiğini belirten Milletvekili Subhi Bereket'in "*Bütün Türkler için yapılmış olan Türkiye Milli Marşı'nın aynen kabul edilmesi*" şeklindeki teklifi mecliste ayakta alkışlanmış ve İstiklal Marşı Hatay Devleti'nin de Milli Marşı kabul edilmiştir (Tekin, 2001).

Şekil 5. Hatay Devletinin bayrağı ve milli marşı

Türkiye'de yürürlükte olan kanunlar aynen Hatay Devletinde de kabul edilmesiyle Türkiye ile Hatay arasında yakınlık sağlanmak istenmiştir. Bununla birlikte Hatay'da Halkevleri, faaliyetlerini hızlandırmış ve Hatay'ın anavatana ilhakı konusunda kamuoyu oluşturulması için çaba harcanmıştır. Hatay Devleti'nin kurulması Hatay konusu büyük oranda bir çözüme kavuşmuştur. Suriye'ye bağımsızlık vadeden 1936 antlaşmasını Fransa'nın askıya alması ile Hatay'ın geleceğinin Suriye'ye bağlı kalması için hiçbir neden kalmamıştır. Aynı zamanda 4 Kasım 1938'den itibaren Hatay Devleti'nin sınırlarını tespit etmek amacıyla kurulan Milletler Cemiyeti sınır komisyonu da çalışmalarına başlamıştır (Sökmen 1992).

Lübnan, Trablus-Şam'dan bir heyet Hatay melesinin Türkiye lehine çözümlenmesi üzerine, Türkiye'nin Beyrut Başkonsolosluğu'nu ziyarete gelmiş ve 1000 kişinin imzası bulunan bir mektup getirerek başarılarından dolayı Türkiye'yi tebrik etmiştir (BCA, 030.10/222.501.15).

2.9. Hatay Antlaşmasının İmzalanması

1938 yılının hüznünlü olayı esaretten kurtardığı, Hatay'ı Türkiye topraklarına katıldığını göremeyen Atatürk'ün ölümü olmuştur. Atatürk'ün ölümü, bütün dünyayı olduğu gibi Hatay halkında da derin bir üzüntüye sebep olmuştur. Ancak bu üzüntü çalışmaların devam etmesi ve Hatay'ın Anavatana bağlanması için harcanan çabayı azaltmamıştır. Nitekim Hatay ile ilgili çalışmalar İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanlığı döneminde de büyük bir hızla devam etmiştir. Maalesef bu dava aleyhinde çalışanlar propaganda faaliyetlerinden geri kalmamışlar ve Hatay davasının artık eskisi kadar aktif yürütülemeyeceğini yaymak amacıyla morallerin bozulması için uğraşmışlardır. Suriye medyası hoş olmayan yazılar yazmaya başlamış, İtalyan tebaasından olanlar da İskenderun'da siyasi propaganda faaliyetlerini devam ettirmişler ve davanın zayıflaması için ellerinden geleni yapmışlardır. Bu faaliyetlerden örnek verilecek olursa; 12 Mayıs 1939 tarihinde imzalanan Türk-İngiliz Deklarasyonu ve Türk-Fransız görüşmeleri hakkında Suriye'de çıkan İtalyan yanlısı El Vakit gazetesinin sahibi Tahir Bey'in sözleri şöyledir; (BCA, 030.10/224.495.1);

1936 yılından itibaren artarak devam eden bölgedeki mücadelede yaşanan gelişmeleri açıklayan Bazantay raporunu; Fransa, Türkiye, Sancaktaki Türkler ile Türk düşmanlarının takip ettikleri yöntemler ve çabaları genel olarak kendi bakış açısı ve kimi zaman da Fransız manda idarecisi gözüyle hazırlamıştır (Bazantay, 1939).

1936 yılında Suriye ve Türkiye arasında soruna sebep olacak sıkıntılar başlamadan önce Sancak, 470.000 hektarlık bir bölge olarak Fransız manda yönetimindeki Suriye cumhuriyetinin yönetimindeydi. Bölge, devlet seçimlerine katılıyor ve meclise milletvekili gönderebiliyor ve Şam meclisinde koltuk kazanabiliyordu. Bölgeden gelen bu vekillerden bazıları dönemsel olarak yönetim içinde milli ekonomi bakanı gibi önemli görevlere gelebiliyordu (Bazantay, 1939). 1936 yılının Temmuzunda başlayan çatışmaların kıvılcımını atan olay, 9 Eylül 1936 tarihinde Fransa ve Suriye arasında mandater yönetimi bitirecek antlaşmanın taslaklarının açıklanması oldu. Türk basını yaptığı yayınlar ile bu dönemde çok etkili gösterdi. Türk basını Fransa'yı suçlayıcı bir tutum sergilememesine rağmen özellikle manda yönetiminin Yüksek Komiseri M. Durieux bazı Fransız memurları ile ilgili değerlendirmeler yapıldı. Buna karşılık Fransız manda yönetimi Türk kültürüne zarar verecek bazı okulların kapatılması kararını aldı.

Antakya lisesinin 150 öğretmeninin çalışmalarına engel olundu, bazı Türkçe eğitim kitaplarını yasakladı, Türk nüfusunu az olduğunu iddia eden ve Arapların çoğunluk olduğunu gösteren bir takım nüfus istatistikleri yayınladı. Bilim ve eğitim dili olarak kullanılan Türkçe yerine Fransızca'yı getirdi (Bazantay, 1939). Tüm bu gelişmeler basında tepkiyle yazıldı. Türkler tarafından çıkarılan yerel gazete Yenigün de konu devamlı olarak gündemde tutuldu. Fransız askeri yönetiminin beyannamesi ile bölgede sıkıyönetim benzeri bir uygulama başlatılması ile Fransa'nın gelişmeleri ciddiye aldığı anlaşılmaktadır (Yenigün 14 Şubat 1936).

Milletler Cemiyeti tarafından Sancak'taki durumun araştırılması için tarafsız gözlemci görevlendirilecek açıklaması bölgedeki Türkleri sessizliğe itmişti, Araplar ve diğerleri unsurlar tarafından yeni bir coşku ile karşılandı Bunun sonucunda caddelerde gösteri savaşı başladı. Türkiye'deki inkılâpları temsil edecek şekilde Türkler şapka ve kasket takmaya, diğerleri unsurlarda Arap milliyetçiliğini temsil eden Arap polisi bonelerini takmaya başladılar (Bazantay 1939).

Fransız ve Türk Hükümetleri arasında görüşmelerin devam ettiği dönemde uluslararası ilişkiler giderek Avrupa'da gerginleşmeye, özellikle Almanya ve İtalya'nın barışı tehdit eden hareketleri belirginleşmeye başlamıştır. Bu dönemde Almanya'nın ilk hedefi Avrupa'daki Alman birliğini sağladıktan sonra, doğuya doğru genişleme isteği iyice netleşmiştir. Bu olumsuzluklara karşı Fransa ve Sovyetler Birliği, "1935 Yardımlaşma Paketi" gereği ve korumak istedikleri küçük devletler ile işbirliğine girerek, önlemler almaya çalışmışlardır. Hâlâ yatıştırma politikası izleyen İngiltere ise, hiçbir devletle savunma paketi yapmamıştır. Aynı zamanda 1936 yılının Ekim ayından beri İtalya'nın Almanya ile oluşturduğu Berlin- Roma Mihverinin bir saldırgan ittifaka dönüşmesini engellemek amacıyla İtalya ile iyi ilişkilere İngiltere ve Fransa devam etmişlerdir (Armaoğlu, 1919).

Atatürk tarafından Hatay olarak isimlendirilen Sancak bölgesi, İskenderun, Antakya ve Kırıkhan olmak üzere üç kaza ve bu birimlere bağlı olan 15 nahiyeden oluşmuş (Yorulmaz, 2008). Hatay yine Atatürk tarafından açıklanan Misak-ı Milli sınırlarında yer almış ve Türkiye'nin hiçbir zaman ilişkisinin kesilmediği bölge olmuştur. 1920 yılı içinde Milletler Cemiyeti tarafından içinde Sancak bölgesi de olacak şekilde bütün Suriye, Fransa'nın manda yönetimine verilmiştir (Sofuoğlu, 2012). Milli Mücadelenin güneyinde Fransa'ya kazanılan başarı sonrası 1921 yılında Ankara Antlaşması imzalanmıştır. Antlaşmanın 7. maddesine Sancak bölgesinde Türkçenin resmi dil ve

eğitim dili olacağı hükmünün konulmasıyla Türk kültürünün bu coğrafyada varlığını devan ettirebilmesi sağlanmıştır (Nur, 2003).

Baş gösteren savaşta Almanya için olduğu kadar, Sovyetler Birliği ve Batılı Devletlerce de jeopolitik ve stratejik konumu nedeniyle Türkiye, büyük önem arz etmiştir. Bu sıkıntılı durum karşısında Fransa, Ortadoğu'nun en güçlü devleti olan Türkiye ile ilişkilerini düzeltmek zorunda kalmıştır. Nitekim Avrupa'da yaşanan olumsuz bu dönemde, Türkiye ile Batılı devletlerarasında bir ittifak antlaşması yapılması yönünde ilk adımı Fransa atmıştır. Bu girişim Eylül 1938 de Fransa Dışışleri Bakanının Türkiye'nin Paris Büyükelçisi Suat Davaz'a verdiği yazılı bir öneri ile gerçekleştirilmiştir. neride, taraflardan biri savaşa girdiğinde, diğer tarafın ona anlayış gösteren bir tarafsızlık göstermesi, gerekirse istifaelerde yapılması, ülkeleri üzerinde tarafların birbirine karşı düşmanca öğütler kurmasının engel olunması (Türkiye-Suriye açısından) ngrlmştr. Aynı yılın Ekim ve Kasım aylarında da Fransa'nın ittifak nerisi devam etmiştir (Soysal, 1981).

Atatürk'n Hatay davasına gösterdiği yakın ilgi ile Hatay'ın Anavatana Katılması lke içinde ve dışında büyük hayranlıkla karşılanmıştır. Fakat 1938 yılının en önemli olayı olayı, esaretten kurtardığı Türk yurdunun anavatana katılmasını görmeden Atatürk'ün dünyaya gözlerini kapaması olmuştu. Ancak Atatürk'ün vefatı çalışmaları kesintiye uğratmamış, Hatay'ın anavatana katılması için harcanan çabayı azaltmamıştı. Hatay rnlerinin Türkiye'ye gümrüksüz girmesi hakkında kanun 1 Aralık 1938'de yürürlüğe girmiş. Hatay hkmeti de Türkiye'den gelen ürünlerin pasaportsuz, tek nüfus kâğı ile Hatay'a girmeleri kararını almıştır (Tekin, 2002). Türkiye'de 1939 Mart'ta yapılacak olan genel seçimlerde Tayfur Sökmen'in Antalya'dan, Abdurrahman Melek'in de Gaziantep'ten milletvekili adayı olmaları ve onların TBMM'ye seçilmeleri Hatay'ın anavatana ilhak edilmek üzere olduğu göstermiştir (Melek, 1999).

1938 Dostluk Antlaşması hazırlanırken Fransız Hkmeti Türkiye ile geniş yükümlülükler içine girilmesini istemiş, Balkanlar ve Doğu Akdeniz'de bir dayanak arayışına girmiştir. Fransa Büyükelçisi görevini yürüten Suat Davaz, Ankara'ya gelerek bunu Türk Hkmeti'ne rapor halinde sunmuştur. Türk Hkmeti ise, Hatay'a yönelik isteklerini kabul ettirmeden Fransa ile daha ileri adım atmak istememiştir. Türkiye, Fransa'nın durumunu fark etmiş, bu durumu ulusal çıkarları doğrultusunda kullanmak istemiştir. Bu sebeple 4 Temmuz 1938'de imzalanan Dostluk Antlaşmasını bile Türkiye onaylamamış, yalnız Hatay'ın Türkiye'ye bırakılması karşılığında Fransa ile ittifak

yapacağını bildirmiştir. Fransa, Hatay'ın Türkiye'ye sınırlarına dahil olma isteğini hemen olumlu bir yanıt vermemiştir. Fransa'nın bu bekleyişi, 1939 bahar ayına kadar sürmüş ve bu da Türk-Fransız ilişkisinin duraklamasına sebep olmuştur. Fakat Avrupa'da 1939 baharında tehlikeler artınca, Hatay için, İngilizlerin de gayretiyle, bir anlaşma yoluna gidilmiştir (Soysal, 1981).

İtalya'nın Arnavutluk'u 7 Nisan 1939'da işgal etmesi, İngiltere gibi Fransa'yı da Türkiye ile anlaşmaya götüren sebep olmuştur. Fransa'nın Yakındoğu Kuvvetleri Komutanı General Weygand'ın Ankara'ya 1 Mayıs 1939'da gelip, Doğu Akdeniz ve Balkanların savunulması hadisesinde müzakerelerde bulunması, işlerin ciddi bir yere geldiğini göstermektedir. General Weygand Paris'e geri döndüğünde, Türkiye ile bir an önce anlaşmanın gerekli olduğunu Fransız Hükümetine sunmuştur. Aynı zamanda, Ankara'da Dışişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu ile İngiltere Büyükelçisi arasında 1939 Nisan ayı ortalarında başlayan Türk-İngiliz İttifakı müzakereleri hızla ilerlemeye başlamıştır. Hatay sorunu üzerinde bir anlaşma olmadıkça Türkiye, Fransa'nın bu görüşmelere dahil olmasını istememiştir. Fakat İngiltere tarafından, görüşmelerden Fransa'ya da bilgi verilmiştir (Sosyal, 1985). Yine İngiltere baş gösteren savaş sebebiyle Fransa'ya Hatay'ı Türkiye'ye bırakmasını önermiştir. Özellikle de İngiltere'nin Balkanlar ve Doğu Akdeniz bölgesinin savunması sebebiyle stratejik önemi olan Türkiye ile, Üçlü ittifak yolunda, 12 Mayıs 1939'da bir deklarasyon yayınlanmasının ardından, Fransa da Türkiye ile anlaşma mecburiyetinde kalmıştır. Fransa bu deklarasyonu benimsemiş olduğundan, artık Hatay konusunda Türkiye'nin kabul etmeyeceği neredeyse tüm önerilerinden Fransız Hükümeti vazgeçmiştir (Atabey, 2016).

Türkiye ile Fransa arasında imzalanan bildirge, Türkiye-İngiltere deklarasyonunda yer alan hükümlerin aynısının Fransa'ya uyarlanmış şeklini kapsamıştır. Bu suretle, Türk-Fransız Deklarasyonunun imzalanması ile kesin ittifak antlaşması için yürütülen Türkiye ve İngiltere arasındaki görüşmelere, Temmuz ayından itibaren Fransa da katılmıştır (Atabey 2014). 19 Ekim 1939 tarihinde Ankara'da imzalanacak olan Üçlü İttifak Antlaşması'nın görüşmelerini Türk-Fransız Deklarasyonu başlatmıştır. Diğer yandan 29 Haziran 1939'daki son toplantısında Hatay Meclisi oybirliği ile Türkiye'ye bağlanma kararı almış, 7 Temmuz 1939 günü bir yasa ile Hatay ilini kurup bağlanma işlemini Türkiye tamamlamıştır. 23 Temmuz 1939 da Fransız askerleri Hatay'dan ayrılmışlardır (Hatipoğlu, 2012).

Deklarasyon metni aşağıda verildiği gibidir;

1. Türkiye ve Fransa Hükümetleri, birbirleriyle sıkı istişarelerde bulunmuşlardır. Aralarında geçen ve bugün de sürdürülmekte olan görüşmeler, her zaman olduğu üzere, görüş birliğini ortaya koymuştur.
2. İki Devletin, kendi ulusal güvenlikleri yararına olarak, karşılıklı taahhütleri içerecek uzun süreli kesin bir antlaşma imzalamaları kararlaştırılmıştır.
3. Bu kesin antlaşmanın yapılmasına değin, Türkiye Hükümeti ve Fransa Hükümeti, ortaya çıkacak bir saldırı eyleminin Akdeniz bölgesinde bir savaşa neden olması durumunda birbirleriyle edimsel biçimde işbirliği yapmaya ve ellerinden gelen tüm yardım ve desteği (aide et assistance) birbirlerine göstermeye hazır bulduklarını açıklamışlardır.
4. Gerek bu deklarasyon ve gerekse öngörülen antlaşma hiçbir ülkeye karşı yöneltilmiş olmayıp, gerektiğinde Türkiye'ye ve Fransa 'ya karşılıklı bir yardım ve destek sağlamayı amaçlamaktadır.
5. Kesin antlaşmanın yapılmasından önce, karşılıklı yükümlerin işlerlik kazanmasını gerektirecek koşulların daha açık biçimde belirlenmesi ve kimi sorunların daha derin bir inceleme gerektirdiği her iki hükümetçe kabul edilmektedir. Bu inceleme şu sırada sürdürülmektedir.
6. İki Hükümet, Balkanlarda güvenliğin sağlanması gereğini de kabul ederler ve bu amaca en kısa zamanda ulaşmak üzere görüşmelerde bulunmaktadırlar.
7. Şurası da kararlaştırılmıştır ki, yukarıda açıklanan hükümler, iki hükümetten her birinin, barışın güçlendirilmesindeki genel yararın gereği olarak, başka hükümetlerle anlaşmalar bağitlmasını engellemez.

(TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6,C.3, Otuzuncu Oturum, (23.6.1939), s.317-318.)

Hatay topraklarının Türkiye'ye sınırına dahil edilmesine dair, 23 Haziran 1939'da Türkiye ile Fransa arasında "Hatay Anlaşması" imzalanmıştır (Güçlü, 2001). Anlaşmada tarafları temsilen Türkiye adına Dışişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu, Fransa adına da Ankara Büyükelçisi Rene Massigly tarafından imzalanmış ve böylelikle Türkiye ile Suriye arasındaki toprak problemi kesin olarak çözümlenerek iki ülke sınırı belirlenmiştir. Hatay'ın Türkiye'ye katılmasını Fransa, kabul etmiş, Hatay'da bulunan Fransız askerleri bir ay içinde ülkeyi terke etmeleri kararı alınmış. 29 Haziran'da oybirliği ile Hatay Meclisi Türkiye'ye katılma kararı almıştır (Soysal, 2000; Tekin, 2001). Hatay Devlet Başkanı ve Antalya Milletvekili Tayfur Sökmen Hatay'a 1 Temmuz'da veda etmiş ve 2 Temmuz'da Ankara'ya uğurlanmıştır. 7 Temmuz tarihli bir yasa ile Türkiye Hatay ilini kurma ve Türkiye'ye bağlanma işlemlerini kesinleştirmiş, Türkiye Fevkalade Komiseri Cevat Açıkalın'a şehrin idaresi devredilmiş (Tekin, 2001). Hatay Devleti bayrağı ise İsmet İnönü'ye teslim edilmiştir (Sökmen, 1992). Hatay'ın

durumu hakkında Fransa ile yapılan görüşmeler sonunda en ilginç olanı ise Fransa'nın Türkiye ile yaptığı müzakerelerin kendisinin lehine olduğunu düşünmesidir. Ancak Hatay hükümeti Türkiye'ye katılmak istediklerini duyurduklarında, bu kararın Fransa'nın mandater ülke olarak elinde bulundurduğu yetkilerini aştığını ve Şam'dan onay alınmadan böyle bir durumu kabul edemeyeceklerini Bonnet bildirmiştir. Fransa, Hatay'ın kaderiyle ilgili görüşmelere hiçbir şekilde katmadığı Suriye'den medet umar duruma gelmiştir (Yerasimos, 2015).

2.10. Basında Hatay Meselesi

Hatay basınında bölgenin bağımsızlık dönemi ve sonrası Türkiye'ye bağlanma isteğini dile getiren bu problemde Hatay halkının haklı mücadelesinde destek olan gazeteler ve mecmualar yayınlanmıştır. Bu gazete ve mecmualar arasında en erken dönemlerden başlanarak Altınoz, Yeni Mecmua, Yeni Gun, Hatay, Atayolu, Hacıvat ve Karagoz gazeteleri yer almaktadır. Ulusal ve Uluslararası basını da bu haklı mücadeleden haberdar etmek ve farkındalık oluşturmak amacıyla başlatılan davada çok büyük öneme sahiptir (Selçuk, 1972).

Hatay'ın yeni durumu ve 1936 yılı gelişmeleri Hatay basınında yer alan haberler oldukça ilgi çekicidir. Bu meselede yalnız Hatay basınında değil Beyrut ve Halep basınında da Sancak davasının ve bölgenin bağımsızlığı isteğinin sesi olan gazete ve dergiler yayımlanmıştır. Örneğin Beyrut'ta Muhiddin Meydani, yayınladığı bir gazetede "*Al Bayrak İstiyoruz*" adlı yazı ile bölgenin ve Hataylıların bu önemli mesajını dile getirmiştir. "*Avazımız çıktığı kadar bağıryoruz, sadece Paris'e değil bütün cihana haykırıyoruz...*" ifadeleriyle devam eden yazıda Hatay'ın Türklüğü ve bu meseledeki haklı mücadelesi yazılmıştır. "*Oz Turk olan bu iki sancak (Antakya ve İskenderun) al bayrak istiyor...*" gibi sayfalarca devam eden makale durumun ciddiyetini ortaya koymuş ve bu konudaki kararlılığı tüm dünyaya duyurmak amacı için Sancağın duygularına tercuman olmuştur (Yıldız Gazetesi, 1936, S.1, 2).

El Ehlam muhabiri Cenevre'de Atatürk'ün, İsmet Paşa'nın söylevlerini, Rüştü Aras'ın konuşmasını, 11 Ocak 1937 tarihiyle Türkiye elçisinin Paris'te Beyaz kitabı, Cumhuriyet gazetesinde yer alan yarı resmi makaleleri okuyanların, Türkiye'nin, sadece Suriye'yi parçalamakla kalmayıp, Suriye ve Lübnan üzerinde de egemenlik kurmak

istediğini anlayacağını bildiriyordu. El Eham muhabiri Türklerin, Suriye'ye karşı gösterdikleri dostlukla birlikte bu hedeflerini açık açık gösterdiklerini Milletler Cemiyetinin son toplantıları esnasında, Abdurrahman El Keyyalı ve İhsan El Cabirı ve Tevfik Rüştü Aras arasında geçen bir diyalogu aktarıyordu. Gazete, Suriyeli yetkililerin "Eğer Sancak hakkındaki Ankara dilekleri tahakkuk ederse, artık Halep için yaşamak ihtimali kalmaz" sözleri üzerine, bunu sessizce dinleyen Atatürk'ün bakanının "O halde Halep bizim olacaktır." sözleri ile verdiği cevabın Türklerin emellerini ortaya koyduğunu kaydediyordu. Gazete Mekke'den şark Arabi ajansına dayandırdığı haberinde Suudi Arabistan Kralı İbn Suud'un, "İskenderun Sancağı'nın Suriye'den ayrılarak Türkiye'ye verilmesini söylediği" haberini resmi dairelerin doğru olmadığını söylediklerini aktarıyordu (BCA,490.01.588.31.1-65 ve 66.).

Kahire'de basılan Türkiye El Cedide gazetesinin 1 şubat 1937 tarihli sayısının da yorumlanan "*İskenderun Meselesinin Sonu*" adlı makalede Sancak probleminde Türkiye ile Fransa arasında ittifak sağlandığı yazıyordu. Gazetede yazar Fransa'nın, bölge karşılığı olarak bazı ekonomik çıkarlar sağlamayı, ya da Arapların sürekli Fransızlara muhtaç olması ve kendilerine yaptığı kötülükleri görmezden gelmesi için Türklerle aralarına fitnelik sokmayı hedeflediğini anlatıyordu. Gazetede yer alan yazıda Fransa'nın bu konuda çok başarılı olduğu söylüyor ve Suriyelilerin kalıplaşmış düşüncelerine, Türkiye'yi kötü, onları kullanmak, büyüklerinden intikam almak amacıyla olduğunu göstererek kendilerinin yaptığı zulümleri ve kötülükleri bir zaman için unutturduğunu ifade ediyordu. Gazete

...Ancak Suriyelilerin akılı başında olanları, Fransa bu politikasına aldanmadılar; bu neticeyi daha ilk başından anlamışlardı. Suriye menfaatlerini, kendi çocukları (Fransızlar) hesabına satan Fransa değil miydi? Osmanlı borçlarından Fransız alacaklılar, demir yoları, Beyrut limanı imtiyaz sahipleri, orada her istediklerini yapmadılar mı?... Bunların uğruna zavallı Suriye, kendi çocuklarının ağızlarının son lokmalarını bile vermeğe mecbur olmamış mıydı? Bütün bunları kaybettikten sonra, İskenderun Sancağının Suriye için ne ehemmiyeti kalır?" sözleriyle Fransa'nın tutumunu sorguluyordu. Araplara ise "...Eğer Türkiye, bazı siyasi sebeplerden dolayı, bu ittifakta Sancağı tamamıyla kendine almadıysa, bu defaki muvaffakiyeti, bundan sonra geçireceği ikinci bir fırsatta ona muvaffak olacaktır. Buna kaşı protesto ile sesleri kısılan bazı Suriyeciler, eğer tarihten ibret almış, iyi düşünmüş olsaydılar, Avrupa'nın aldaticı vaatlerine kapılmaz, Türkiye ile hoş geinmeğe, onunla birleşmeğe çalışırlardı. Umulur ki bu son ders onlara inan vermiş ve gözlerinden perdeyi kaldırmış ve hakiki durumlarını anlatmış olsun, onlara gelecek tehlikeleri görüp ona göre hazırlansınlar ve kendilerine hiçbir fayda vermeyen Fransa'ya ve başkalarına güvenmekten vazgeçsinler.

sözleriyle oğtte bulundu (BCA, 490.01.588.31.1-77.).

2 Şubat 1937 tarihli El Eham gazetesinde bulunan başyazı İsmet İnönü'nün Suriye ve Türkiye yönelik söylemlerini yazıyordu. Gazete Türkiye Başbakanı İsmet İnönü'nün, Halk Partisinde ki konuşmada, çok derim bir incelik, ciddi siyasi nezakette bulunduğunu ve bu yaranın nasıl iyileşeceğini bildiğini anlatıyordu. Gazete İsmet İnönü'nün Suriyelilerin üzüntülerini bildiği için onların yaralarını tatlı sözlerle, naif kelimelerle azaltmak istediğini belirtiyordu. Başbakanın konuşmasında "Suriyeliler, Cenevre kararını fena tefsir ederek, bizim onların istiklâllerine karşı geldiğimizi zannediyorlar. Fakat bilsinler ki onlarla iyi münasebetlerde bulunmak bizim dileğimizdir." İfadelerinde bulunmuştur. Gazete İsmet İnönü'nün sözleri karşısında,

Hâlbuki biz, ittifakın dayandığı sarıh metinlere karşı Cenevre kararını fena tefsir etmiş değiliz. Buna yol yoktur. Telgraflar, açık esasları göstermiş, kapalı ve şüpheli bir nokta bırakmamıştır. Kararın Türkçeyi Sancak'ta resmi dil kılması, bir tek tefsir götürür, iki değil. Oraya Milletler Cemiyeti tarafından daimi bir mümessil tayini de bir tek tefsir götürür. İç işlerinde Sancağın tam bir istiklâl sahibi olması, Suriye hükümetinin yalnız dış işlerini üzerine alması da bir tek manalıdır. Bu böyle olunca Suriyelilerin fena tefsirleri nerede kalır? Suriyeliler, yapılan bu esaslara karşı gelmiştir. Üzerine ittifak edilecek hususi nizam ise, asıl değil fer'dir. Cenevre ittifakının tesiri budur. Türkiye Kabinesinin, Türkiye ile Suriye'nin daima dostluk üzerine münasebette bulunmak, Suriye'yi müstakil devlet görmek istemesi çok asil ve temiz bir duygu eseridir. Ancak kardeş Türkiye'nin bunun doğruluğunu, hiç de yardımlaşmaya, sevgiye delil olmayan İskenderun'dan başka bir tecrübe ile ispat etmesini isterdik. Suriye, kardeş Türkiye'ye karşı büyük savaştan sonra geçen bütün devirlerde bütün dostluğunu, temiz duygularını göstermiş, bunu, Yunanlılarla harbi sırasında da teyit etmiş, bütün elemelerine ortak olmuş, muzafferiyetlerini alkışlamış, elinden geldiği kadar yardımda bulunmuştur.

Değerlendirmesinde bulunuyordu (BCA, 490.01.588.31.1-66).

El Eham gazetesi, "Suriye Süratle Ordusunu Kurmalı, Kendini Kendi Korumalıdır." adlı makalede ise Fransa'nın, Cenevre ittifakı sonrası Türkiye'nin savaş tehdidinden ve Milletler Cemiyetinden çıkacağından endişe ederek, Türkiye'nin isteklerini mecburen kabul ettiğini savunuyordu. Gazete Fransa'nın Sancak meselesinde ki görüşünü

Fransa-Fransız gazetelerinin birinin dediği gibi- İskenderun'dan bir tek kurşun atmaz ve ondan seve seve vazgeçer. Şimdi bir ikinci devlet tarafından Suriye'ye bir ikinci saldırı olursa Fransa ne yapacaktır?.. İttifak muahedesi, lazım gelen askeri tedbirleri alınmak hususunda konuşacaklarını söylüyor. Acaba Fransa mandaterlikten çekildikten sonra yarın-ellerini bağlayıp bu memleket uğruna bir tek kurşun atmaktan çekinecek midir? Milletler Cemiyeti'nden çekilerek seyirci mi kalacaktır?...

ifadeleriyle değerlendiriyordu. Fransa'nın bu meselenin karşısında tarafsız kalması Suriye'nin tutumunun ne olacağı konusunda ise

...Dünyanın her yerinde bilinmiştir ki bir hükümet, savaş zamanında vatandaşlarının yüzde sekizini askere alabilir. Bir komşu devletle savaşa girer, yahut herhangi bir saldırıya uğrarsa Suriye yüz elli bin asker çıkarabilir. Bu mühim kuvvet, kara, havaca yetişir derecede silahlanmış bulunursa her türlü saldırıya karşı gelebilir. Bugün, İskenderun'un akşama sabaha, karşılıklı taahhütlerin ve devletler durumunun kurbanı olmak üzere bulunduğunu görüyorken, artık kendimize güvenmekten, kuvvetimizi artırmaktan başka çaremiz olmadığını, dar bir zamanda Fransız tırnağının, Suriyelinin derisini kaşıyamayacağını bilmemiz lazım gelir. Bu da, az bir himmetle ve gayretle meydana gelir.

İfadelerinde bulunuyordu (BCA, 490.01.588.31.1-67).

7 Şubat 1937 tarihli sayısında EL Eyyam gazetesi İstanbul'da, Hatay halkından Türkiye'de yaşayanların kurdukları Türk Hatay Cemiyeti'nin faaliyetleri hakkında

Bu cemiyet üyeleri, aralarında akdettikleri milli misakta, İskenderun ve Antakya'nın Türkiye Cumhuriyetine ilhakını esas edinmişlerdir. Son defa Cumhur Reisine gönderdikleri bir mektupta, Sancak Türklerinin Türkiye'ye olan bağlılıklarını bildirmişlerdir. Gazi Atatürk bunlara verdiği cevapta, Sancak Türklerinin duygularından memnuniyetini ve yakında Türk bayrağı gölgesi altında görmeyi dilediğini bildirmiştir. ...Hatay Cemiyetine bazı Türkiye şehirlerinde ve bhusus İskenderun Sancağına yakın mıntikalarda şubeler teşkil edilmiştir. Cemiyet, Sancak Türklerine, Arapça adlarını Türkçe adlarla değiştirmelerini teklif etmiş.

İfadelerini kullanırken Türklüklerine bağlı olarak bölge halkının durumu coşkuyla karşıladığını ifade ediyordu (BCA, 490.01.588.31.1-73.).

El Eyyam gazetesi 17 Şubat 1937 tarihli bazımında, Arap milliyetçiliğinin liderler düşünürlerinden Emir Şekib Aslan'ın Hatay ile ilgili fikirlerine yer veriyordu. Emir Şekib Aslan

Arap birliği korkusuyladır ki Türkler, Sancak meselesinde dünyayı velleveye verdiler. Bununla asıl aradıkları, Sancağın Suriye dışında kalmasını temin etmek, günün birinde Haleb'i de sıkıştırıp ilk fırsatta ele geçirmektir. Çünkü onlar, Suriye'nin, Araplığın kültür ve fikir bakımından beyni olduğunu, eğer uyanırsa iktisadî, siyasî, askerî vecheden Arap birliğini meydana getirmiş olacağını bilirler. Bundan ürktüler ve Suriye şimalinde, bunun önüne geçmeğe yol verecek bir durum yaratmağa çalıştılar. Fakat Türkler istediklerini elde etmiş değillerdir. Zira resmen Sancak Suriye'nin bağı altında ve dışışleri onun elindedir. Eğer Araplar, Sancak Meclisinde Ermenilerle ekseriyeti kazanırlarsa o vakit Sancağın, Şam'daki büyük meclise sayımlar göndermesi lazım gelir. Onun için Sancaktaki Sünni Müslüman ve Alevi Hıristiyanlar arasında birleşmeyi temin etmelidir. Zira oradaki Türkler onlardan daha ileridirler. Onlardan bir takımını ve zayıf olan Alevi köylüleri kendi tarafına çekebilirler. Bu sebeple de mecliste ekseriyeti kazanırlar. Bu suretle de Şam'daki meclise sayımlar gönderemezler. İşte Suriyelilerin göz açacakları başlıca nokta budur. Fransa, Sancakta Arap nüfuzunun kalmasına, hatta ilerlemesine bütün kuvvetiyle çalışacaktır. Fakat daha ziyade kendi işimizi kendimiz görmeğe çalışmalıyız. Fransızlar, zararı azaltmış, Sancağın sözde olsun Suriye'ye

bağlılığını temin etmişlerdir. Daha fazlasını da yapamazlardı. Çünkü devletler, o yüzden bütün Avrupa'ya yayılabilecek umumi bir harpten çekinmişlerdir.

İfadelerinde bulunuyordu (BCA, 490.01.588.31.1-79.).

Enformasyon gazetesi ise Suriye'nin, yıllardan beri bir savaş alanı olduğunu fakat Fransız mandası ve sınırlarında Fransız askerlerinin bulunmasının, Suriye'nin başka bir devletin egemenliğine girmesine karşı siper olduğunu belirtiyordu. Gazete Suriyelilerin Fransa karşıtı tutumunu ise,

...kuvvetlerini haddinden büyük ve korunma işinin bu sırada kolay olduğunu zannederek mandaya karşı protesto ediyor, Fransız askerinin memleketlerinden çekilmesini ve hürriyet ve istiklallerinin verilmesini istiyorlar. Ancak bu istiklali koruyacak teminat nedir?... Fransız askerlerinin çekilmesiyle ecnebi kuvvetlerinin hemen oraya saldırmayacağını kim temin eder?

ifadeleri ile tepki gösteriyordu. Dünya üzerindeki konumu, Hindistan'ın karayolu istikametinde yer alması, topraklarının Akdeniz'in tüm doğu sahiline paralel oluşu Suriye'yi, komşularının ve çıkarları için her yolu deneyen devletlerin göz diktiği yer olacaktı. Aynı zamanda Fransa'nın Suriye'den ayrılmadan önce sınırlarını saldırılardan koruması gerektiğini savunan gazete

...memleketi yeniden bölüşmek üzere Almanya, İtalya ve Türkiye arasında tam bir anlaşma vardır. Bu hesapça Yemen ve Hicaz İtalya'nın, Irak, Şark-i Ürdün ve Filistin Almanya'nın, İskenderun, Halep ve Şimali Suriye'nin büyük kısmı Türkiye'ye düşüyor. Berlin, Roma, Ankara arasında kurulan bu ittifak, kimsenin hatırından çıkmamalıdır. Mandadan vazgeçmek, Suriyelilerin olgunluğunu kabul etmek, o uğurdaki masrafları indirmek kolaydır. Lakin bu istiklalin devamını temin, o olgunluktan istifade etmek pek güçtür.

yorumun da bulunuyordu (BCA, 490.01.588.31.1-67 ve 68.).

El Eyyam gazetesinin 18 Şubat 1937 tarihli basımında “*Trablusşam Heyeti Fransa'ya Gitmekten Men Ediliyor*” başlıklı yazıyı yayınlıyordu. Trabluslular, Şam hükümetine bağlanmaya yönelik arzularını dile getirerek, bu uğurda nice fedakârlıklar yaptıklarını ifade etmek için Paris'e yollamak üzere bir heyet seçmişler, ancak heyet Beyrut'a ulaştığında bu girişimden rahatsız olan Lübnan iktidarı tarafından Emniyet Genel Müdürlüğüne tutuklanmaları için haber gönderilmişti. Fransız Konsolosluğundan pasaportlarını vize ettirmiş olmasına rağmen Heyet, Polis Müdürü kendilerine hükümetin kesin emirini bildirmiş ve pasaportlarını el koymuştur. Diğer heyetlerde aynı muameleyi görmüştür. Bununla birlikte heyet, yine polis denetiminde olarak

Trablus'a dönmüştü. Lübnan hükümetinin tutumunu “şeref kırıcı, hürriyet yıkıcı” olarak değerlendirilmiştir. Gazete 19 Şubat tarihli basımında, Sancak Sorunu ile ilgili yayınlanan başyazısında, Lübnan iktidarı hakkında çok sert bir üslup kullanılmakta ve heyetin Paris'e gitmesinin engellenmesi davalarındaki haklılıklarını daha açık gözler önüne serdiği ifade edilmekteydi. Gazete haberini çevirisini yapan A. Seni Yurtman

Trabluslular, çoğunluğu Müslüman olduğu, Suriye hükümeti de denize en yakın bir pencere olması için bu davadadırlar. Bu, iki hükümet arasında daima bir ayrılık ve anlaşmazlık sebebi olacaktır. Sonra gümrük meselesi de ayrıca bir didişme kaynağı olacaktır. O kadar ki Suriyelilere Sancak yarasını çabuk unutturacaktır.

İfadesini kullanmaktadır (BCA, 490.01.588.31.1-80.).

Kahire'de yayınlanan El Mukattam gazetesi 15 Mart 1937 tarihli sayısında “*İskenderun Sancağının İşi Neye Varacak?*” adlı makale ile Türk heyetinin projesi ve Hatay'ın anayasasını değerlendiriyordu. Gazete, Hatay Anayasası'nı yapmak için toplanan heyetle iletişim kuramadıklarını heyetle konuşmayı çok istemelerine rağmen kabul edilmediğini bildiriyordu. Türk heyeti görüşmelerinin saklı olduğundan dolayı özür dileyerek kararlarını Milletler Cemiyeti konseyine iletmeden kimseye söylememelerinin gerekli olduğunu iletmişlerdi. Müzakerelerde Fransa'yı Mandalar Komisyonunda Fransa delegesi olan M. Rober Döke ile resmiyette olmadan ona yardım eden Fransa'nın Hatay müsteşarı M. Doryo temsil etmekteydi. M. Doryo, 27 Ocak 1937 kararınca Milletler Cemiyetinin Hatay idaresine bakanlık yapmak için Fransız komiserliğine aday gösterilmişti. Fransız heyetine yardım etmek amacıyla, Suriyeli ve Hatay yönetim memurlarından Bay Cebbara göreve getirilmişti. Bay Cebbara, konuşmalara katılmamakta, sadece olması gereken bilgi ve rakamlarla belgeleri hazırlamaktaydı (BCA, 490.01.588.31.1--63.).

15 Mart 1937 tarihli basımında El Eyyam gazetesi “*Antakya'da Bir Türk Toplantısı*” adlı yazısında Müşahitler heyetinin Cenevre'ye gelişinden sonra bölgede Türk propagandasının arttığını belirtiyordu. Türkler, Cenevre ittifakını ve Türk projesini onaylayan belgeler imzalayarak Türkiye Dışişleri Bakanlığına göndereceklerdi. Hatay'da bir araya gelen Türkler heyecanlı konuşmalarla birlikte bölgede Türk nüfuzunun kalıcı olması için el ve söz birliği etmişlerdi. Bunun duyumunu alan Araplar ise, protesto telgraflarıyla itirazda bulunmuşlardır (BCA, 490.01.588.31.1-64.).

El Eyyam gazetesinin 18 Mart 1937 tarihli yayınında Cenevre'den uçak postasıyla gazeteye Emir Şekip Arslan'ın gönderdiği mektup anlatılıyordu:

İskenderun işini konuşmak için Cenevre'de Türk murahhaslarıyla görüşmek istediğimi ve güya onların, yalnız Suriye'nin resmi murahhaslarıyla görüşebilecekleri cevabını verdiklerini bildiren Ankara haberini kati suretle yalanlarım. Bütün bunlar uydurmadır, aslı yoktur. Ben onlarla görüşmek istemedim. Bu, rüyada bile hatırımdan geçmez. Prensip ayrılığından dolayı onlarla münasebetim yoktur. On bu kadar yıldan beri yazılarımı okuyanlar bunu bilirler. Çok defa benimle konuşmak, yazışmak, bazı işlerde anlaşmak istediler. Onların öz prensiplerini bildiğim için muvafakat etmedim. Bu yalanı uyduran ihtiyatımı kullanmayı unutmamış ve bunun bir şayiadan ibaret olduğunu söylemiş ki yalanlanırsa işin içinden çıkabilisin. Bu ilanımdan öz Türk milletine karşı olan duygularımın değiştiği anlaşılmasın. Türkleri biz severiz ve sayarız ve parlak tarihini unutmuyoruz ve İslam'ı koruma yolundaki fedakârlıklarını hep anarız ve onlara daima iyilikler dileriz. Ben ilgimi, Araplara, Müslümanlığa ve bütün şarka karşı ne niyet taşıdıklarını bildiğim Kemalistlerden kesmişimdir. Şekip Arslan. (BCA, 490.01.588.31.1-62.).

22 Mart günü basılan El Eyyam gazetesi ise “*Cisri Şugurda Türk Propagandaları*” adlı makalede: “Türkler, Kuseyr köylerinde propaganda merkezleri tesis etmişlerdir. Bunlara (Hatay) adını vermişlerdir. Oralarda Atatürkvari propagandalarda bulunuyorlar. Halkın fakir tabakasını kandırmağa çalışıyorlar ve onlara paralar dağıtıyorlar. Sonra ellerini Cisri Şugura da uzattılar, Melen'de köyünde bir merkez edindiler...” sözleri yazıyordu (BCA, 490.01.588.31.1-60). 25 Mart 1937 tarihinde çıkan El Eyyam gazetesi “*Arap Ülkeleri Arasında Birlik Ruhunun Zayıflığı*” adlı makalede Sancak konusunda Arapların olumsuz bir konumda olduğu bildiriyordu. Bu konu gazetede

...Şimdiye kadar her Arap kalkışması, bütün Araplardan, sanki bir el imiş gibi, yardım götürdü. Filistin'de ve daha başka yerlerde olduğu gibi Filistin, geçirdiği maceralarda bütün Arap ülkelerinden yardımlar gördü, İngilizlere, Siyonistlere karşı her hareketlerinde birlik gösterdiler. Bunun neticesi olarak da, İngilizler, Yahudiler, bu birliğin, icabında, barış veya savaş günlerinde, kuvvetli, muntazam bir kütle halini alabileceğini anladılar. Filistin hakkında söylediğimiz, Suriye ve mücadeleye girişen öbür Arap ülkeleri içinde olabilir. Hâlbuki böbürlendiğimiz bu ruh, bu gün pek zayıflamıştır ve pek ümitsiz haller göstermektedir. Buna çok teessüf olunur. Uzaktan bu hale bakan anlar ki Arap birliğinin uğradığı buğevşeklik, bir çeşit ürküntüye, kuşkuya yol açmışlardır. Buna sebep de – açık söyleyelim – Arapların tuttıkları yanlış yollar olmuştur. Bunun vaktiyle önünü almak ve bu hale ibret gözüyle bakmak lazımdır. Şu Arap ve Suriye'den olan İskenderun sancağını ele alalım: Bunun karşısında Araplar, pek tuhaf bir menfi durum gösterdiler. Gazetelerin (Arap gazeteleri) hepsi, bu işte Suriye'ye yardım edilmesi için bağırdılar durdular. Zira bunda Arapların çekinmesi, Arap birliğine pek zararlıdır. Ve ecnebilerin Arapların birleşemeyecekleri yolundaki sözlerini ispat etmiş olacaktır. Hâlbuki bu fikir, ecnebilerin icat ettikleri bir vehimdir. Ancak, Suriye'yi teyit için yükselen sesler, dinleyici kulak bulamıyor. Şunu teessürle söyleyelim ki: Suriye'nin, haklarını korumak için, Türkiye gibi kuvvetli bir devlete

karşı, bir tek devlete, Fransa'ya, ecnebi Fransa'ya güvenmekten başka çaresi yoktur. Fakat bu gün Suriye'ye karşı menfi durum alan öbür Arap memleketlerinin başına da aynı hal gelebilir...

cümleleriyle okurlara iletiliyordu (BCA, 490.01.588.31.1-60 ve 61.). Türkiye El Cedide gazetesinin 21 Mayıs 1937 tarihli Kahire'de yayınlanan sayısında "*Türkiye'ye Suriye Fransa'dan Daha Hayırlıdır.*" adlı makalede Türkiye'nin Cenevre'deki müzakerelerde Fransızlar karşısında kazandığı zaferden övgüyle bahsediyordu. Makalede

Fransa'nın, Cenevre'de Türkiye'nin sebat ve mümessillerinin metaneti karşısında Fransız murahhasların gösterdikleri zaaf ve gerileme gizli kalmamıştır. Onlar bunu, barışa olan aşklarıyla tevil ettiler. Fakat karşılarında bu sözlerine inanacak kimse bulamadılar. Zira Fransa'nın eski ve yeni tarihi, Fransızların barışçı, yumuşak milletlerden olduklarını göstermiyor. Eğer bu iddialarıyla yalnız Suriyelileri kandırmak istiyorlarsa o da boşa çıkar. Çünkü onlar, Türklere karşı bugün ve her vakit barışçı görünen Fransa'nın, Meylesun'da, Havrada, Süveyde'de, Hama'da ve daha başka yerlerde kaplanlaşan, çehre çatan Fransa olduğuna inanmazlar. Zayıf Suriyelilerin karşısında savaşçı, yüksek kumandan, kuvvetli, kırıcı, biçici Fransızların, silahlı Türklerin karşısında barış seven, dostluk arayan bir millet olduklarını Suriyeliler görürler ve bilirler. Fransa'nın mesul büyüklerine herhangi biri: "Suriye'de ne işiniz var?" diye sorduğunda, onlar bir tek cevap verirler: "Biz Suriye'ye, ilerlemesi, uygarlaşması için, sonrada tamam istiklalini alması için geldik". Ancak, bu, haksız işgal ile kendileri için aradıkları menfaatlerden hiç bahsetmezler. Bu batıl iddiaya inanacak akli başında bir tek kimse bulunur mu?... Fransa'nın, uçakları ile, tankları ile, yüz bini bulan bir ordu ile Suriye'ye girerek kendi çocuklarından, cephanesinden bir hayırlısını, mücerret Suriyelilere olan öz sevgisi ile harcadığına inanılır mı?... Orasını ondan evvel işgal eden, şimdi de yine Arap ülkesinin büyük bir parçasını elinde tutan Britanya da aynı iddiada bulunmuyor mu?... Öyle ise niçin Fransa, onun Suriye'den çekilmesinde direndi?... Niçin yerine kendisi geçti?. Britanya'nın aynı iddiayı yerine getiremeyeceğini Fransa iddia edebilir mi?... eğer ederse niçin bu yüksek hizmetini yalnız Suriye'ye ve Lübnan'a tahsis etti de öbür Arap memleketlerini, hele kutsal toprak olan Filistin'i bıraktı?... İşte bu devletlerin Araplara ve memleketlerine sevgi iddiaları, küme giren tilkinin piliçleri koruma iddiasına benzer!!... Acaba Fransa'da, onun yardımına, bilgilerine muhtaç kimse kalmadı mı?... Acaba Afrika kıtasının üçte birini tutan sömürgelerindeki halk, medeniyetten paylarını alabilişler midir?... Gören göz kılavuz istemez. İş meydana. Haydi Fransa, Suriye'ye sömürmek, orada, malını satmak, bulduğu menfaatleri toplamak için oraya gelmiş olsun. Fakat ona karşı kendisi Suriye'ye ne verdi?...Şimdiye kadar Fransa, ettiği istifade karşılığı olarak onu koruyacağını iddia ediyordu... Peki ama bu koruma kime karşı olacaktı?... Bedeviler, vakit vakit hala Suriye köylerine saldırıyor, ekinlerini, davarlarını alıyorlar. Bunlara değilse Fransa, kime karşı Suriye'yi koruyor?... Fakat Fransa Suriye'ye kendi çocuklarından düşmanlar yaratıyor, aralarına çekememezlik tohumları saçıyor, kâh bunlardan bir tarafı tutuyor, kâh öbür tarafı. Halbuki kendi hallerine bıraksaydı onlar pek güzel kardeşçe geçineceklerdi. Lakin o vakit de Fransızların Suriye'de kalmalarının manası bulunmayacak ve memleketin kanını emmeğe yol kalmayacaktı. Eğer Fransa Suriyelilere, bütün âleme ve tarihe karşı kendini temize çıkarmak isterse, Suriye'yi kendinden ve müstebit, zalim adamlarından (Fransızlardan) korumalıdır. Fransa, Suriye'ye, evvelce Afrika sömürgelerinde bin türlü fenalıklar yapan, canlar yakan adamlarından bir takımını göndermiş, bunlar orada onu temsil etmişlerdir. Fransa, bunların neler yaptıklarını pekâlâ bilir. Delil göstermeğe hacet yok. Bunlar, öz

yurtlarına cepleri dolu gittiklerinde onları, kollarını açarak kabul edecektir. Çünkü bu serveti başkalarından toplamışlardır ve Fransız sermayesine ekleyeceklerdir. Amma bunu ne yolda ele geçirdiklerinde bunun ne ehemmiyeti var!!... Onların bir atasözleri: paranın kokusu yok.

ifadeleri genel anlamda Fransa'nın sömürge amacını ve özellikle Suriye ve Araplara yönelik düşüncelerini çok net ortaya koyuyordu (BCA 490.01.588.31.1-76.).

Türkiye, Hatay sorunu üzerine gittikçe ve Fransa ile sıkı bir diplomatik ilişkide bulundukça, mesele yabancı medyada da yakından takip edilmiş ve değerlendirilmiştir. Dış basında gündeme gelen haber ve yorumlar hem Dâhiliye Vekâleti Matbuat Umum Müdürlüğü hem de Hariciye Vekâleti İstihbarat Dairesi tarafından takip edilerek rapor edilmiştir. Yunan *Katimerini* gazetesi, Atatürk'ün Haziran 1937'de Trabzon'a yaptığı seyahati yarıda bırakıp İstanbul'a geri dönmesini Suriyelilerin Hatay meselesi konusunda yaptıkları taşkınlıklara ve bölgeden gelen olumsuz haberlere bağlamaktaydı (BCA, 030.10/1.3.17). Fransız *La République* gazetesi ise 4 Aralık 1937 tarihli sayısında; 1535 yılından beri dostane ilişkiler içerisinde bulunan Türkiye ve Fransa'yı gerginleştiren olayın Fransa ile Suriye arasında yapılan anlaşma olduğunu, bu sorunun yeni bazı olayların habercisi olduğunu yazmaktadır (BCA, 030.10/222.501.22). Hatay meselesinin Türk tezi doğrultusunda çözüm aşamasına gelmesi ve Fransa'nın bu konudaki tutumu, özellikle Suriye devlet adamları ve basını tarafından sert bir şekilde eleştirilmiştir. Özellikle Hatay'da bulunan Suriye bayrağının indirilmesi halkın ciddi olarak tepkisini çekmiştir.. *Fetâ el-Arab* gazetesi Atatürk'ün Dört Yol'a kadar geleceğini ve bu durumun Suriye için bir tehdit oluşturacağını iddia etmiştir. *Le Journal* gazetesinde ise 8 Aralık 1937 tarihinde yayınlanan bir makalede, Suriyelilerin rahatsızlığı ile Fransa'nın durumu değerlendirilirken, "Fransa'nın ya Suriyelileri anlaşma şartlarına uymaya zorlayacağı ya da Türkiye ile bozuşacağı" iddia edilmiştir (BCA, 030.10/222.501.23). Suriye'nin, Hatay'ın durumunu reddeden davranışlar sergilemesinin bölgedeki güvenliği bozmasından dolayı; Türkiye, Suriye ile 1926 tarihinde imzaladığı dostluk anlaşmasını feshetmiştir. 8 Aralık 1937 tarihinde *La République* gazetesi yazarı Pierre Dominique makalesinde, Suriye'nin tutumuna karşılık Türkiye'nin tepkisini ve toplumun durumu değerlendirir. Bölgede artan İngiliz, Alman ve İtalyan rekabetini vurgularken, Fransa'nın Hatay meselesinde ne planladığını sorar. "Suriyeliler istedi diye Mustafa Kemal ile harp mı edeceğiz" sözlerini ekler ve "söz konusu bölge için tek damla Fransız kanının akıtılamayacağını belirtir" (BCA, 030.10/222.501.24). Aynı zamanda Kahire'de başlayan Ermeni Ramgavar partisinin

yayın organı *Arev* gazetesinde de bu konuyla ilgili bir makale yazılacaktır. Türkiye, Fransa ve Suriye arasındaki son durum ile Atatürk'ün konuya verdiği önemin belirtildiği makalede; Hatay Ermenilerinin hiçbir zaman bir taraf olmadıklarını ve bölgedeki tüm unsurlarla daima dost geçinme niyetinde oldukları vurgulanacaktır (BCA, 030.10/222.501.26). Fransız Hariciye Nazırı Delbos'un Romanya'yı ziyareti sebebiyle *Le Moment* gazetesinde Hatay özelinde Türk-Fransız ilişkilerini inceleyen bir yazı 12 Aralık 1937 tarihinde çıkmıştır. Makalede Hatay meselesinin geçirdiği aşamalar ile geldiği son safha değerlendirilirken; sorunu Türkiye'nin milli bir dava olarak gördüğünü ve Atatürk'ün şahsi olarak bu davayı sahiplendiği belirtilmektedir (BCA, 030.10/222.501.25). Fransız *L'Ere Nouvelle* gazetesinde 16 Aralık 1937 tarihinde Louis Bresse yazısında Türkiye, Fransa ve Suriye ilişkilerini değerlendirdikten sonra, Dışişleri Bakanı Delbos'un şubat ayında Ankara'ya ziyarette bulunacağı ve bu ziyaretin bazı sürprizlere doğurabileceğini ifade eder (BCA, 030.10/222.501.27). Yine Fransız basınından *Journal des Débats*'ta Pierre Bernus, Fransa ve Suriye arasında yapılan müzakerenin, Hatay sorununun çözüldüğü anlamına gelmediğini, zira Türkiye'nin 1926 tarihinde Suriye ile imzaladığı dostluk anlaşmasını feshettiğini 21 Aralık 1937 tarihinde yazmaktadır (BCA, 030.10/223.502.4). İsviçre'den *Neue Zürcher Zeitung* (24 Haziran 1938) gazetesi Hatay meselesinin Türkiye'nin planladığı gibi çözülmesi ve Fransa'nın daima taviz vermesini şu sebeplere bağlamaktaydı:

- 1- Almanya tekrar yayılcı bir tavır izlemekteydi,
- 2- İngiltere ve Fransa, Akdeniz'deki çıkarlarının zedelenmesini istememekteydi,
- 3-Bölgede iki devlet de Türkiye yanlısı hareket etmek istemekte ve ittifak planlamaktaydı,
- 4- Fransa, Lübnan ve Suriye'deki emellerinden vazgeçmemekteydi,
- 5- Fransız ve İngiliz yakınlaşmasının ve dış politikasının bir sonucu olarak Fransa'nın Türkiye'ye tavizlerde bulunması, (BCA, 030.10/224.509.28). 26 Haziran 1938 tarihinde benzer bir makale Joseph M. Lewy tarafından New York Times gazetesinde yazılmıştır. Dönemin dünya dengelerinin analiz edildiği yazının konuyla ilgili kısmı şu şekildedir:

Fransa, Sancak'ın Türkler tarafından ele geçirilmesini 'Fransa'nın müttefiki olan Suriye buna mu'terizdir' diyerek önlemeye çalışmakla beraber, aynı zamanda Türkiye'yi mümkün mertebe teskin etmek zorundadır. Büyük Britanya ve Fransa, Türkiye'nin artık dünya satranç tahtası üzerinde önemli bir devlet olduğunu bugün takdir ediyorlar. İki

yüz bine yakın efrattan müteşekkil mücehhez ordusu ve Boğazlar üzerindeki mutlak hâkimiyeti sayesinde Türkiye sevkülceş (stratejik) bakımından Akdeniz mintikasında önemli devletlerden biri haline gelmiştir. Harp bulutlarının Avrupa ufuklarını kapladığı bir sırada, Avrupa'daki menfaatleri müşterek olan Fransa ve İngiltere, Türkiye ile hal-i sulhta kalmanın hayati bir ehemmiyeti haiz olduğunu ve birçok fedakârlıklara katlanmayı haklı gösterecek kadar kıymetli bulunduğunu çok iyi takdir ediyorlar... İster sulhun müdafaası, ister Almanya'ya ve belki de İtalya'ya karşı bir harbin kazanılması için Akdeniz'de bir İngiliz-Fransız-Türk bloğu meydana getirmek son derece önemlidir. Sancak'ın Türkiye tarafından ilhakına müsaade etmek, Türkiye'nin dostluğunu ve ittifakını kazanmak için çok ağır bir taviz değildir. Ancak Fransa ve İngiltere, Cemiyet-i Akvam'ın ve Cemiyet-i Akvam misakı ile prensiplerinin alemdarı oldukları cihetle, Fransa hiç olmazsa Suriye'yi müdafaa ediyor gibi görünmeksizin Sancak'ı Türklere teslim edemezdi. Fransa ve Türkiye arasında müzakerelerin uzun sürmesinin nedeni budur.

(BCA, 030.10/224.511.5).

Fransız kamuoyu, Türkiye ve Fransa'nın Hatay meselesinin çözümü konusunda beraber hareket etmesini ve imzaladıkları son anlaşmayı olumlu karşılamaktaydı. 2 Temmuz 1938 tarihinde L'Ere Nouvelle gazetesinde şöyle haber yapılmaktaydı: *"Birbiri ardınca tasdik edilen metinler tetkik edilince Fransa ile Türkiye arasında asırlardan beri mevcut olan dostluğun bütün kuvvet ve şümülü ile ihyasına muvaffakiyet hâsıl olduğu tebarüz eder."* Populaire gazetesinde aynı tarihte M. A. Leroux'un yazdığı makalede *"Fransa, Türkiye dostluğunu idame ve takviyeye, bilhassa bugünkü vaziyet içinde mecbur idi. Birkaç aydan beri zuhur etmiş olan mâniaları izale etmek icap ediyordu. Buna muvaffakiyet hâsıl oldu. Bu mühim bir neticedir"* Matin gazetesinde 3 Temmuz 1938 tarihinde ise Türkiye ile Fransa arasında yapılan anlaşmanın Hatay'da coşkuyla karşılandığını, Türkler büyük bir sevinç gösterirken, Arap, Alevi ve Ermeni grupların duruma soğukkanlılıkla karşılamaları, haber olmaktaydı. Yine aynı tarihli *Soir* gazetesi de son yapılan anlaşma için *"Fransa ile Türkiye aralarındaki dostluk bağlarını tecdit, daha doğrusu, takviye ettiler"* Fransız gazetesi *Humanité* gazetesi, iki devlet arasında gerçekleşen son müzakereye karşı yorumda bulunmuştur. 3 Temmuz 1938 tarihli yayınında, imzalanan son anlaşmanın Fransa'nın Türkiye ile dostluğunu güçlendirirken, Arap dünyasının düşmanlığını kazanmasına sebep olacağına vurgu yapılmaktadır (BCA, 030.10/224.511.4).

2.12. Hatay'da Eğitim

Hatay şehri kültür açısından çok köklüdür. Özellikle Antakya birçok medeniyete ev sahipliği yapmış kültür merkezlerinden bir tanesidir. Bu şehir birçok doğal afetlere, savaflara ve işgallere maruz kalmıştır. Belde üzerinde yaşayan bütün milletlerin kültürlerinden etkilenmiş ve kültürel zenginliği günümüze kadar gelmiştir. Eski çağlardan günümüze kalan arkeolojik kalıntılar Hatay ilinin kültür yönünden geçirdiği evreleri ortaya koymaktadır. Osmanlı Devleti zamanında Hatay Halep vilayetine bağlıydı. Bu dönemde Hatay'da şer'i ilimler ve Arap Edebiyatı öğrenimi yapılmaktaydı. Bu devirde eğitim medreselerde yapılırdı. Hatay'a ilk medreseyi Türk Atabekleri'nden Nurettin Zengi kurduştur (MEB, 1998).

Hatay Fransa himayesinde bulunan Suriye topraklarına katılmadan önce Hatay'da gayri Türklerin kendilerine ait olan mektepleri yoktu. Halkın arasına sokulan kültür farkı manda idaresiyle ortaya çıkmıştı. Bu durum Türk maarifi aleyhine gelişme gösteriyordu (Bilgili, 1939).

Hatay ilinde ilk defa 1913 yılında ortaöğretim eğitim veren Antakya idadisi açılmıştır. 1918 yılında Hatay Manda himayesinde bulunan Suriye topraklarında kaldığı dönemde halk arasında üç fikir grubu oluştu. Türkiye'ye bağlanmak isteyenler, Arapçılar ve manda idaresinde devam etmek isteyenler. Bu olumsuz halk çatışmasından eğitim de payını almıştır. Okullara öğretmen bulunamadı ve medreseler teker teker kapatıldı. Anadolu'da Tanzimat Fermanından sonra ülke genelinde yeni tip okullar açılmaya başlanmıştı. Bu okullar Hatay ilinde de açılmıştır. Elliye aşkın mahalle mektebine karşılık sadece birkaç iptidaiye ve rüşdiye mektebi açılmıştır. Bu yenilik mektep-medrese mücadelesinin doğmasına sebep olmuştu. Hatay ilinde de baş gösteren bu zıtlık eğitimi duraklama devrine sokmuştur. 1921 Ankara Antlaşması ile manda idaresinde eğitim başlamıştı. Bu dönem Hatay'da eğitimi olumsuz olarak etkilemiştir. Türk olmayan cemaatler için özel okullar açılmıştı ve bu okullar manda ve himaye yönünde propaganda yerleri olmuştu. Bu okullarda Türkçeye de hiç yer verilmemişti (MEB, 1998).

1935 yılını istatistiğine bakıldığında: Tüm Sancak'ta 6-13 yaşlar arasında 39.656 çocuk bulunuyordu. Bu sayının içerisinde 19.417 kız yer almaktaydı. Okuryazarların yalnız 11.783'ü Sünni, Türk ve Arap'tı. Ermenilerde ise okuryazar sayısı 12.560'dır. 1933 de

bölgede 9 kız mektebi, 56 resmi erkek mektebi bulunmaktaydı. Toplam olarak öğretmen sayısı 12, okul sayısı 65, öğrenci sayısı 4.945. Türklerin okul sayısı 34, öğrenci sayısı ise 2.593. Türklerin nüfusu ise 70.843'dü. Çerkezce ve Kürtçe eğitim veren okul yoktu. Ermenilerin 2.763 öğrencisi olan özel 35 okulları aynı zamanda 481 öğrencisi olan resmi 5 okulları vardı. Mahalle mektepleri bu sayılara dahil değildir. 29.689 eğitim yaşında çocuk barındıran köylerde ise yalnızca 3.591 öğrenci resmi ve gayriresmi iptidai mekteplere kayıtları bulunmaktaydı. Bu orandan anlaşılıyor ki köylerde %12, şehirde %58 oranında eğitim verilmekteydi. Türklere bakıldığında %12 oranı eğitim görmekteydi (Pehlivanlı, Sarımay ve Yıldırım, 2001).

Okullarda okutulan kitaplara bakılacak olursa müdürler tarafından seçiliyordu. Kitaplar İstanbul, Halep ve Fransa'dan gelmekteydi. Türkiye'den getirilen kitaplar sıkı bir kontrolden geçiyor milli duygulara yer veren yazılara sansür uygulanıyordu. Türk tarihine derslerde yer verilmiyordu. Yenigün gazetesinde haber olan şu olay durumu özetlemektedir. Köprübaşı İlkokulu'nda öğretmen Atatürk'ün resmini kitaptan yırtarak çıkarır. Halk bu olaya büyük tepki vermiştir. Yine aynı günün gecesinde bölgede bulunan Türk terzileri Atatürk rozeti yapıp çocuklara dağıtmışlardır. Çocuklar ertesi gün okula o rozetleri takıp gitmişlerdir. Fransa bunun üzerine bu konuda hiçbir bilgisinin olmadığını iddia ederek olayı örtbas etmek istemiştir (MEB, 1998).

Hatay Devleti bağımsızlığını kazandıktan sonra önem verilen konulardan bir tanesi de eğitimdi. Eğitim bakanlığının görevini sağlık bakanlığı ile birlikte sağlık bakanı yürütmüştür. 26 Ekim 1938 tarihli ve 33 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan 22 numaralı "Devlet Memurları Maaşatının Tevhid ve Teadülüne Dair Muvakkat Kanun'da "Marif Vekaleti" ve "Sıhhat Vekaleti" nin kadroları ayrı olarak belirtilmiştir (Melek ve Pehlivanlı, 2011).

1937 senesinde merkezde bulunan ilkokullarda 2.828 öğrenci kayıtlıydı. Bu sayı 1938 yılında 4.828'e çıkmıştır. Eğitimin aksamaması için okullarda görev yapan öğretmen sayısı 140 dan 202 ye çıkarılmıştır. Aynı şekilde okul sayısında belli oranda artış sağlanmıştır. 1937 yılında bir lise ve bir kız ortaokulu mevcutken 1938 yılına gelindiğinde iki lise, altı ortaokul eklenmiştir. Eklenen ortaokullar Beylan, Kırıkhan ve Reyhaniye 'ye liseler ise Antakya'da bulunan kız ve erkek liseleridir. İlköğretim programında değişikliğe gidilmiştir ve grup usulü eğitimden sınıf usulü eğitime geçiş yapılmıştır. Antakya lisesinin müfredatı ise kolej den lise müfredatına dönüş yapmıştır (Melek ve Pehlivanlı, 2011).

2.11.1. Yabancıların, Azınlıkların ve Cemaatlerin Açtıkları Okullar

Yabancı okul kavramı Osmanlı Devleti içinde yabancılar tarafından açılan okulları ifade eder. Bu kavram azınlık okulları kavramı ile karıştırılmaktadır. Ülkede Almanya, Amerika ve İngiltere gibi devletlerin açtığı okullar bu kavramın altını doldurmaktadır. Bu okullar Osmanlı Devletinin zayıflamasıyla birlikte ülkede önemli sorunlar oluşturmuşlardır. Azınlıklar aleyhinde propaganda yapmaya başlamışlar ve zamanla okul sayıları artmıştır (Yıldız, 2011).

Hatay topraklarına baktığımızda ise ilk olarak yabancı, azınlık ve cemaat okulları 19. yy da eğitime başlamıştır. Bu okulların ilk kurucuları batıdan gelen misyonerlerdir. İlk gelen misyonerler Fransızlardır. Bunların amacı kendi mezheplerini yaygınlaştırmak ve halk arasında çatışma çıkarmaktı. Manda idaresine geçildikten sonra bu okulların sayısında büyük bir artış görülmüştür. Bu okullarda zamanla Türkçe eğitim kaldırılmış ve Fransızca eğitime geçilmiştir (MEB, 1998).

2.12. İlgili Araştırmalar

Hatay meselesi ile ilgili literatürde kitap ve makale bulunmasına karşın tez olarak yeterince çalışma yapılmamıştır. Şimdiye kadar tez anlamında yapılan çalışmalar:

Payaslı (2009), Atatürk Dönemi Eğitim-Kültür Politikalarının Hatay'a Yansımaları (1921-1938) isimli tez çalışmasında Hatay'ın coğrafi konumu ve Avrupalı devletler açısından gözde bir yer olması açıklanmıştır. Hatay'ın Osmanlı Devletine katılmadan önceki durumu, Osmanlı Devletine katıldıktan sonraki durumu ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Hatay Meselesinin ortaya çıkış süreci, bağımsız devlet olması ve Hatay'ın anavatana katılması kronolojik sıraya uygun verilmiştir. Harf inkılabının eğitim üzerindeki rolü irdelenmesi oldukça önem arz etmektedir. Yine harf inkılabının halkın üzerinde kültürel açıdan ortaya çıkardığı olumlu sonuçların incelenmesi tezi dikkate değer bir çalışma yapmıştır.

Ada (2005), Türk Fransız İlişkilerinde Hatay Sorunu (1918-1939) isimli eserde Serhan Ada Hatay sorununu geniş çerçevede Fransız ilişkileriyle ilişkilendirerek ele almıştır. Konuyu üç bölümde ele almıştır. Birinci bölümde 1. Dünya Savaşı sonrası Türk-Fransız

İlişkileri ve İskenderun Sancağı Hatay'ın durumu başlığı adı altında Hatay'ın Ankara Antlaşması ile Osmanlıdan çıkıp Fransa mandasında bulunan Suriye topraklarında kalması ayrıntılı olarak irdelenmiş. İkinci bölümde ise Hatay sorununun ortaya çıkışı ve Bağımsızlık mücadelesi işlenmiştir. Hatay için verilen bağımsızlık savaşında Türk halkının haklı mücadelesine değinilmiştir. Üçüncü bölümde ise Hatay Sorununun Çözümü ve sonrası ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Kitapta Türklerin verdikleri mücadelenin ayrıntılı incelenmesi eseri önemli kılmaktadır.

Hatay Milli Eğitim Müdürlüğü (1998), Hatay İli Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Eğitim, kitap cumhuriyetin 75. Yıl kutlamaları çerçevesinde Hatay ilinin eğitim alanında geçirdiği evleri ayrıntılı olarak vermektedir. Bu özellikte kitabı önemli kılmaktadır. Kitabın yazılma amacı gelecek kuşaklara Hatay'ın geçmişten günümüze eğitim serüvenini unutturmamaktır. Kitapta Hatay ilinin tarihi ve coğrafi önemi ayrıntılı olarak verilmiştir. Hatay'da verilen eğitim kronolojik sırayla aktarılmış ve okullar ayrıntılı olarak verilmiştir. Aynı zamanda okullarda kaç öğrencinin bulunduğu ve öğretmen sayısı tablo şeklinde verilmesi eseri dikkate değer kılmıştır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli

Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi yapılmıştır. Nitel araştırmada yazılı doküman ve belgelerin analizi genellikle, gerek kendi başına, gerekse görüşme ve gözlemle elde edilen verilere destek amacıyla kullanılan bir veri toplama yöntemidir. Doküman incelemesi ise araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır. Doküman analizi nitel araştırma yöntemleri arasında yer almaktadır. Nitel araştırmada en yaygın olarak kullanılan üç tür veri toplama yöntemi vardır; görüşme (odak grup görüşmesi dâhil), gözlem ve yazılı dokümanların incelenmesidir. Nitel araştırmada yazılı doküman ve belgelerin analizi genellikle, gerek kendi başına, gerekse görüşme ve gözlemle elde edilen verilere destek amacıyla kullanılan bir veri toplama yöntemidir.

Doküman analizi Başbakanlık Cumhuriyet Arşivine ve gerekli görülen kaynaklara başvurularak elde edilmiştir. Elde edilen verilerin araştırmada yansız bir şekilde kullanılması konusunda hassasiyet gösterilecektir

3.3. Verilerin Toplanması

Araştırmadaki veriler tarihsel arşiv tarama tekniğiyle elde edilmiştir. Hali hazırda bulunan çalışmalar, yayınlar ve kitaplar tespit edilerek incelenmiştir. Özenle yapılan incelemeler sonucunda tez açısından önemli görülen bölümler değerlendirilmiştir. Çalışma açısından önem teşkil eden tez çalışmaları incelenmiştir. Milli kütüphanelere

gidilerek ilgili kaynaklara ulaşılmaya çalışılmıştır. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi belgeleri, ilgili kaynakların taranması ve araştırılması sonucunda kullanım alanları tespit edilerek değerlendirilmiştir.

3.4. Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Araştırma bütün parça bütün ilkesi gereği ilk olarak çalışmanın taslağı belirlenerek başlanmıştır. Çalışma alanıyla ilgili belgeler ve eserler toplanarak, alıntılar yapılmış yapılan alıntılar kaynakça kısmında belirtilmiştir. Belgelerin fotoğrafları verilmiştir. Yapılan alıntılar çalışmanın kronolojik sırasına uygun şekilde kullanılmıştır. Sıralamada çalışmanın geneline uygun açıklayıcı bilgiler sunulmuştur. Açıklayıcı bilgiler konu başlıklarına göre yapılandırılmıştır. Bilgiler araştırmanın problemine çözümleyici olabilmesi için devamlılık ilkesine uygun hale getirilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın çalıntı veya aşırma olmadığını kanıtlamak için kaynakçalar detaylı olarak yazılmıştır. Çalışmanın geçerlilik ve güvenirliliğinin sağlanabilmesi Başbakanlık Cumhuriyet Arşivinden alınan belgelerin fotoğraflarına yer verilmiştir. Değerlendirme işleminin sonuç bölümünde belirtilmesiyle çalışma tamamlanmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

4.1. Türkiye' de 8. Sınıfta okutulan TC İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitapları öğretim programlarının konuya ilişkin bulgu ve yorumları

Güncellenen Ortaokul 8. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı ile öğrencilerin;

1. Atatürk'ün askerlik ve devlet adamlığı yetenekleri ile inkılapçı niteliklerini öğrenerek onun kişilik özelliklerini örnek almaları,
2. Millî Mücadele örneğinden hareketle Türk milletinin millî birlik ve beraberlik anlayışı içerisinde özgürlük, bağımsızlık ve vatanseverlik duyguları ile her türlü zorluğun üstesinden gelebileceğini anlamaları,
3. Türk Millî Mücadelesi ve inkılabının, millî ve evrensel özelliklerini kavramaları,
4. Dönemin ağır şartlarında büyük güçlüklerle rağmen Atatürk'ün önderliğinde gerçekleştirilen Türk İnkılabı'nın tarihî anlamını ve önemini kavramaları,
5. İnsan hakları, ulusal egemenlik, tam bağımsızlık, milliyetçilik, demokrasi, çağdaşlık, laiklik ve cumhuriyet kavramlarının Türk milleti için ifade ettiği anlam ve önemi kavramaları,
6. Atatürk İlke ve İnkılaplarının Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal, kültürel ve ekonomik gelişmesindeki yerini kavrayarak Atatürk İlke ve İnkılaplarının esas aldığı değerleri yaşatmaya istekli olmaları,
7. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, millî bilince sahip, millî, manevi ve evrensel değerleri benimseyen birer vatandaş olarak yetişmeleri,

8. Atatürk İlke ve İnkılaplarının, ülkesi ve milleti ile bölünmez bir bütün olan Türkiye Cumhuriyeti'nin dinamik temelini oluşturduğunu kavramaları,
9. Türkiye'nin jeopolitik önemini bölgesel ve küresel etkileri açısından değerlendirerek iç ve dış tehditlere karşı duyarlı olmaları,
10. Bu programda ifade edilen kişisel ve sosyal yeterlik ve becerilerin yanı sıra, tarihe özgü beceri ve yeterlikleri de kazanarak geçmiş, günümüz ve gelecek arasında bağlantılar kurmaya dayalı bir tarih bilinci geliştirmeleri,
11. Türk milletinin bir mensubu ve insanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak Türkiye'yi ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermeleri,
12. Günümüzün sorunlarına mantıklı bir yaklaşımla çözümler üretmesini sağlayacak ve kendilerini geleceğe hazırlayacak bilgi, beceri, değer ve tutumlar kazanmaları amaçlanmıştır.

T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programında dersin doğasına uygun olarak millî, manevi, insani ve evrensel değerlere yer verilmiştir.

T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı'nın Uygulanmasında Dikkat Edilecek Hususlar

Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi ile öğrencilere devletin kurulmasına zemin hazırlayan olaylar, kuruluş sürecinde yaşananlar ve Cumhuriyetimizin temelini oluşturan Atatürk ilke ve inkılapları hakkındaki bilgiler ile bu bağlamda çeşitli beceri ve değerlerin kazandırılması hedeflenmektedir.

Bu derste ayrıca öğrencilerin günümüz gelişmelerini doğru analiz etmeleri ve bir tarih bilinci kazanmaları beklenmektedir. Öğretim programının tüm öğeleriyle birlikte etkin olarak uygulanmasında programda yapılan açıklama ve uyarılara uyulması önem arz etmektedir. Bu çerçevede dersin öğretiminde şu hususlara dikkat edilmelidir.

1. Öğrenci, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinin konuları ile ilkokul birinci sınıftan itibaren karşılaşmaktadır. Dersin öğretmeni, sekizinci sınıfa kadarki öğretim programlarından yararlanarak öğrencinin işlenecek konular hakkında daha önce öğrendiklerini dikkate almalıdır.
2. Atatürk'ün kişilik özellikleri (vatan ve millet sevgisi, idealist oluşu, mantıklı ve gerçekçi oluşu, sabır ve disiplin anlayışı, ileri görüşlülüğü, açık sözlülüğü, çok yönlülüğü, öğreticilik yönü, sanatseverliği, yöneticiliği, yenilikçi düşüncesi, önder

oluşu, kararlı ve mücadeleci oluşu, planlı çalışması, inkılapçılığı, birleştirici ve bütünleştirici oluşu, insan sevgisi) her bir ünitenin uygun yerinde işlenmelidir.

3. Öğretmen, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinde geçen tarih metodolojisine dair kavramlar (kanıt, sebep-sonuç, süreklilik-değişim, benzerlik-farklılık gibi) ile dersin içeriğine özgü kavramları (Tekalif-i Millîye, Kuvâ-yı Millîye, millî egemenlik, tam bağımsızlık, cumhuriyet, demokrasi, meclis, insan hakları gibi) öğrencilerin öğrenmelerine ve bu kavramları doğru kullanmalarına dikkat etmelidir.

4. Millî ve dinî bayramlar, mahallî kurtuluş ve kutlama günleri, önemli olaylar, belirli gün ve haftalardan yararlanılarak öğrencilerin tarihsel duyarlılıkları ile Türk milletine, Türk devletine, Türk vatanına ve Türk bayrağına sevgi, saygı ve takdir duyguları geliştirilmelidir.

5. Öğretmen, öğrencilerin millî, manevi ve evrensel değerlerini pekiştirmeli; millî, üniter, çağdaş, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirmeleri konusunda onlara rol model/yol gösterici olmalıdır.

6. Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma, tarihsel düşünme becerileri, öğrenmeyi öğrenme, sosyal beceriler, vatandaşlık becerileri, kültürel farkındalık, bilgi teknolojilerini kullanma, girişimcilik gibi becerilerin geliştirilebilmesi için farklı yöntem ve teknikler kullanılmalıdır.

7. Konuların işlenişinde birinci el kaynakların (arşiv belgeleri, somut tarihî miras öğeleri, Nutuk vb.) kullanılması önemlidir. Öğrencilerin ele alınan olayları kendi bağlamları içerisinde kavrayabilmeleri için o dönemle ilgili yazılı, sesli, görsel ve görüntülü kaynaklara yer verilmesine özen gösterilmelidir. Bu amaçla ayrıca sözlü ve yazılı edebî ürünler ile gazete, İnternet vb. medya araçlarından yararlanılabilir.

Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programının yapısına baktığımızda yedi üniteden oluşmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı'nda; üniteler içerisinde kazanımlar ve ilgili açıklamalar yer almaktadır. Kazanımlar; öğretim sürecinde öğrencilerin edinecekleri bilgi, beceri, değer ve tutumları kapsamaktadır. 6. Ünitenin için de yer alan "*Hatay'ın Anavatana Katılması*" adlı başlığın kazanımı şu şekildedir;

6. ÜNİTE: ATATÜRK DÖNEMİ TÜRK DIŞ POLİTİKASI

İTA.8.6.1. Atatürk Dönemi Türk dış politikasının temel ilkelerini ve amaçlarını açıklar.

Tam bağımsızlık, gerçekçilik, akılcılık, mütakabiliyet, barış, milli menfaatleri esas alma, Türk ve dünya kamuoyunu dikkate alma ilkeleri, Atatürk dönemi Türk dış politikası çerçevesinde işlenerek Atatürk'ün ileri görüşlülüğü vurgulanır.

İTA.8.6.2. Atatürk Dönemi Türk dış politikasında yaşanan gelişmeleri analiz eder.

- a) *Lozan Barış Antlaşması, Atatürk dönemi Türk dış politikasının temel ilkeleri ile ilişkilendirilir.*
- b) *Yabancı okullar, Dış Borçlar Sorunu, Musul Sorunu, Nüfus Mübadelesi ve Montrö Boğazlar Sözleşmesi Atatürk dönemi Türk dış politikası açısından ele alınır.*
- c) *Milletler Cemiyeti'ne girişte izlenen politika vurgulanır.*
- d) *Balkan Antantı ve Sadabat Paktı ele alınır.*

İTA.8.6.3. Atatürk'ün Hatay'ı ülkemize katmak konusunda yaptıklarına ve bu uğurda gösterdiği özveriye kanıtlar gösterir.

Atatürk Dönemi Türk dış politikasının temel ilkeleri ile Hatay'ın anavatana katılması ilişkilendirilir.

Şekil 6. TC İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitapları öğretim programı

Türkiye' de 8. Sınıfta okutulan TC İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitapları öğretim programlarına bakıldığında Hatay'ın anavatana katılma süreci öğretilmek istenmiştir. Hatay için verilen mücadele ve anavatana katılma süreci 8. Sınıf öğrencilerine kazandırmak hedeflenmiştir. Hatay meselesine genel olarak bakıldığında kazanım yetersiz kalmıştır. Hatay meselesi uluslararası bir mesele olmuş ve Milletler Cemiyetine taşınmış bir konudur. Bu denli milli değerler içeren bir konunun gelecek kuşaklara bir kazanımla aktarılması yetersizdir.

Hatay için mücadele etmiş Türk halkının faaliyetleri, göstermiş oldukları çabalar kazanımda yer almamaktadır. Antakya lisesinde eğitim gören öğrencilerin yaptığı yürüyüşler ve Atatürk'e Mersin gezisinde "Bizi de kurtar Paşam" adlı pankartları dikkate değerdir. Bu konu için daha detaylı ve milli bilinci geliştiren kazanımlar hedeflenebilirdi.

4.1.1. TC İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük 8. Sınıf ders kitabının konuya ilişkin Bulgu ve yorumları

Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 28.05.2018 tarih ve 78 sayılı kurul kararı ile 2018-2019 öğretim yılından itibaren 5 yıl süreyle Ders Kitabı olarak kabul edilmiş olan 8. Sınıf TC İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabına ilişkin şu bulgular elde edilmiştir;

8. Sınıf TC İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabının “Atatürk Dönemi Dış Politikası” ünitesinin “Hatay’ın Türkiye’ye Katılması” konusu başlığı altında konu işlenmektedir.

Konuya dikkat çekmek amacıyla öğrencilerden ön araştırma yapmasını sağlayan bir soru ile konuya giriş yapılmıştır. Konuya Hatay’ın Fransızlar tarafından işgal edilmesi ile başlanmış ve Hatay’ın askeri ve ekonomik değerinin verilmesiyle konuya devam edilmiştir.

Konu kronolojik sıraya uygun olarak verilmiş ve sade anlaşılır bir dil kullanılmıştır. Fakat konu çok kısa olarak bir sayfada işlenmiştir. Mustafa Kemal Atatürk’ün “*Hatay benim şahsi meselemdir*” sözleriyle vurgu yaptığı bir konunun gelecek kuşaklara daha detaylı aktarılmaması Hatay meselesinin öneminin tam olarak belirtilmediğini göstermektedir.

Hatay’ın anavatana katılmasında etkin rol alan Abdurrahman Melek, Tayfur Sökmen, Ayşe Fitnat Hanım gibi önemli şahıslara konu içinde yer verilmemiş. Yine konunun bu konunun dünya açısından değerlendirilmesi yapılmamıştır. Türkiye Hatay meselesi için mücadele ederken dünyada ki gelişmelerle konu bağdaştırılmamıştır.

3. HATAY'IN TÜRKİYE'YE KATILMASI

Hazırık Çalışmalar

Hatay'ın askeri ve ekonomik olarak Türkiye açısından önemi nedir? Araştırınız.

Mısak-ı Milli sınırları içerisinde yer alan Hatay, Mondros Ateşkes Anlaşması sonrasında Fransızlar tarafından işgal edildi. Nüfusun çoğunluğunu Türk olan Hatay sınırları içindeki yer alan İskenderun Limanı nedeniyle Türkiye açısından askeri ve ekonomik bir değere sahipti.

Sakarya Savaşı sonrası Fransa'yla imzalanan Ankara Anlaşması'na göre Hatay, Fransız mandan olan Suriye'ye bırakıldı. Anlaşma ile Hatay için özel bir yönetim öngörüldü. Bölgede bulunan Türkler, kültürlerini geliştirebilmek için her türlü kolaylıktan yararlanacaktı. Ayrıca, kurulacak Türk okullarında Türkçe öğretim yapılabilirdi. Hatay idaresinde görevli idareci ve memurluklar için Türklerden, nüfusları oranında atama yapılacaktı. Hatay için özel bir bayrak belirlenmesi de kabul edilmişti.

İtalya ve Almanya'nın yayılmacı politikalarından rahatsız olan Fransa, 1936'da sömürgeci olan Suriye ve Lübnan'ın egemenlik haklarını tanıdı ve bölgeden askerlerini çekti. Bunun üzerine Türkiye, aynı egemenlik hakkının Hatay'a da tanınmasını istedi. Atatürk, 1936'da meclisin açılış konuşmasında "Bundan böyle Fransızlarla aramızda senelerdir sürüp giden davaman neticelenmesinin zamanı gelmiştir." dedi. Bu kararlı tutumunu eyleme geçiren Atatürk, "Antakya - İskenderun ve Havalisi Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti" başkanı olan Tayfur Sokmen'e şu talimatı vererek konuyla doğrudan ilgilendi:

"Sokmen, bugünden itibaren davaya resmen el kondu. Antakya-İskenderun ve havalisinin adı bundan böyle Hatay'dır. Cemiyetinizin adını 'Hatay Egemenlik Cemiyeti' olarak değiştirin ve faaliyetinizi bu isim altında yürütün."

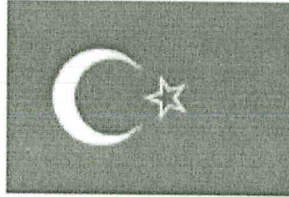
(Sokmen, 1999: 139)

Atatürk'ün ısrarla üzerinde durduğu Hatay konusu Milletler Cemiyetine taşındı. 1937'de Milletler Cemiyetinde Türkiye'nin bu konudaki görüşleri dikkate alındı ve o zamanki adıyla "Sancağ" diye anılan Hatay'ın bağımsızlığı onaylanmış oldu.

Hatay Meclis seçimleri sırasında yaşanan sorunlar üzerine Atatürk, 1938'in Mayıs ayında ilerlemiş hastalığına rağmen Mersin'e kadar geldi. Hatay sorunu ile ne kadar yakından ilgilendiğini ve Hatay'ı ne kadar önemseydiğini hayatını riske atarak bir kez daha göstermiş oldu.

Ağustos 1938'de yapılan seçimlerden sonra Hatay Meclisi 2 Eylül 1938'de ilk toplantısını yaptı ve bağımsız Hatay Devleti'ni kurdu. Atatürk, Hatay'ın bağımsızlığını olmadan önce görebilmişti. Ancak Hatay'ın Türkiye'ye katılımı Atatürk'ün ölümünden sonra gerçekleşti.

İkinci Dünya Savaşı'nın başlama olasılığının değiştirdiği uluslararası dengeler, Türkiye ile Fransa arasında yakınlığı artırdı. İki devlet arasında varılan anlaşma sonucu Hatay Meclisi, 29 Haziran 1939'da Türkiye'ye bağlanma kararı aldı. TBMM, 7 Temmuz 1939'da düzenlediği bir yasa ile Hatay'ın Türkiye'nin bir ili olduğuna kabul etti.

Hatay Chamber of Deputies bayrağı

Şekil 7. TC İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitapları

4.2. İşgal döneminde Hatay okullarında ortaöğretim program, öğretim ve ders kitaplarının konuya ilişkin Bulgu ve yorumları

Hatay ilince 1998 yılında Şinasi Soyer'in başkanlığında Milli Eğitim Yayın Kurulu tarafından yayınlanan "Hatay İli Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Eğitim" bulgulara ulaşılmıştır.

Hatay'da işgal döneminde her dereceli okulda sürdürülen eğitim-öğretim çalışmalarında belli bir yöntem izlenmemiş bilimsel gerekliliklere uyulmamış, başarı öğretmenlerin ve öğrencilerin kişisel yetenek ve gayretlerine bağlı kalmıştır. Ortak olan bir amaç, Türk, Fransız veya Arap taraftarı yetiştirmektir. Bu dönemde mahalle köy okullarında klasik usul devam etmiş, şehir okulları ile ortaokul ve lisede takrir yöntemiyle işlenen dersler ağır ödevler verilerek desteklenmek ve sonuç alınmak istenmiştir.

Programlar Fransız ve Suriye emellerinin bir uyuşumu sonucunda meydana getirilmişti. 1925 yılına kadar uygulanan program Türkiye okullarında uygulanan programın aynısıydı. 1926 yılından itibaren program Suriye okullarının programı esas alınıp, Türk kısmına göre ayarlama yapılarak uygulanmaya başlanmıştır. Arap kısmında Suriye edebiyatı okutulurken, Türk kısmında Türk edebiyatına dönüşen bu ayarlama bütün derslerde aynı şekilde uygulanmıyordu. 1926 yılında başlayan Fransızca uygulaması 1938 yılına kadar devam etmiştir. Bu derslerin yanında Fransız yandaşlığına hizmet eden konularda derslerde işleniyordu.

Kitaplara bakacak olursak; okullarda kitap seçme konusunu Maarif İdaresi önceleri bağımsız bırakmış, uygulamada ise serbest davranmaktaydı. Kitaplar okul müdürleri tarafından seçildiği için karmaşık bir durum hüküm sürüyordu. Bazı kitaplar İstanbul'dan bazıları Halep'ten ve bir kısmı da Fransa'dan getiriliyordu. Türkiye'den getirilen kitaplar çoğu zaman sıkı bir sansürden geçiyor, milli konularla ilgili yazıların ve şiirlerin bulunmasına izin verilmiyordu. Milli mücadele, Türk inkılapları ve Türk büyükleri okullara giremeyen başlıca konulardı. Türk Tarihine yer verilmiyordu fakat Arap öğretmenlerle öğrencilerin ve okulu ziyaret eden resmi görevlilerin okulda propaganda yapmalarına kimse karışmıyordu.

İstanbul'dan kitap sağlama 1932 yılına kadar devam eder ve Türk öğrenciler fazla sıkıntı çekmezler. Türkiye de o zaman basım imkanları komşu ülkelerin hepsinden daha iyidir. Ne var ki sancak idaresi kendi emellerine ortak olmak istemiyor bu sebepten

Türkiye'den gönderilen kitapları; Tarih ve coğrafya konularının Suriye devletinin yapısına uymadığı, milliyeti ilgilendiren konularla yurttaşlık bilgilerinin Suriye okullarının programına aykırı düştüğü gerekçeleri ile engellemekten başka çare göremiyordu. Bu haksız uygulama şunu gösteriyordu; Hatay'ın Suriye'nin bir parçası olduğu kabul edilmişti. Bunun sonucu olarak Türklerin kendi kültürlerini ancak Suriye milliyetçiliği çerçevesi içinde işleyebilmelerine izin verilmiştir. Kitap konusunda ki yaşanan sıkıntılardan dolayı bazı öğretmenlerde Suriye programına göre Türk kitaplarına uyumlu kitaplar hazırlama yolunu seçtiler.

Bu kitaplar;

- Kıraat Parçaları (Komisyon) 1932
- Küçük Suriye Tarihi (Ata Derviş) Antakya 1933
- Küçük Coğrafya 1 (Ata Derviş) Antakya 1933
- Küçük Coğrafya 2 (Ata Derviş) Antakya 1934
- Benim kitabım (Memduh Selim Lami Cankat) Halep 193

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç

Bu araştırmada 8. sınıf TC inkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinde 6. ünite de bulunan “Hatay’ın Anavatana Katılması” başlıklı konuya yönelik tarihsel arşiv tarama tekniğiyle ile veriler elde edilmiştir.

Hatay meselesini irdeleyebilmek için öncelikli olarak Hatay’ın geçmişini ve coğrafi özelliklerini irdelemek gerekmektedir. Bu amaca hizmet edebilmek için kuramsal temelde ilk olarak Hatay’ın adının nereden geldiği hangi medeniyetlere ev sahipliği yaptığı ve coğrafi konumunun önemi detaylı olarak verilmiştir. Devamında Hatay’ın Osmanlı Devletine girmeden önceki durumunun nasıl olduğu ve Hatay’ın Osmanlı Devletine nasıl katıldığı anlatılmıştır. Verilen bilgiler kronolojik sıra dikkate alınarak verilmiştir. Milli mücadele döneminde Hatay’ın önemi, Birinci Dünya Savaşından sonra İngiltere ve Fransa’nın Hatay için yaptıkları gizli antlaşma ve işgal edilmesi Hatay meselesi için dikkate değerdir. 1921 yılında yapılan Ankara Antlaşması ve sonrasında Hatay’ın anavatana katılması için verilen mücadele ikinci bölümde ayrıntılı olarak verilmiştir.

İkinci bölümde yer alan kuramsal temel kısmında Hatay meselesi için önemli olan Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi belgelerinden faydalanılmıştır. Belgeler ışığında Hatay meselesi irdelenmiştir. Belgeler ekler kısmında verilmiştir. Bu araştırmanın sonucunda Hatay meselesi 1921 yılından 1939 yılına kadar Türkiye’nin mücadele verdiği en önemli problemi olduğu görülmüştür. Hatay halkı anavatana katılmak için ellerinden gelen çabayı göstermiş. Bu mücadeleyi anlatan en güzel örneklerden bir tanesi şu

anekdottur; yurt gezisine çıkan Atatürk'e bir grup kız öğrenci pankart açarak matemi bir havada "kurtar" haykırdılar. Bütün kalabalık sus pus olmuş, gözler paşaya dönmüştü. Bu yaşananlara karşılık Mustafa Kemal Atatürk "Kırk asırlık Türk yurdu ecnebi elinde kalamaz!..." sözleri bu konuya ne kadar değer verdiğini bir kez daha dile getirmişti.

8. sınıf TC inkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabı incelenmiştir. Konu ders kitabında 6. üniteye yer alan Hatay'ın Anavatana Katılması başlığında bir sayfada anlatılmıştır. Genel olarak Hatay meselesine baktığımızda konu çok kısa anlatılmıştır. Tarihimizde on sekiz yıl mücadele edilmiş ve milli duyguları ön plana çıkaran bir konu olması bakımından önem arz etmektedir.

Araştırma da Hatay da verilen eğitime de vurgu yapılmıştır. Hatay ilinde Cumhuriyet öncesi ve sonrası verilen eğitim irdelenmiştir. Hatay ilinde Osmanlı Döneminde açılan medreseler hakkında bilgi verilmiştir. Yine Hatay ilinde batı tarzı açılan okullar incelenmiştir. Bu okullar medreselerle çatışma yaşamış ve halk arasında farklı fikirler ortaya çıkmıştır. Hatay'ın Fransa mandasında bulunan Suriye idaresine verilmesi eğitimi olumsuz etkilediği görülmüştür. Ankara antlaşmasında Türklerin haklarının korunacağı ibaresi yer alsada uygulamada bu yapılmamıştır. Türk çocuklarının okuyacağı kitaplara sansür uygulanmış ve milli duyguları barındıran yazılar kitaplardan çıkarılmıştır. Okullarda Türkçe eğitim yok denecek kadar azaltılmıştır. Tarih ve coğrafya derslerinde Suriye'ye uygun şekilde programlanmış eğitim süreci izlenmekteydi. Belli bir süreden sonra Türkiye'den gelen kitap sayısı yetersiz olunca öğretmenler kendileri kitap yazma çabasına girmişlerdir. Genel olarak bakıldığında Hatay anavatan sınırları dışında kaldığı dönemde eğitim kötü bir gidişata girmiş fakat Bağımsız Hatay Devletinin kuruluşuyla tekrar bir toparlanma sürecine girmiştir.

5.2. Tartışma

Hatay kırk asır Türk yurdunda kalan bir bölgedir. Birinci Dünya Savaşından üzerinde çetin pazarlıklar yapılmış ve İngiltere ile Fransa arasında paylaşılabilen bir bölge olmuştur. İngiltere'nin bölgeyi Fransa'ya bırakması ile mücadeleyi Fransa kazanmıştır. Milli mücadele döneminde Fransa ile yapılan 1921 Ankara Antlaşmasıyla Hatay Fransa Mandasında bulunan Suriye sınırlarında kalmıştır. 1939 yılında Hatay yeniden Türkiye topraklarına katılmıştır.

Hatay meselesi Türkiye tarihi için önemli bir konu teşkil etmektedir. Türkiye de Hatay meselesi ile ilgili çalışmalara bakıldığında çok az oranda çalışılmış bir konudur. Kitap, makale, bildiri gibi yayınlar ise Hatay meselesi önemi ve büyüklüğüne bakıldığında yeterli değildir.

5.3. Öneriler

1. Hatay'ın anavatana katılması 8. Sınıf TC İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabında konu detaylı olarak anlatılmalıdır.
2. Hatay'ın anavatana katılması için mücadele etmiş önemli şahısların çabaları milli şuuru yerleştirebilmek adına ders kitabında anlatılmalıdır.
3. Hatay'ın 29 Haziran 1939 yılında Bağımsız Hatay Devleti Meclisi Türkiye'ye bağlanma kararı almıştır. Bu tarih de her yıl milli şuuru öğrencilere aşılatabilmek amacıyla okullarda etkinlikler yapılmalıdır.
4. 8. Sınıf TC İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabında Hatay'ın anavatana katılması konu ile ilgili etkinlik verilmelidir.
5. Hatay'ın anavatana katılma sürecinde halkın verdiği mücadele detaylı olarak anlatılmalıdır.
6. Türk askerinin Hatay'a girmesi konu içerisinde anlatılmalıdır.
7. Hatay'ın anavatana katılmasını konu alan dizi, film ve belgesel çekimleri gerçekleştirilmelidir.
8. Yükseköğretim kurumlarında bulunan akademisyenler tarafından Hatay'ın anavatana katılması öğrencilere doktora, yüksek lisans ve bitirme tezi konusu olarak araştırmalarına teşvikte bulunulmalıdır.
9. Tarihin önemli olaylarından biri olan Hatay meselesi ile ilgili öğrencilerden dönem ödevi, etkinlik çalışması ve proje hazırlamaları istenebilir.
10. Milli Eğitim ders müfredatı ve kitaplarında Milli Mücadeleyi başlatan ilk kurşunun Hatay'da atıldığı yer alması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Ada, S. (2013). *Türk-Fransız ilişkilerinde Hatay sorunu (1918- 1939)*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Aita, A. (1949). *Le conflit d'Alexandrette et la société des nations*. Damas: Librairie
- Akçora, E. (1995). Hatay'ın anavatana ilhakının Türk dış politikasında yeri. *AAMD*, 11,380-381, Erişim adresi: <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-32>
- Akşin, A. (1991). *Atatürk'ün dış politika ilkeleri ve diplomasisi*. Ankara: TTK.
- Akşin, S. (2016). *Kısa Türkiye tarihi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Alantar, Ö. Z. (2004). *Türk dış politikasının analizi*. (Der.: Faruk Sönmezoğlu),Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Armaoğlu, F. (1999). *20. yüzyıl siyasi tarihi (C.I- C.II 1914-1995)*. İstanbul: Alkım
- Arslan, N. (1991). *Atatürk'ün tamim, telgraf ve beyannameler IV (1917-1938)*.
- Atabey, F. (2016). *1939 Türk-İngiliz-Fransız ittifakı*. İstanbul: IQ Yayınları
- Atatürk, M. K. (2015). *Nutuk*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Atatürk'ün söylev ve demeçleri*. (2006). Ankara: Divan Yayınları.
- Baskın, O. (2002). *Türk dış politikası 1*. İstanbul: İletişim Yayınları,
- Bazantay, P, (Rapport Nu. 3) *Conflic De Nationalites Au Proche-Orient, (Le Sandjak D'Alexandrette 1934-1939)*. 18-21. Erişim Adresi: http://www.westernarmenia.eu/stat.gov.wa/fr/2012/Le_Sandjak_d_Alexandrette_Rapport_n3.pdf
- Bıyıklıoğlu. T. ve Ercan. T. (1962). *Türk istiklal harbi: I Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı*. Ankara: Genelkurmay Ateşe Başkanlığı Yayınları
- Birsel, H. Ve Duman, O. Ö. (2013). Entelektüel bir kadro hareketi olarak Hatay halkevi dergisi. *International Periodical Fort he Languages, Literature and Histort of Turkish or Turkic*, 2, 48-52 Erişim Adresi: <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423933087.pdf>
- Bilgili, M. F. (1939). *Hatay kültür hayatı*. Antakya: İktisat Yayınları.
- Cebesoy, A. F. (2016). *Sınıf arkadaşım Atatürk*. Ankara:İnkılap Kitapevi.

Dağıstan, A. (2004). Arşiv belgeleri ışığında sancakta Fransız manda yönetimi ve Türkiye. *Atatürk Araştırma Merkezi*, 20, 689. Erişim Adresi:

<http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-60/sancakta-fransiz-mandat-yonetimi-ve-turkiye>

Dağıstan, A. Sofuoğlu, A. (2008). *İşgalden katılıma Hatay-Atatürk'ün dış politika zaferi*, Ankara: Phoenix Yayınevi. Demir, Ş. (2011). *Dünden bugüne Türkiye'nin Suriye ve Ortadoğu politikası*, *Turkish Studies*- 6/3, 691-713. Erişim Adresi:

<http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423934005.pdf>

Erkin, F. C. (1987). *Dışişlerinde 34 yıl: anılar-yorumlar I*. Ankara: TTK Yayınları.

Fırat, M. ve Kürkcüoğlu, Ö. (2003). *Türk dış politikası, Kurtuluş Savaşından bugüne olgular, belgeler, yorumlar: 1919-1980*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Gökçen, S. (2007). *Atatürk'le bir ömür*. Yayına Hazırlayan: Oktay Verel. İstanbul:Altın Kitaplar Yayınları.

Gökoğlu, N. (2002). *Hatay'ın Anavatan'a katılması ardından Suriye de kalan bayır bucak Türkmenleri ve ilhak sürecine katılmaları*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlke ve İnkılap Tarihi Enstitüsü: Ankara. Erişim Adresi: <http://acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/3544/4429.pdf>

Gönlübol, M. ve Sar. C. (2014). *Olaylarla Türk dış politikası (1919-1995)*. Ankara:

Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

Güçlü, Y. (2001). *The question of the sanjak of alexandretta*. Ankara: TTK Yayınları.

Gündüz, A.(1973). *Hatıralarım*. Der. İhsan Ilgar. İstanbul: Kervan Yayınları.

Gündüz, A. Gökhan, İ. Hatipoğlu, S. ve Bahadır, G. (2013). *Başlangıçtan günümüze Hatay tarihi tüm zamanların gözdesi*. Ankara: Anıt Yayınları.

Halaçoğlu, A. (1995). *Hatay'ın Anavatan'a katılmasında Dört Yol'un yeri ve önemi*. Ankara: TTK Hatay Barosu Stajyer Avukatları, (2013). Atatürk ve Hatay.

Hukuk Gündemi, Atatürk Özel Sayısı, 1-8 Erişim

Adresi:<http://www.ankarabarusu.org.tr/sites/ankarabarusu/hgdmakale/2013-1/21.pdf>

- Hatipoğlu, S. (2012). *Milli Mücadele ve anavatana katılım sürecinde Hatay*. Hatay: Mustafa Kemal Üniversitesi Yayınları.
- Hulki Ö. (1953). *Hatay savaşı*. Ankara: Desen Matbaa Yayınları.
- İnan, A. A. (1998). *Türkiye Cumhuriyeti ve Türk devrimi*. Ankara: TTK Yayınları
- Kansu, M. M. (2009). *Erzurum'dan ölümüne kadar Atatürk'le beraber C.II*, Ankara: Türk Tarih Kurumu
- Karal, Z. E. (1996). *Osmanlı tarihi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu
- Kocatürk, U. (2000). *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyet tarihi kronolojisi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Kocatürk, U. (2007). *Kaynakçalı Atatürk günlüğü*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Konuralp, N. A. (1996). *Hatay kurtuluş ve kurtuluş mücadelesi tarihi*. Hatay: İskenderun Postası Gazete ve Basımevi.
- Köstüklü, N. Balcıoğlu, M. Tural, M. A. Erarslan, C. Avcı, C. (2002). *Türkiye Cumhuriyeti tarihi*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi
- Köylü, M. (2017). *Türk siyasi tarihi 1789-1980*. Ankara: Kripto Yayınları.
- Le Sandjak Est Turc*. (1936). Paris: Publications De La Societe De L'Independance De Hatay
- MEB, (1998). *Hatay ili Cumhuriyet öncesi ve sonrası eğitim*. Hatay: Hatay Valiliği Milli Eğitim Yayınları.
- Melek, A. (1999). *Hatay nasıl kurtuldu?* Ankara: Cumhuriyet Yayınları.
- Melek, İ. ve Pehlivanlı, H. (2011). *Devletten millete Hatay Devleti bir sadakat öyküsü*. Hatay: TC Hatay Valiliği.
- Nur, R. (2003). *Lozan Barış Konferansının perde arkası (1922-1923)*. İstanbul: Orgun Yayınları.
- Oran, B. (2015). *Türk dış politikası I*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özgen, N. (2018). *Kronolojik Türkiye tarihi geçmişten günümüze Türkiye tarihi*. İzmir: Venedik Yayınları.

- Öztürk, K. (1992). *Atatürk'ün TBMM açık ve gizli oturumlarındaki konuşmaları II*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Pehlivanlı, H. Sarıncay, Y. ve Yıldırım H. (2001). *Türk dış politikasında Hatay (1918-1939)*. Ankara: Asam Yayınları.
- Pehlivan, H. (2001). *Eski çağlardan günümüze Antakya ve İskenderun bölgesinin jeopolitik önemi*. Anavatan'a Katılışının 60. Yıl Dönümünde Hatay Sempozyumu, Atatürk Araştırma Merkezi.
- Piolet, P.J.B. (1905). *Les missions, catholique Françaises*. Paris: Librairie Armand Colin.
- Rüstemoğlu, J. (2002). *Antakya mozaikleri*. Antakya: Zirem Yayınları.
- Sander, O. (2003). *Siyasi tarih (ilk çağlardan 1918'e)*. Ankara: İmge Yayınevi.
- Selçuk, H. (1972). *Hatay'ın o günleri*, İstanbul: Özdemir Basımevi
- Sevük, I. H. (2014). *O zamanlar*. İstanbul: Ötüken: Neşriyat Yayınları.
- Shields, D. S. (2011). *Fezzes in the river (Identity Politics and European Diplomacy In The middle east on the eve of world war II)*. New York: Oxford University Press.
- Siliöz, R. (1937). *Hatay ve milli mücadele yılları*. Bursa: Ankara Kitapevi
- Sonyel, R. S. (1987). *Türk kurtuluş savaşı ve dış politika I*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Soyak, H. R. (2018). *Atatürk'ten hatıralar*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Soyer, Ş. (1998). *Hatay İli Cumhuriyet öncesi ve sonrası eğitim*. Hatay: MEB.
- Soysal, İ. (1981), 1939 Türk-İngiliz-Fransız ittifakı, *Belleten*, 182, 367-415.
- Soysal, İ. (1985). Hatay sorunu ve Türk-Fransız ilişkileri (1936-1939), *Belleten*, 193, 79-110.
- Soysal, İ. (2000). *Tarihçeleri ve açıklamaları ile birlikte Türkiye'nin siyasal antlaşmaları I. Cilt (1920-1945)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Sökmen, T. (1992). *Hatay'ın kurtuluşu için harcanan çabalar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

TBMM Gizli Celse Zabıtları II. (16 Mart 1921). Ankara: TBMM Erişim Adresi:https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanak_dergisi_pdfler.birlesimler_g?v_meclis=11&v_donem=1

Tekin, M. (2001). *Hatay'ın tarihçesi ve eski kütüphaneler*. Antakya: Özirem Basımevi.

Tekin, M. (2002). *Hatay tarihi*. Antakya: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Tengirşenk, Y. K. (2001). *Vatan hizmetinde*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.

Thomas, M. (2005). *The French empire between the wars*. Manchester: Manchester University Press.

Tünay, B. (1986). Atatürk ve Hatay. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 2 (5), .449-450
Erişim Adresi: <http://www.atam.gov.tr/atam-dergisi/ataturk-arastirma-merkezi-dergisi-cilt-ii-mart-1986-sayi-5>

Umar, Ö. O. (2004). *Osmanlı yönetimi ve Fransız manda idaresi altında Suriye (1908-1938)*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.

Ünal, T. (1998). *Türk siyasi tarihi 1700–1958*. İstanbul: Kemer Yayınları.

Yalçın, D. Akbıyık, Y. Özkaya, Y. Bozkurt, G. Akbulut, A. Tokgöz, E. Turan, R. ve Yazganalp, T. M. (1942), *Hatay albümü*, İstanbul 1942.

Yerasimos, S. (2015). *Milliyetler ve sınırlar: Balkanlar, Kafkasya ve Orta- Doğu*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Yıldız, Ö. (2011). *Anadoluda Amerikan okulları*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayınları.

Yorulmaz, Ş. (2012). *Fransız manda yönetiminde İskenderun Sancağı(Hatay)'ın sosyo ekonomik ve siyasi durumuna ilişkin bazı kayıtlar (1918-1938)*. 238 Erişim Adresi: <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/45/798/10205.pdf>

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)

BCA, 030.10/224.510.12.

BCA, 030.10/191.311.23.

BCA, 030.18.1.2/81.102.2.

BCA, 030.10/200.369.8.

BCA, 030.10/224.511.6

ekonomik ve siyasal durumuna ilişkin bazı kayıtlar (1918-1938). 238 Erişim

Adersi: <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/45/798/10205.pdf>

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)

BCA, 030.10/224.510.12.

BCA, 030.10/191.311.23.

BCA, 030.18.1.2/81.102.2.

BCA, 030.10/200.369.8.

BCA, 030.10/224.511.6

BCA, 030.10/222.501.15

BCA, 030.10/1.3.17

BCA, 030.10/222.501.23

BCA, 030.10/222.501.24

BCA, 030.10/222.501.25

BCA, 030.10/222.501.26

BCA, 030.10/222.501.27

BCA, 030.10/223.502.4

BCA, 030.10/224.509.28

BCA, 030.10/224.511.5

BCA, 030.10/224.511.4

BCA, 490.01.588.31.1-60

BCA, 490.01.588.31.1-61

BCA, 490.01.588.31.1-62

BCA, 490.01.588.31.1—63

BCA, 490.01.588.31.1-64

BCA,490.01.588.31.1-65

BCA, 490.01.588.31.1-66

BCA, 490.01.588.31.1-67

BCA, 490.01.588.31.1- 68

BCA, 490.01.588.31.1-73

BCA 490.01.588.31.1-76

BCA, 490.01.588.31.1-77

BCA, 490.01.588.31.1-79

BCA, 490.01.588.31.1-80

EKLER

EK 1: Amerikan, Bulgar, Suriye ve Yunan basınında dış politika ve Türkiye ile ilgili ortaya atılan görüşler ve Hatay'ın önemi (BCA 030102245115)

A. M. E. F. K. A. M. A. T. B. U. A. T. I.

Devletler Türkiye'nin Teveccünü
Kazanmaya Çalışıyorlar

New York Times 26 Haziran 1938
Yazan : Joseph M. Levy (Rerit Muhabiri)

Fransa, Sarcak'ın Türkler tarafından mutlak surette işgalini " Fransa'nın müttefiki olan Suriye buna müterizdir" önlemeye çalışmakla beraber, aynı zamanda Türkiye'yi mümkün mertebe teskin etmek arzusunda. Büyük Britanya ve Fransa, Türkiye'nin artık dünya satranç tahtası üzerinde ehemmiyetsiz bir rehin olmadığını bugün takdir ediyorlar. İki yüz bine yakın efrattan müteşekkil eyice mücehhez ordusu ve Boğazlar üzerindeki mutlak hakimiyeti sayesinde Türkiye sevkilceyiş bakımından Akdeniz mintakasında en mühim devletlerden biri hâline gelmiştir. Harp bulutlarının Avrupa ufuklarını kapladığı bir sırada, Avrupa'daki menfaatleri müşterek olan Fransa ve İngiltere, Türkiye ile hâli sulhde kalmanın hayati bir ehemmiyeti haiz olduğunu ve bir çok fedakârlılıklara katlanmayı mühik gösterecek kadar kıymetli bulunduğunu çok iyi takdir ediyorlar.

Fransa ve Britanya'nın, beynelmilel bir mücadele vukuunda Rusya için Boğazlardan serbesti müzuru çok arzu ettikleri saklı bir keyfiyet değildir. Bu maksadı elde etmek için çok gayret göstererek Türkiye'nin Roma - Berlin mihverine iltihakına ve hatta mezkûr iki devlette sempati göstermesine mâni olmak lâzımdır. Reisi cumhur Atatürk'ün Almanya ve İtalya'ya hiç bir zaman fazla faydası dokunmamıştır.

İster sulhün muhafazası, ister Almanya'ya ve belki de İtalya'ya karşı bir harbin kazanılması için Akdeniz'de bir İngiliz-Fransız-Türk bloku meydana getirmek son derece haizi ehemmiyettir. Sarcak'ın Türkiye tarafından ilhakına müsaade etmek, Türkiye'nin dostluğunu ./.

030	10			224	511	5
-----	----	--	--	-----	-----	---

2

M.H.

T.H.

- 2 -

Avrupa ve Balkan memleketlerine ekonomik yardımlarda bulunması muhtemeldir. Geçenlerde yapılan 16 milyonluk İngiliz - Türk kredi anlaşmasının bundan sonra yapılacak anlaşmalar serisinin ilk halkasını teşkil edeceği görülmüyor.

Romanya kralının müşaviri B.Tataresku hâlen, hususî bir ziyarette bulunmak üzere Londraya gelmiş bulunuyor. Romen devlet adamı hükümetin hariciye ve maliye erkânı ile temas etmiştir. İngiltere ile Romanya arasında, Türk - İngiliz anlaşmasına benzer bir anlaşma akdi için resmî müzakerelerin zeminini hazırlamakta olduğu zannolunuyor.

Yunanistan ile aynı şekilde müzakereler hazırlanmakta olduğu ve daha sonra Çekoslovakya ile de temas edileceği tahmin ediliyor.

Küçük devletlere vaktinde yapılacak yardımların Avrupanın umumî istikrarını temin yolunda çok mühim âmil olacağı iddia ediliyor. İki ay evvel Fransız başvekili ile hariciye vekili Londrayı ziyarette buldukları sırada bu şekilde hareketlere girişmek düşüncesi iki hükümet arasında gizlice kararlaştırılmıştı.

FRANSIZ BASINI:

Hatay Hakkında

Fransız gazetelerinde Hatay anlaşması hakkında şu mütalealâr görülmüş-tür:

("Ere Nouvelle" - Paris, 2.7.1938)

"...Birbiri ardınca tasdik edilen metinler tetkik edilince Fransa ile Türkiye arasında asırlardanberi mevcut olan dostluğun bütün kuvvet ve şümilü ile ihyasına muvaffakiyet hasıl olduğu tebarüz edar.... Her ikisi de salh ve dürüst beynelmilel işbirliği arzularını taşıyan ve Avrupanın

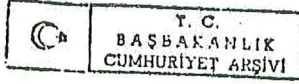
030	10			224	511	4
-----	----	--	--	-----	-----	---

2

EK 3: Fransız basınından, Action Française, La Depeche de Toulouse ve La Republique gazetelerinde Hatay Meselesi ile ilgili yayınlanan yazılar (BCA 0301022250124)

M.H.
T. C.
DAHİLİYE VEKÂLETİ
Matbuat Umum Müdürlüğü

HATAY HAKKINDA ECNEBİ MATBUATININ NESRİYATI

16 İlkânun 1937

No: 47

FRANSIZ BASINI:

"Allahın suvarisi"

("Action Française. Paris 10.11.1937) gazetesinden.

Bu başlık altında, Figaro gazetesi, M. Lucien Romier'nin çok enteresan bir makalesini neşretmiştir.

Figaro'nun müdürü, islâmlığın eski ahalisinin "üç esaslı cazibe: milliyetçilik cazibesi, Arab birliği cazibesi, yeni Türk kudretinin cazibesi, tesiri altında hareket ettiğini" gösteriyor:

Anadolunun büyük geçitleri ile şark petrolünün mahreçleri, ügü de haddi zatında Avrupa aleyhdarı olan bu nüfuzların karşılaştıkları havzada bulunmaktadır.

Türk siyaseti nedir?

Türk siyaseti muhteristir: Komşu milliyetçiliklerle ittifak arar, petrol menbalarını murakabe etmek ister.

Laik olan bu siyaset dini nüfuzlara karşı durur. Fakat bu meselede, başka meselelerde olduğu gibi, oportünizm yolunu ihtiyar edebilir. Rusya ve Balkan devletleri ile anlaşır. İngilterenin tekliflerini kabul eder, fakat Almanyanınkileri de reddetmez. Kont Ciano'nun bir Ankarayı ziyaretinden bahsedildi.

İtalyanın Şarkta aradığı, mahrukattır.

- 6 -

030	10			222	501	24
-----	----	--	--	-----	-----	----

EK 4: Fransızların Hatay'da bulunan temsilcisi Kolonel Kole'ye seçimleri düzenleme yetkisi verilmesi ve Başkonsolos Celal Karasapan'ın başka bir yere nakil isteği (BCA 030102245116)

Türkiye Cumhuriyeti
Hariciye Vekâleti
Umumi Kâtiblik Kalemi

Geldiği yer Rayas
Yazıldığı tarih 12.7.1938
Geldiği tarih 13.7.1938
Nümerosu 509

AÇIK TEL

Hariciye

Ankara

12.7.938 tarihli telgrarnamelerini tebellüğ ettim.501 numaralı 12.7.938 tarihli telgrafında arzettiğim veçhile fransızların tarafından ^{ve} intihabat işinin tanzimine Kolonel Kole selâhiyeti tamme ile memur edilmiştir. Başkonsolosluk teessüsündenberi devam fransız delegasyonu ile müsavi şartlar altında teşriki mesai etmekde ve ben de telakki ettiğim yüksek talimatlarına tevkihan geldiğimdenberi bu ruh dahilinde ^{ve} çok müşkil ahval ve şerait altında çalışmış bulunmaktayım. Mütevazi ve muti bir memur sıfatile emri devletlerine imtisal bizler için münakaşa götürmez bir vazifedir. Ancak bilahare de müsavi şartlar dahilinde teşriki mesai etmek mecburiyetinde kalacağım Kole ve halkımız nezdinde şahsi kifayetsizliğim hakkında bir kanaat husulünden ve bunun burada alelade normal bir konsolosluk vazifesinden daha başka ve mühim bir mahiyeti olan naçiz memuriyetimin mufuzu üzerinde menfi bir tesir icra etmesinden binakkın çekinmekteyim. Bu mülâhaza ile zati devletlerinde sahsen münasib görülecek diğer bir konsolosluğa naklime müsaadelerini seygılarımla istirham etmeğe cüret ediyorum.

H. E. Saralaghi

Karasapın

030	10			224	511	6
-----	----	--	--	-----	-----	---

Fransızlarla Hatay işleri için şimdiye kadar yapılan Mukaveleler hülfâsası:

1 - 20 Teşrinievvel 1921 tarihli Ankara İtilâfnamesi.

Bu Muahedenin 7inci maddesile İskenderun mintakası için bir usulü idarei mahsusa ve buranın Türk Irkından olan seknesinin harslarının inkişafı için her türlü teshilâttan istifade etmesi ve Türk Lisanının resmî mahiyeti haiz olması, bu vesikaya merbut bir mektupla da Türk Irkının ekseriyette olduğu menatığın Türk Irkından memurlarla idaresi ve bu usulün Antakya mintakası ile Adana Vilâyetinden ayrılan mintakalara da teşmili temin olunmuş ve yine aynı İtilâfnamenin imza Protokolü ile Fransa murahhası

a) İskenderun ve Antakya mintakaları için orada mütemekkin ehaliye Türk bayrağını ihtiva eden hususî bir bayrak intihab etmek selâhiyetinin verilmesi lüzumuna mütedair Türkiye murahhası Bay Yusuf Kemal tarafından vaki beyanattaki faydayı nazarı itibare alarak bu hususda Hükûmeti nezdinde teşebbüste bulunmayı;

b) Ve Türk tebaası ve Türk sefaainin İskenderun limanından istifade hususunda serbestii tamma malik olması ve millî muameleye tâbi tutulmaları hususundaki murahhasımızın talebini Hükûmeti nezdinde müdafaa etmeği; kabul etmiştir.

Ve nihayet aynı Protokolla İskenderun limanında Türkiye'ye bir serbest mintaka tahsis edilmesi takarrür etmiştir.

2 - Lozan Ahidnamesi.-

1921 Ankara Muahedenamesile bu mintaka üstünde

812

030	10			24	510	12
-----	----	--	--	----	-----	----

1

EK 6: Hatay Meselesi hakkında Suriye Anlaşması'nın Türkiye ile Fransa'nın arasını bozma ihtimali gösterdiğine dair La Republique gazetesinde çıkan yazı (BCA 0301022250122)

M.H.
T.C.
DAHİLİYE VEKÂLETİ
Matbuat Umum Müdürlüğü

HATAY HAKKINDA ECNEBİ MATBUATININ NEŞRİYATI

11 İkkânun 1937

No: 45

FRANSIZ BASINI:

Suriye muahedesi Türkiye ile aramızı bozmak
istidadını göstermektedir

("La République" Paris, 4.12.1937) gazetesinden:

1535 denberi Fransa Türkiyenin dostu idi. Fransa - Suriye muahedesi geldi çattı ve derhal ortaya bir sancak mes'elesi çıkardı. Bunun üzerine Paris ile Ankara arasındaki münasebat gerginleşti. Geriledik. Fakat yeni yeni hadiseler zuhur etmektedir.

Haber aldığımızza göre Kemal'in hükümeti, Fransız sefirine, Suriye makamlarının "hasmane hareketini" protesto eden bir nota tevdi edecektir.

-o-o-o-o-o-

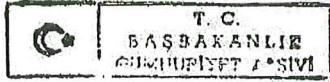
030	10			222	501	22
-----	----	--	--	-----	-----	----

-/-

EK 7: Hatay Meselesi ile ilgili olarak Fransız Journal des Debats gazetesinin 21.12.1937 tarihli nüshasında yayınlanan makale (BCA 03010235024)

M.H.
T. C.
DAHİLİYE VEKÂLETİ
Matbuat Umum Müdürlüğü

HATAY HAKKINDA ECNEBİ MATBUATININ NEŞRİYATI

T. C.
BAŞBAKANLIK
GİZLÜLÜK İŞİ

3 Sonkânun 1938

No: 1

FRANSIZ BASINI

Suriye meselesi:

("Journal des Débats" Paris 21.12. 1937) gazetesinden:

Mezkûr gazetede "Pierre Bernus" Suriye meselesini tetkik ederken, Hatay hakkında şu mütalâayı yürütüyor:

Fransa - Suriye muahedesinin imzası, Sancak meselesinin zuhuruna sebebiyet vermiştir ki, bu meseleyi halledilmiş telâkki etmek ihtiyatsızlık olur. Malûmdur ki, Türkiye, Şamda vukuu beklenen değişikliğe intizaren, 1926 Türkiye - Suriye muahedesini feshetmiştir.

-o-o-o-o-

030 10 223 502 4

EK 8: Hatay Meselesi ile İsviçre basınından Neue Zürcher Zeitung gazetesi ve Yugoslav basınından yarı resmi Novosti gazetesinde çıkan yazılar (030102450928)

M.H.

- I -

T.H.

İSVİÇRE BASINI:

30.6.1938

Neue Zürcher Zeitung (İsviçre)
24.6.1938

Sancak meselesi

Fransanın Türkiyeye Sancak meselesinde bu derece etraflı tavizatta bulunuşu, meselenin Atatürk tarafından cebir ile halledileceğinden korkmasından ziyade İskenderun limanının kendisi için artık ne stratejik, ne de ekonomik bakımdan ehemmiyet arzetmeyişinden ileri gelir. Şurasını da ilâve etmek gerektir ki, büyük Britanya ile mutabık kalarak ve onun kat'î arzusu üzerine yapılan bu tavizat, aynı zamanda Türkiye ile Fransa arasında meydana getirilecek karşılıklı bir yardım paktı ile telif edilmiştir.

Zira daha Montreux konferansı esnasında Fransız heyetinin reisi Paul Boncour, Fransız gazetecilerine bulunduğu bir bayanatta, Türk taleplerinin Fransa tarafından bu derece enerjik bir yardım görmesini, Parisin Ankarayı müstakbel bir yardım pakdına hazırlamak isteyişiyile izah etmişti. O zamanlar Fransız hükûmeti Türk - Rus ittifakının sağlamlığından şüphe etmiyor ve Türkiye ile imzalıyacağı karşılıklı yardım paktının, Rus - Fransız anlaşmasının ehemmiyetli bir mütemmimi olacağını umuyordu. O zamandanberi vaziyet adamakıllı değişmiştir. Sovyet Rusya, Ankaradaki nüfuzunu, Montreux'de uzun tereddülden sonra ve Fransanın sebeplerinden çok daha başka sebeplerle Türkiyeye karşı müsaide bir vaziyet alan büyük Britanyaya terk etmiştir.

Britanya hükûmetinin aldığı vaziyeti tamamen haklı görmek gerektir. Britanya hükûmeti, bir hayli zamandanberi ve bilhassa Almanların Drang nach Osten siyasetinin yeniden canlanmasına mâni olmak bakımından, İngiliz nüfuzunun şarkî Akdenizde sağlamlaşması için Türk dostluğunun ne kadar lüzumlu olacağını fark etmiştir. Şurasını da kaydedelim ki, daha Paris Almanyanın Balkanlarda ve yakın şarkta her türlü expansion politikasını

030	10			224	503	28
-----	----	--	--	-----	-----	----

- 5 -

EK 9: Hatay'la ilgili Türk Fransız Kurmaylarının genel anlaşması (BCA 030102245109)

ACCORD GENERAL

DES ETATS-MAJORS TURC ET FRANÇAIS RELATIF

AU SANDJAK

3.7.1938

LES SOUSSIGNES

Vu le Traité franco-turc du 29 Mai 1937 garantissant l'intégrité territoriale du Sandjak,

Vu les procès-verbaux des conférences tenues les 17 et 18 Décembre 1937 à l'Etat-Major Général à ANKARA entre les représentants des Etats-Majors turc et français,

dûment autorisés par leurs gouvernements respectifs, désireux de déterminer les formes dans lesquelles sera assurée éventuellement l'exécution des obligations qui leur incombent en ce qui concerne la garantie de l'intégrité territoriale du Sandjak,

ont arrêté les dispositions suivantes:

I - DISPOSITIONS GENERALES

ARTICLE 1 - Le présent accord ne concerne que la période pendant laquelle la France continuera d'exercer en Syrie le Mandat qu'elle tient de la Société des Nations.

Un accord ultérieur déterminera les modalités de la collaborations franco-turque pour la période qui suivra la cessation du mandat.-

ARTICLE 2 - Il est entendu que le Gouvernement français, demeurant responsable de l'ordre intérieur dans le Sandjak pendant la durée du Mandat, conserve le droit de renforcer les forces de police du Sandjak en vue d'y maintenir ou d'y rétablir

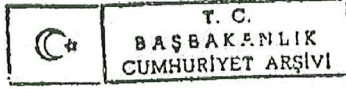
./.

-7 + Kibya -

030	10			224	510	9
-----	----	--	--	-----	-----	---

EK 10: Kahire'de yayımlanan Ermeni Arev gazetesinde Hatay'la ilgili olarak çıkan yazı (BCA 0301022250126)

M.H.
T. C.
DAHİLİYE VEKÂLETİ
Matbuat Umum Müdürlüğü

21 İlkânun 1937

No: 94

ERMENİ BASINI:

A R E V: (Kahirede çıkan Ramgavar partisi organı)

29.11.1937

Hatay yeni rejiminin tatbiki münasebetiyle yazdığı başmakalede; Sencak meselesinde Türkiyeden ve Fransadan başka üçüncü bir tarafın da Suriye olduğunu fakat Suriye hükümetinin bu işde kendisini taraflardan biri olarak değil, doğrudan doğruya mal sahibi vaziyetinde gördüğünü ve bu görüş dolayısıyla da Türkiye ile Fransa arasında akdolunan muahedeyi Suriye meclisinin halen tasdik etmeyip Cenevre nezdinde protestó etmiş bulunduğunu ve buna mukabil Fransanın da Suriye meclisince çoktan tasdik edilmiş olan Fransa - Suriye muahedesini halen tasdik etmediğini kayd ve Suriyenin Sencak meselesindeki mevki ve vaziyeti ne olursa olsun bugün artık bir emri vaki olan Sencak yeni rejiminin tatbikine engel teşkil edemeyeceğini ve yeni rejimin tatbiki Suriyenin itiraz ve şikâyetlerine sed çekmese da hi hiç olmazsa Türkiye tarafından vaki tahriklere nihayet vereceğini mütalâa ederek, "son günlerde Atatürk'ün şark ve cenubi Anadolu vilâyetlerine yaptığı seyahat münasebetiyle kendisinin Sancağı da ziyaret edeceği şayiası çıkmıştı. Halbuki Sencak yeni rejimin ilânı arifesinde böyle bir ziyaret çok yanlış telâkîlere yol açabilirdi ve Atatürk de bunu düşünerek Adanadan Konyaya geçmiş ve oradan da Ankaraya dönmüştür.

Türk gazetelerinin verdikleri habere göre Atatürk Adanada (Hatay) lı üç kızın bir hitabe ile takdim ettikleri buketi kabul etmiştir. Bu hadise (Hatay) Türklerinin müstakbel düşünce ve tasavvurlarının pek sarîh ve belîğ bir delili sayılabilir." dedikten sonra Türk matbuatının başda yarın resmî "Cumhuriyet" gazetesi olduğu halde, Türkiyenin (Hatay) lı ilhak emel ve tasavvurunda olmadığını, Türkiye ile Suriye arasındaki dünkü

- 2 -

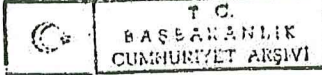
030	10			222	501	26
-----	----	--	--	-----	-----	----

1 /

EK 11: Paris'te yayınlanan L'Ere Nouvelle gazetesinde Hatay meselesiyle ilgili olarak çıkan yazı (BCA 0301022250127)

H.H.
T. C.
DAHİLİYE VEKÂLETİ
Matbuat Umum Müdürlüğü

HATAY HAKKINDA ECNEBİ MATBUATININ NEŞRİYATI

24 İlkanun 1937

No: 49

FRANSIZ BASINI:

Fransa - Suriye müzakeratı ve Fransız - Türk münasebatı.

("L'Ere Nouvelle" Paris 16.12.1937) gazetesinden.

Mazkûr gazetede "Louis Bresse", Suriye Başvekili Cemil Mardam ile Fransız Hariciye Nezareti müsteşarı M. François de Tesson arasında vuku bulan müzakerelerden bahsettikten sonra Fransız - Türk münasebatı hakkında şöyle diyor:

Memleketine müteveccihen hareket eden Suriye Başvekili Cemil Mardam Ankara'ya uğrayacak ve orada yeni kabine reisi Celâl Bayar ve Hariciye Vekili Tevfik Rüşdü Arasla müzakerelerde bulunacaktır.

Türklerle bizim aramızda bir müzakerenin açılacağı zannolunan şu anda Fransız - Suriye konuşmalarını Türk - Suriye konuşmaları takip edecektir.

Sançak davasının ortaya koyduğu muhtelif meseleler henüz halledilmemiştir.

Türkiye, muahede ve Suriyenin canını sıktığını izhar eden bir jestle 1936 ademi tecavüz muahedesini feshetmiştir. Tebarüz ettirilmek istendiğine göre, Ankara hükümeti bu jesti müteakip, derhal yeni bir muahedenin akdi zımında müzakerata bağlanılması talebinde bulunmuştur, çünkü 1930 muahedesini ile son Mayıs anlaşmaları henüz mer'iyet mevkiinde bulunmaktadırlar. Bir vakta vardır: ^{Türkler} M. Yvon Delbos'un ziyaretini hararetle arzu etmektedirler ve Hariciye Vekilimiz de buna hayır dememiştir. Müşarünileyh, Genevrede, Rüşdü Arasla, yakın - şark ve Akdeniz meselesine taallük eden ca-

2 -

030	10			222	501	27
-----	----	--	--	-----	-----	----

EK 12: Romanya Bükreş'te yayınlanan Le Moment gazetesinde Hatay'la ilgili olarak çıkan yazı
(BCA 0301022250125)

M.H.
T. C.
DAHİLİYE VEKÂLETİ
Matbuat Umum Müdürlüğü

HATAY HAKKINDA ECNEBİ MATBUATININ NEŞRİYATI

18 İlkânun 1937

No: 48

ROMEN BASINI:

Sancağın istiklâli

("Le Moment" - Bükreş, 12.12.1937) gazetesi Fransa Hariciye Nazırı Delbos'un Bükreş'de bulunduğu bir sırada aşağıdaki yazıyı neşretmektedir:

İstanbul, İlkânun 1937:

Milletler Cemiyeti konseyi, 29 Mayıs 1937 de, Hataya hususî bir rejim bahşeden esas statünün 29 Sontegrin 1937 de mer'iyet mevkiine ^{girmesine} karar vermisti. Hatay şimdi böylece, istiklâlini/ve fiilen istirdad etmiş bulunmaktadır. Fakat bu istiklâl henüz tam değildir;çünkü daha üç safhadan geçecektir.

Birinci safha 29 Sontegrin 1937 de başlamıştır. Hakikatte bu safha, Milletler cemiyetinin Hatay hakkında kabul ettiği müstakil rejimin bir basamağından, ve, muvakkat bir Fransız idaresi altında ve Fransız mandasının şeraitine tevfikeyen ilk intihabata kadar devam edecek bir intikal devresinden başka birşey değildir.

15 Nisan 1938 de başlayacak olan ikinci safhada ise, millî idare mandater rejimin şartlarına uymak mecburiyetinde olacak yani millî hükümetin ^{rağmen} tesisine/tam istiklâle nail olamiyacaktır.

Fransız mandası idaresinin olduğu kadar, Milletler Cemiyeti tarafından mahalline gönderilecek komisyonların da vazifesi ancak ve ancak halkın, dilediği şekilde rejimi kullanmasını temin etmekten ibaret olacaktır.

- 2 -

030	10			222	501	25
-----	----	--	--	-----	-----	----

EK 13: Suriye basınından El-Kabes ve Fet'el-Arap ve diğerleri, Fransız basınından Le Journal gazetesinde Hatay'la ilgili çıkan yazılar (BCA 0301022250123)

T.C.

DAHİLİYE VEKALETİ
Matbuat Umum Müdürlüğü

HATAY HAKKINDA ECNEBİ MATBUATININ NEŞRİYATI

15 İkkânun 1937

№: 46

SURİYE BASINI ;

3 - 5 İkkânun 1937:

Suriye matbuatı dört ay kadar sükût ve sükûn muhafaza ettikten sonra Hatayın yeni rejime kavuşması meselesini mevzuubahsederek birdenbire ve şiddetli bir surette hücum etmeye başlamıştır. Bütün matbuat 29 sontegrin tarihinde Suriye bayrağının Hatayda indirilmesi münasebetle, uzun başmakaleler neşretmektedir. Bu yazılarda Uluslar Sosyeteşi, biz ve Fransa şiddetle tenkit edilmekte ve Hatay kıt'asının Suriyenin ayrılmaz bir parçası olduğu tekrar olunmaktadır.

"Elkabes", "Fetel-Arab" vesaire, 29 sontegrinin, Suriye için bir matem günü olduğunu iddia etmektedirler. Suriye parlamentosunda Hatay hakkında hararetli ve heyecanlı nutuklar irad edilmiştir. Fahri El-barudi ve El-Çiçekli mecliste demişlerdir ki: "Siyasa, bizi aziz bir komşudan ayırmak istedi. Muazzam Türkiye, bir küçük Hatay kıt'asıyla daha fazla büyümmez. Araplığın dostluğu, Türkiye için iskenderundan daha kıymetlidir."

Başvekalet vekilliğini yapan dahiliye ve hariciye bakanı El - Cabirin de mecliste bir nutuk irad etmiştir, ve Suriye bayrağının Hataydan indirilmesi meselesine teessüfünü bildirmiş ve hükümetin lâzım gelen tedbirleri alacağı vaadinde bulunmuştur.

Meşhur Mısır muharrirlerinden Emin Sait Mısırda çıkan el - Mokattam gazetesinde dikkate değer bir makale neşretmektedir. Muharrir, Hatay meselesini ve Uluslar Sosyetesinin aldığı tedbirleri bütün teferrüatıyla izah ettikten sonra Hatayın yeni rejimini müdafaa etmekte ve bunun tatbikinin lüzumlu olduğunu ileri sürmektedir. Bu makale "El-fba" gazetesinde aynen neşredilmiştir.

"Fetel - Arab" gazetesi Atatürk'ün Dörtyola kadar gideceği haberini

-3-

030	10			222	501	23
-----	----	--	--	-----	-----	----

EK 14: Trablus Şam halkının Türkiye'nin Hatay Meselesindeki zaferinden dolayı 1000 kadar imzalı dilekçe gönderdiği (BCA 0301022250115)

28 Haziran 1937
15/1937

Türkiye Cumhuriyeti
Hariciye Vekâleti
II nci Daire Reisliği
I. Şube

Ankara

Hulâsa Trablus-Şam halkının tebrikleri

14145
423

Yüksek Başvekâlete

402

BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞIVI

Ahiren Trablus-Şam halkında iki kişilik bir heyet Berut Baş Konsolosluğunu ziyaret ederek örneği leffen takdim edilen mektup ile bin kadar imzalı bir mazbata vermişlerdir.

Mektup ve mazbata , Hatay zaferinden dolayı bir kısım Trablus-Şam halkının sevincini ifade etmektedir .

Ziyaretçiler imzalarının ilân edilmemesini rica etmişler ve memleketimiz hakkında güzel temennilerde bulunarak Konsoloshaneden ayrılmışlardır .

Arz olunur .

Hariciye V. Vekili

Lungin

29.6.37

evcil

- 3 -

Dahiliye Vekâletine ve R. C. K. Umumiliğine de yazılmıştır. /

030	10			222	501	15
-----	----	--	--	-----	-----	----

BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞIVI

ÖZGEÇMİŞ**KİŞİSEL BİLGİLER****Soyad, Ad:** Merve Doğanay**Doğum Yeri ve Tarihi:** Konya 30.04.1991**Eposta:** mrv__doganay@hotmail.com**Telefon:** 05530446578**EĞİTİM BİLGİLERİ****İlköğretim:** Dereköy İlköğretim Okulu 2005**Lise:** Menderes Lisesi 2009**Lisans:** Balıkesir Üniversitesi 2014**Yabancı Dil:** İngilizce**İŞ TECRÜBESİ****Öğretmen:** Kolejde öğretmen